

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

BENEDIKTAS LEIŠYS
Teisės fakulteto
Magistrantūros neakivaizdinių studijų II kurso
Civilinės teisės studijų programos
CVTmn6-03 grupės studentas

**NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PRAKTINIAI KLAUSIMAI
(PAGAL VILNIAUS APYGARDOS TEISMO PRAKTIKĄ)**
Magistro baigiamasis darbas

DARBO VADOVAS:
doc. dr. Antanas Rudzinskas

Vilnius, 2007

DARBO TURINYS

IVADAS.....	3
1. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA.....	10
1.1. Neturtinės žalos prigimtis.....	10
1.2. Neturtinės žalos sąvoka.....	11
1.3. Neturtinės žalos ribos.....	13
1.4. Neturtinės žalos pasireiškimo būdai.....	16
2. KREIPIMOSI DĖL NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROBLEMOS.....	30
2.1. Apygardos teismo išnagrinėtos bylos dėl neturtinės žalos atlyginimo.....	30
2.2. Asmenys kurie kreipėsi dėl neturtinės žalos.....	31
2.3. Asmenų pareikšti reikalavimai atlyginti neturtinę žalą.....	33
3. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO DYDŽIO NUSTATYMO PROBLEMOS.....	42
3.1. Neturtinės žalos dydžio nustatymo problematika baudžiamosiose bylose, kuriose pareikštas civilinis ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo.....	42
3.2. Neturtinės žalos dydžio nustatymo problematika civilinėse bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo.....	47
4. NETURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO KRITERIJŲ TAIKYMAS.....	50
4.1. LR CK 6.250 str. 2 d. nurodyti neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai.....	50
4.2. LR CK 1.5 str. numatyti bendrieji civilinės teisės principai.....	56
IŠVADOS.....	58
PASIŪLYMAI.....	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	61
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY.....	71
PRIEDAI.....	72

IVADAS

Temos aktualumas, darbo naujumas ir praktinė nauda

1992 metais priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, į Lietuvos teisinę sistemą buvo įnešta daug naujovių. Viena jų - neturtinės žalos atlyginimas tapo konstitucine nuostata. Iki tol, Lietuvai būnant TSRS sudėtyje, neturtinės žalos atlyginimo teisinis institutas buvo eliminuotas už galiojančios teisinės sistemos ribų. Vyravo visiškai kitokia pasaulėžiūra, vertybių ir įvairių faktų teisinio vertinimo samprata – žmogaus patirti fiziniai skausmai ir dvasiniai sukrėtimai negalėjo būti įvertinti pinigais, nes tai buvo laikoma pernelyg subjektyvu ir asmeniška, o bandymas tai įvertinti pinigais buvo laikomas neįmanomu dalyku. Taigi, minėtu laikotarpiu, nei teisės taikytojai, nei teisininkai mokslininkai teisinėje literatūroje neturtinės žalos nenagrinėjo – buvo būtina laikytis nuostatos, kad atlyginti moralinę žalą yra neįmanoma.

Neturtinės žalos atlyginimo instituto „atgimimas“ atvėrė naują erdvę mokslininkams: šia tema atliekami tyrimai, rašomi moksliniai straipsniai, teikiami pasiūlymai dėl teisės aktų nuostatų tobulinimo ir pan. Įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui (toliau – LR CK), neturtinės žalos atlyginimo institutas modernizuotas remiantis pažangia užsienio šalių teisine praktika: įstatyme nurodyta, kad neturtinės žalos dydį pinigais įvertina teismas, atsisakyta įstatyminio neturtinės žalos minimumo ir maksimumo nustatymo, neturtinė žala negali būti kildinama iš sutarties, ji yra nustatoma tik įstatymu. Įvertinus tai, kad pakankamai ilgą laiką neturtinės žalos atlyginimo institutas buvo „tabu Lietuvos teisei“ nėra daug Lietuvos mokslininkų darbų šia tema, tačiau Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir į teisinę sistemą sugrąžinus neturtinės žalos atlyginimo institutą, jis tapo keleto mokslininkų tyrimo objektu.

Pastebėtina, kad yra daug autorių, nagrinėjančių civilinės atsakomybės problemas, tačiau retas jų tyrinėja neturtinės žalos atlyginimo problematiką. Autoriaus žiniomis Lietuvoje dar nebuvo atlikinėjami jokie tyrimai apygardų teismuose, siekiant nustatyti bei apibendrinti apygardos teismų praktiką neturtinės žalos atlyginimo srityje. Būtent dėmesys neturtinės žalos svarbai bei noras gilintis į praktines jos atlyginimo problemas ir paskatino autorių pasirinkti šią temą.

Magistro baigiamojo darbo temos analizė turėtų būti vertinga neturtinės žalos atlyginimo pažinimo praktiniu aspektu. Darbe pateikiama ir analizuojama bei apibendrinama 100 Vilniaus apygardos teismo sprendimų, kuriose išaiškinama pagal kokius požymius atlygintina neturtinė žala, arba argumentuojama, kodėl ji nepriteisiama. Tikėtina, kad atlikta Vilniaus apygardos teismo praktikos analizė turės naudos tiek mokslininkams teoretikams, tiek teisės taikytojams.

Skirtingai nei turtinė, **neturtinė žala atlyginama tik įstatymo nurodytais atvejais**. Jeigu įstatymas specialiai jos atlyginimo nenustato, tai žala neatlyginama. Ar tai visais atvejais yra teisinga? Ar taip nėra paneigiamas atvejis, kad sparčiai kintant visuomeniniams santykiams gali susidaryti situacija, kai neturtinės žalos akivaizdumu nebus abejojama, tačiau toks jos atlyginimo pagrindas įstatyme nebus numatytas? Pažymėtina, kad neturtinės žalos atlyginimo atvejus nustato tiek Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, tiek kiti įstatymai (pvz., Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas ir kt.). Tikslinga nustatyti kokiais teisės aktais remiantis neturtinės žalos atlyginimą priteisia Vilniaus apygardos teismas.

Šiuo metu galiojantis LR CK, skirtingai nei anksčiau galiojęs, **nenumato atlygintinos neturtinės žalos minimumo ar maksimumo**. Ši nuostata taikytina ir kai neturtinės žalos atlyginimas nurodytas kituose įstatymuose. Todėl kitų (iki dabar galiojančio LR CK įsigaliojimo priimtų) įstatymų normos, nustatančios atlygintinos neturtinės žalos ribas, netaikytinos. Ar tai modernus ir efektyvus neturtinės žalos atlyginimo instituto reformavimas? Kaip ir kitų reiškinių, taip ir neturtinės žalos priteisimo Vilniaus apygardos teismo sprendimais amplitudę galima nustatyti, todėl tikslinga atlikti tyrimą šia linkme.

Jeigu neturtinės žalos atlyginimas numatytas įstatyme, tai jos fakto ieškovas neturi įrodyti. Šiuo atveju **neturtinės žalos faktas preziumuojamas**, todėl ieškovas turi pagrįsti tik reikalaujamos piniginės kompensacijos dydį¹. Ar kartais ieškovas nepretenduoja į nepagrįstą praturėjimą pats diferencijuodamas piniginės kompensacijos dydį? Ar Vilniaus apygardos teismas savo praktikoje įvertina tokią ieškovo elgesio modelio galimybę ir į tai atsižvelgia priimdamas sprendimą?

Įvertinti neturtinę žalą yra palikta teismo nuožiūrai, nes tai fakto klausimas ir jo iš anksto įstatyme neįmanoma reglamentuoti². Ar teisinga visais atvejais palikti neturtinės žalos įvertinimą vien tik teismo prerogatyvai?

Praktikoje daugiausiai probleminių klausimų kyla dėl **neturtinės žalos atlyginimo dydžio**. Siekiant analizuoti neturtinės žalos dydžio nustatymo pagrindus, svarbi nagrinėjamu klausimu suformuota teismų (ir, ypač, Vilniaus apygardos teismo) praktika. Pasakytina, kad diferencijuodami neturtinės žalos atlyginimo dydį, teismai iki šiol dažnai remiamasi ne įstatymų nustatytais kriterijais, o subjektyviu paties teisėjo situacijos vertinimu. Ar taip yra iš tikrųjų? Teismų sprendimuose priteisiant vienokio ar kitokio dydžio neturtinę žalą dažnai trūksta rimtos motyvacijos, neįvertinami visi dydžio nustatymo kriterijai, neaiškus kriterijų tarpusavio santykis, jie nediferencijuojami, todėl neturtinės žalos taikymo ribos dažnai pernelyg išplečiamos arba suprantamos per siaurai. Kaip neturtinę žalą vertina ir jos atlyginimo dydį apskaičiuoja Vilniaus apygardos teismas? Ar įvertinami visi įstatyme nurodyti neturtinės žalos atlyginimo kriterijai? Ar

¹ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, 6 knyga, Prievolių teisė (I) - Vilnius: Justitia, 2001, p. 345.

² Ten pat.

kai kuriems iš jų dėl vienokių ar kitokių priežasčių teikiami prioritetai, o kiti lieka užmiršti ir neįvertinti?

Analizuodami ir nagrinėdami pasirinktą darbo temą, šias problemas ir pabandydysime atskleisti bei išspręsti, pasiremdami teorine ir gauta empirine medžiaga.

Hipotezė – Vilniaus apygardos teismo praktika neturtinės žalos atlyginimo srityje yra aiški ir nuosekli.

Darbo objekto ir dalyko nustatymas

Darbo objektas – neturtinės žalos sampratos, asmenų pareikštų reikalavimų, neturtinės žalos pasireiškimo būdų bei jos atlyginimo, dydžio nustatymo praktiniai aspektai.

Darbo dalykas – Vilniaus apygardos teismo praktika neturtinės žalos atlyginimo srityje. Nagrinėjami asmenų pareikšti reikalavimai atlyginti neturtinę žalą, atskirai aptariamai neturtinės žalos pasireiškimo būdai, jos dydžio apskaičiavimo praktiniai klausimai bei problemos.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas – išanalizuoti ir apibendrinti neturtinės žalos atlyginimo praktiką Vilniaus apygardos teisme.

Darbo uždaviniai:

- išanalizuoti Vilniaus apygardos teismo praktiką neturtinės žalos atlyginimo srityje;
- apžvelgti neturtinės žalos pasireiškimo būdų bei jos atlyginimo nustatymo kriterijų taikymą Vilniaus apygardos teismo praktikoje;
- įvertinti Vilniaus apygardos teismo apskaičiuojamos neturtinės žalos dydžių prioritetus;
- pateikti Vilniaus apygardos teismo praktiką tiksliai charakterizuojantį apibendrinimą.

Darbo teoriniai ir empiriniai metodai bei tyrimo šaltiniai

Rašant magistro baigiamąjį darbą buvo naudojamosi indukcinio – dedukcinio pažinimo, lyginamuoju, analizės bei kitais teoriniais bei empiriniais tyrimo metodais.

Indukcinio pažinimo metodas taikomas panaudoti atskirus faktus bei tyrimo metu gautus empirinius duomenis apibendrinimams, o **dedukcinio pažinimo metodas** – remiantis bendro pobūdžio nuostatomis formuluoti konkrečias išvadas ir pasiūlymus teisės taikytojams.

Plačiai panaudotas **lyginamasis metodas** – lyginami tiek neturtinės žalos atlyginimą reglamentuojantys teisės aktai, tiek Vilniaus apygardos teismo sprendimai neturtinės žalos atlyginimo srityje.

Analizės metodų pagalba buvo analizuojami Vilniaus apygardos teismo sprendimai, vertinamas jų teisėtumas ir pagrįstumas neturtinės žalos atlyginimo srityje. Taikant **dokumentų analizės metodą** Vilniaus apygardos teismo sprendimai darbe buvo naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai. **Kontent-analizės metodo** dėka teismo dokumentuose buvo išskiriami tam tikri prasminiai vienetai, skaičiuojamas jų vartojimo dažnis, tiriami įvairių teksto elementų ryšiai tiek vieno su kitu, tiek ir su visa tyrimo metu gautos informacijos apimtimi.

Apibendrinimo metodas darbe buvo pasitelktas išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvadoms ir pasiūlymams suformuluoti.

2007 m. balandžio – 2007 spalio mėnesiais buvo atliekamas Vilniaus apygardos teismo civilinių bylų dėl neturtinės žalos atlyginimo bei baudžiamųjų bylų kuriose buvo pareikštas civilinis ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo empirinis tyrimas.

Autorius nusprendė peržiūrėti 100 Vilniaus apygardos teismo bylų, kuriose sprendimai priimti 2004-2007 metais bei atlikti detalią jų analizę. Šis skaičius (100 bylų) buvo pasirinktas todėl, nes autoriaus nuomone tai yra pakankamas kiekis duomenų, leidžiančių daryti išsamias išvadas apie Vilniaus apygardos teismo praktiką neturtinės žalos atlyginimo srityje, taip pat minėtas bylų skaičius, supaprastino statistinę teismo praktikos analizę (pvz., viena byla atitinka viena procentą visų bylų – taip supaprastinami skaičiavimai).

Buvo paruošta empirinio tyrimo anketa (Magistro baigiamojo darbo priedas Nr. 1), kurioje buvo suformuluota 15 klausimų. Kiekviena empirinio tyrimo anketa atitinka vieną Vilniaus apygardos teismo bylą. Teismų informacinės sistemos “LITEKO” pagalba, civilinėms byloms naudojant klasifikatorių, o baudžiamosioms byloms naudojant rankinę paiešką buvo atrinktos 100 Vilniaus apygardos teismo civilinių bylų dėl neturtinės žalos atlyginimo bei baudžiamųjų bylų kuriose buvo pareikštas civilinis ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo. Tyrimui rinkdamasis bylas autorius stengėsi atrinkti kiek įmanoma laikytis proporcingumo principo (pvz., maždaug pusę peržvelgtų bylų civilinės, kita pusė – baudžiamosios, ~ 50 % bylų teismo nagrinėtų pirmąją ir tiek pat – apeliacinę instanciją).

1. pav. Peržiūrėtų Vilniaus apygardos teismo bylų pasiskirstymas pagal teisės šakas

Autorius lankydavosi Vilniaus apygardos teisme bei ten susipažindavo su bylų medžiaga ir gautus duomenis žymėdavosi empirinio tyrimo anketoje. Tačiau daugumos bylų (pvz., kurias teismas nagrinėjo kaip apeliacinę instanciją, apskųstos apeliacine ar kasacine tvarka ir pan.) nebuvo Vilniaus apygardos teismo archyve ir autoriui teko remtis Teismų informacinėje sistemoje „LITEKO“ esančiais dokumentais ir šiuos duomenis žymėtis empirinio tyrimo anketose. Taip pat buvo atkreipiamas dėmesys į apeliacine ar kasacine tvarka apskųstų Vilniaus apygardos teismo bylų nagrinėjimo rezultatus. Autorius pasidarė visų 100 Vilniaus apygardos teismo bylų baigiamųjų procesinių dokumentų kopijas, kurias laikydamasis tam tikros tvarkos (pagal teismo sprendimo datą) grupavo ir sistemino – buvo sukurtas savitas „archyvas“.

Surinkus medžiagą iš Vilniaus apygardos teismo buvo sukurta kompiuterinė duomenų bazė, į kurią buvo suvesti visi tyrimo metu gauti duomenys. Kiekvienai empirinio tyrimo anketai buvo suteiktas specialus duomenų bazės kontrolinis numeris. Suvedus duomenis į kompiuterinę duomenų bazę, buvo gauta daugybė statistinės išraiškos duomenų, kurių dalis pavaizduota grafiškai. Atlikus šiuos veiksmus autoriui atsirado galimybė vertinti Vilniaus apygardos praktikos kitimą, tendencijas, taip pat sudarytos palankios sąlygos rašant darbą: pateikus užklausą naudojantis duomenų baze galima nesunkiai susirasti norimą empirinio tyrimo anketą ir pagal ją radus teismo baigiamąjį procesinį dokumentą detalizuoti Vilniaus apygardos teismo priimtą sprendimą ar autoriaus teiginį magistro baigiamajame darbe iliustruoti atitinkamu Vilniaus apygardos teismo praktikos pavyzdžiu.

Pažymėtina, kad autoriui renkantis magistro baigiamojo darbo tema buvo suteikta galimybė pasirinkti konkretų apygardos teismą, kurio praktika neturtinės žalos atlyginimo srityje bus magistro baigiamojo darbo tyrimo dalykas. Neatsitiktinai autorius pasirinko ir Vilniaus apygardos teismą – be tiek Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse³ ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse⁴ reglamentuotų bylų priskyrimo apygardų teismams teisingumo

³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 225 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 27 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

taisyklių, Vilniaus apygardos teismas turi išimtinę kompetenciją: Civilinio proceso kodeksas numato, jog ginčus, numatytus Lietuvos Respublikos patentų įstatyme, taip pat numatytus Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatyme ir bylas dėl įvaikinimo pagal užsienio valstybių piliečių prašymus, pirmąją instanciją nagrinėja tik Vilniaus apygardos teismas⁵. Be to, dėl specifinės savo padėties – valstybės sostinės apygardos teismas - į šio teismo nagrinėjamų ginčų spektrą pakliūna didesnė teisinių santykių įvairovė. Tai įgalino autorių atlikti išsamesnį tyrimą. Taip pat sostinės apygardos teismo praktikos apžvalgos pasirinkimas leido autoriui magistriniame darbe lyginti Lietuvos Respublikos sostinės apygardos teismo praktiką su kaimyninių šalių sostinių apygardų teismų praktika neturtinės žalos atlyginimo srityje.

Diplominiame darbe naudotasi Lietuvos Respublikos įstatymais, tarptautinės teisės aktais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimais ir nutartimis, Vilniaus apygardos teismo bei kitų Lietuvos ir užsienio valstybių teismų sprendimais, baudžiamųjų ir civilinių bylų dokumentais taip pat Lietuvos ir užsienio valstybių civilinės teisės mokslo literatūra.

Diplominiame darbe taip pat buvo panaudota ir asmeninė magistranto praktinė patirtis bei žinios, įgytos dirbant Vilniaus miesto apylinkės prokuratūroje, taip pat įgytos bendraujant su interesantais, ikiteisminio tyrimo pareigūnais, prokurorais, teisėjais ir mokslininkais įvairiuose seminaruose.

Pagrindinių sąvokų interpretacija

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse⁶ **neturtinė žala** apibūdinama kaip asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁷ įtvirtinta **moralinės žalos** sąvoka: „asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas“.

Pažymėtina, kad reiškinių sąvokos aukščiausią teisinę galią turinčiame teisės akte – Konstitucijoje ir įstatymuose skiriasi. Akivaizdu, kad šį skirtumą lėmė nemažai aplinkybių (istorinių, politinių ir t.t.), vyksta teisiniai ginčai dėl teisingesnio šio reiškinių įvardijimo, įvairias mokslininkų pozicijas paanalizuosime vėlesniuose darbo skyriuose. Toliau magistro baigiamajame darbe reiškinių įvardinsime „**neturtinės žalos**“ sąvoka.

⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 28 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.250 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-1864.

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija 30 straipsnis, - Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas, dalys, kurios suskirstytos į skyrius, o šie - į poskyrius: pirmąją dalį sudaro keturi skyriai, kurių ketvirtąją sudaro devyni poskyriai. Antrąją dalį sudaro trys skyriai, kurių trečiasis suskirstytas į dešimtį poskyrių. Trečiąją dalį sudaro du skyriai. Ketvirtąją dalį sudaro du skyriai, kurių pirmasis suskirstytas į penkis poskyrius. Darbe tyrinėjimo pagrindu suformuluotos išvados ir pasiūlymai. Darbo pabaigoje pateiktas naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis, bei priedai.

1. NETURTINĖS ŽALOS SAMPRATA

1.1. *Neturtinės žalos prigimtis*

Autoriaus nuomone yra būtina trumpai apžvelgti pačios neturtinės žalos kaip reiškinių prigimtį, jos istorinę raidą. Tuomet darbo skaitytojui susidarys daug platesnis bei išsamesnis tiriamojo reiškinių vaizdas.

Galimybę kompensuoti neturtinę žalą numatė jau pirmieji pasaulyje sukurti teisės šaltiniai: Dvylikos lentelių įstatymai numatė mirties bausmę už šmeižikiškų ir įžeidžiančių dainų kūrimą ir atlikimą, o už kūno sužalojimą šalia taliono principo („akis už akį, dantis už dantį“) turėjo būti taikomos ir piniginės baudos. Šiuo atveju piniginė bauda turėjo atlikti dvi funkcijas: nubausti žalą padariusį asmenį ir kompensuoti patirtą žalą⁸. Tuomet nebuvo ribos tarp baudžiamosios ir civilinės atsakomybės: įstatymai buvo konstruojami taip, kad asmeniui padaręs žalos kaltininkas buvo baudžiamas bauda, kuri turėjo tikslą nubausti asmenį ir kiek įmanoma adekvačiau kompensuoti padarytą žalą. Nukentėjusysis galėjo reikalauti atlyginti žalą pinigais, kurių konkrečią sumą, įvertinęs visas bylai turinčias reikšmes aplinkybes, nustatydavo teisėjas⁹.

Vėliau civilinė ir baudžiamoji atsakomybė buvo atribotos: pripažinus bausmės, kaip baudžiamosios teisės sankcijos, ir nuostolių atlyginimo, kaip civilinės atsakomybės formos, skirtumą atsirado kita problema – būtinybė atriboti turtinę ir neturtinę žalą. Tapo visuotinai pripažinta, kad pagrindinė civilinės atsakomybės funkcija yra kompensacinė¹⁰. Suprasta, kad taikant civilinę atsakomybę nesiekama nubausti žalą padariusį asmenį, o tik kompensuoti nukentėjusiajam padarytą žalą. Kiekvienu atveju būtina tiksliai apskaičiuoti žalos dydį, kad, atsižvelgiant į visišką žalos atlyginimo principą, nukentėjusysis būtų grąžintas į tą padėtį, kurioje būtų buvęs, jeigu jam nebūtų buvusi padaryta žala. Kol atsakomybė už padarytą neturtinę žalą pasireiškė baudos taikymu, tol neturtinės žalos dydžio klausimas nebuvo aktualus. Už neturtinę žalą pradėjus taikyti civilinę atsakomybę nuostolių atlyginimo forma, tapo būtina padarytą neturtinę žalą apskaičiuoti ir įvertinti pinigais¹¹. Iškilo opi problema, kurios teisingo išsprendimo nėra surasta net ir dabar – koku būdu galima tiksliai apskaičiuoti nukentėjusiajam padarytos neturtinės žalos dydį, kad jam būtų atlyginta nei per daug, nei per mažai, o lygiai tiek, kiek iš tikrųjų prarasta? Ir ar apskritai logiška ir įmanoma įstatyme nustatyti prievolę pinigais kompensuoti žalą, kuri pagal savo prigimtį negali būti įvertinta pinigais? Laikui bėgant, nors universalaus neturtinės žalos dydžio apskaičiavimo kriterijaus nebuvo

⁸ Maksimaitis M. Užsienio teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002, p.122.

⁹ Mikelėnas V., Mikelėnienė D. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia, 1998, Nr.2, p. 2-5;

¹⁰ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė: prievolių teisė: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004m.;

¹¹ Maksimaitis M. Užsienio teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002, p.122-124.

surasta, tačiau, valstybės, vienaip ar kitaip, savo teisės sistemose išsprendė neturtinės žalos atlyginimo klausimus¹².

Apžvelgus nagrinėjamo reiškinių kilmės bei prigimties klausimus, autoriaus nuomone būtina išnagrinėti ir „neturtinės žalos“ reiškinių sąvoką, kurios formulavimo skirtingumas teisės aktuose sukelia problematikos.

1.2. Neturtinės žalos sąvoka

Sprendžiant bet kokias problemas arba domintis vienais ar kitais dalykais būtina žinoti jų esmę, t.y. reikia apibrėžti tai, ką tiriamo, kuo dominės ar sprendžiame. Skirtingi šaltiniai pateikia skirtingus sąvokų aiškinimus. Tai yra suprantama, nes kiekvienas žmogus problemą supranta ir traktuoja savaip, o tai sąlygoja skirtingų aiškinimų įvairovę. Norint objektyviai išsiaiškinti problemą, reikia žinoti ir palyginti kuo daugiau ir įvairesnių jos vertinimų.

Šiuolaikinėje teisės doktrinoje konkuruoja dvi sąvokos – **neturtinė žala ir moralinė žala**. Kaip jau minėjome darbo įvadinėje dalyje ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra vieningos „neturtinės žalos reiškinių“ terminijos. Skirtingi teisės aktai kitaip įvardija mūsų tiriamą reiškinį.

Pirmiausiai trumpai apžvelkime, kokios yra užsienio valstybių teisės aktuose vartojamos sąvokos:

Vokietijos Federacinės Respublikos civiliniame kodekse¹³ vartojama **nematerialinės žalos** sąvoka (vok. *Schmerzugeld* – „skausmo pinigai“). Žala atlyginama ir konkrečiais įstatyme nustatytais atvejais (pažeidus kūno neliečiamybę, sveikatos sužalojimo atveju, neteisėtu laisvės atėmimo metu) ir ginant kitas asmenines neturtines teises.

Prancūzijos civiliniame kodekse¹⁴ nėra konkretaus straipsnio, apibūdinančio neturtinę žalą, tačiau teismai taiko šios žalos atlyginimą, remdamiesi principu, kad bet kokia žala privalo būti atlyginta. Teismų praktika žalos patenkinimą išaiškino kaip **ekonominės ir neekonominės žalos** atlyginimą.

Rusijos Federacijos civiliniame kodekse¹⁵ įtvirtinta tokia **moralinės žalos** sąvoka: „Moralinė žala – tai dvasinės ir psichinės kančios, kurios atsiranda pažeidus piliečio asmenines neturtines teises arba kėsinant į kitas nematerialines vertybes, taip pat kitais įstatymo numatytais atvejais.“

Apžvelgus trijų užsienio valstybių civilinių kodeksų nuostatas, reglamentuojančias neturtinę žalą, darytina išvada, kad neturtinės žalos reiškinių traktavimas skirtingose valstybėse skiriasi.

¹² Mikelėnas V., Mikelėnienė D. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia, 1998, Nr.2, p. 2-5;

¹³ Bürgerliches Gesetzbuch: mit Einführungsgesetz; Verschollenheitsrecht, Beurkundungsgesetz, Gesetz über den Widerref. – München, 1991.

¹⁴ Code civil // Redigé avec le concours de. Gobeaux. 91 édition. – Paris, 1991.

¹⁵ Гражданский кодекс Российской Федерации, полный текст. Москва, 1997.

Vienur prioritetas teikiamas nematerialiniams aspektams (Vokietija, Prancūzija), kitur aukštinama moralė (Rusija).

Teisės mokslininkų tarpe taip pat vyksta diskusijos dėl neturtinės žalos sąvokos teisingumo, paminėkime keletą jų pozicijų:

A.Rudzinskas¹⁶ teigia, kad **neturtinė žala** yra ne kas kita kaip pakenkimas fizinio asmens sveikatai, tiksliau – psichinei sveikatai, kuri yra valstybės teisinės apsaugos objektas. Taigi tiksliausiai neturtinę (moralinę, asmeninę) žalą apibūdintume kaip psichinę žalą, nes tada aiškiai suprastume, koks teisinės apsaugos objektas yra pažeistas.

Neturtinės žalos sąvokos vartoseną Lietuvos civilinės teisės doktrinoje palaiko ir S. Cirtautienė¹⁷: anot jos, vienas pagrindinių neturtinių vertybių ir neturtinių teisių gynimo būdų yra **neturtinės žalos** atlyginimo institutas.

Nors tiek moralinės, tiek neturtinės žalos sąvokos yra paplitę pastarojo meto teisinėje literatūroje, V.Mikelėnas ir D.Mikelėnienė¹⁸ nurodo, kad **sąvoka „neturtinė žala“ yra tikslesnė ir priimtinesnė už „moralinės žalos“ sąvoką**. Tai grindžia šiais argumentais¹⁹:

Moralė yra filosofinė kategorija, reiškianti visumą pažiūrų į tai, kas gera ir kas bloga, teisinga ir neteisinga ir pan. Todėl žala negali būti padaroma moralei, kaip ir negali būti padaroma teisei;

Civilinė atsakomybė už žalą atsiranda tik kai žala yra individuali. Teisė saugo ir gina tik konkrečius objektus, o ne apskritai moralines vertybes;

Teisė taip pat gina ir saugo objektus, kurių atžvilgiu moralė apskritai nevartotina. (Pvz., teisė gina firmos vardą.). Sąvoka „neturtinė žala“ yra tikslesnė jau vien dėl to, kad neturtinė žala gali būti padaroma ne tik fiziniam, bet ir juridiniam asmeniui, kurio atžvilgiu moralinės žalos sąvoka nevartotina.

Neturtinė žala atsiranda ne tik pažeidus asmenines neturtines vertybes, bet ir padarius turtinę žalą (pvz., sunaikinus kito žmogaus turtą).

A. Christy (1995)²⁰ naudodamas lyginamąjį metodą daktaro disertacijoje išsamiai apžvelgia moralinę žalą nagrinėjančias mokslo šakas: etiką, metaetiką, moralinę epistemologiją, psichologiją ir kt. Taikydamas apibendrinimo metodą, autorius pateikia „moralės“ ir „moralinės žalos“ terminų

¹⁶ Rudzinskas A., Neturtinės žalos bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje // Jurisprudencija : mokslo darbai. T. 21(13). ISSN 1392-6195. Vilnius : LTU Leidybos centras. 2001, T. 21(13), p. 69-79.

¹⁷ Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas // Jurisprudencija : mokslo darbai. T. 71(63). Vilnius, 2001, p. 5-15.

¹⁸ Mikelėnas V., Mikelėnienė D. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia, 1998, Nr.2, p. 2-5.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Christy A. Jaded: Institutional oppression and moral damage in healthcare // Michigan State University, Dissertation, 2005, 152 pages //

<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=913515661&sid=6&Fmt=2&clientId=56516&RQT=309&VName=PQD>
prisijungimo laikas 2006-12-29

įvairiapusių aiškinimus, atskleidžiančius šių reiškinių prasmes ir nurodo, kad sąvoka „**moralinė žala**“ yra pati tiksčiausia sąvoka apibūdinant minėtąjį reiškinį.

Panagrinėkime neturtinės žalos sąvokos raidą Lietuvos teisės aktuose. 1992 metais priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, joje įtvirtinama **moralinės žalos** sąvoka. Tokiam sąvokos pasirinkimui įtakos turėjo ir tuometinė politinė situacija – diegiamoje vertybinėje sistemoje aukštą vietą užėmė moralė. Taip pat be abejonės buvo atsižvelgta ir į kitų šalių teisės aktus, kurių daugumoje yra įtvirtinta moralinės žalos sąvoka. Tačiau vėliau LR CK buvo įtvirtinta **neturtinės žalos** sąvoka²¹. Ši sąvoka yra sudėtinė, kurios kiekviena dalis yra neturtinės žalos pasireiškimo būdas. Detaliai neturtinės žalos pasireiškimo būdus apžvelgsime kitame darbo skyrelyje, tik pažymėkime, kad pasireiškimo būdų sąrašas nėra baigtinis – teismai turi diskrecijos teisę įvertinti, ar nagrinėjamoje situacijoje buvo padaryta neturtinė žala ar ne. Šios sąvokos atsiradimą lėmė teismų praktika: jau 1998 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas, apsvaistęs teisės aktų, reguliuojančių santykius dėl asmens garbės ir orumo gynimo, taikymo praktiką nutarė išaiškinti teismams, kad: „*Moralinė žala laikomi: asmens dvasinis skausmas, išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas, gero vardo praradimas ir pan., padaryti veiksmais, kuriais pažeista asmens garbė ir orumas, privataus gyvenimo neliečiamumas.*“²² Apibendrinant teismų nuosprendžiuose dažniausiai pasitaikančius neturtinės žalos pasireiškimo būdus buvo pradėta atsižvelgti į dažniausiai pasitaikančius neturtinių vertybių pažeidimus ir taip formuluojama neturtinės žalos sąvoka, kuri vėliau buvo patobulinta, nurodant daugiau bei tikslesnių neturtinės žalos pasireiškimo būdų, ir įtvirtinta LR CK.

Nors pastaraisiais metais Lietuvoje, tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje dažniausiai vartojama neturtinės žalos sąvoka, pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas būdamas Konstitucijos normų interpretatoriumi ir dabar nutarimuose vartoja **moralinės žalos** sąvoką: „*moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai; padarytos moralinės žalos, kaip asmens patirtos dvasinės skriaudos, neretai apskritai niekas (taip pat jokia materialinė kompensacija) negali atstoti, nes asmens psichologinės, emocinės ir kitokios būsenos, buvusios iki tol, kol jis patyrė dvasinę skriaudą, neįmanoma sugrąžinti.*“²³.

²¹ Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais - tokia neturtinės žalos definicija yra pateikiama Civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalyje.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 1998, Nr.9.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001-03-13 redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio 7 (2001-03-13 redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/n060819.htm>, (prisijungimo laikas 2007-10-13).

Apibendrinant pastebėtina, jog **Lietuvoje yra vartojamos abi sąvokos**. Akivaizdu, kad apžvelgus tiek Lietuvos Respublikos, tiek užsienio šalių teisės aktuose bei teismų praktikoje vartojamas sąvokas ir mokslininkų nuomones, konstatuotina, kad nuomonės šiuo klausimu yra skirtingos. Pabrėžtina, kad autorius siūlo labiau atsižvelgti į pačio reiškinio koncepciją, o ne sąvokų skirtingumą, ir palaiko tų teisės mokslininkų nuomonę²⁴, kurie siūlo abi sąvokas naudoti kaip sinonimus.

1.3. Neturtinės žalos ribos

Neturtinės žalos ribos gali būti suprantamos ir interpretuojamos keliais būdais:

- neturtinės žalos ribos – neturtinės žalos atlyginimo ribos,
- neturtinės žalos ribos – neturtinės žalos reiškinio įvertinimo teisingumo atžvilgiu ribos,
- neturtinės žalos ribos – neturtinės žalos subjektų rato ribos.

Visų pirma apžvelkime neturtinės žalos ribas, traktuodami jas kaip **neturtinės žalos atlyginimo ribas**. 1964 m. LR CK 7¹ straipsnyje buvo nustatytos neturtinės žalos atlyginimo minimumo ir maksimumo ribos: „*Kiekvienu atveju nuo penkių šimtų iki dešimties tūkstančių litų nustato teismas.*”²⁵. Teismams buvo nurodyta, kad priteisiant neturtinę žalą reikia orientotis į tam tikrą pinigų sumą. Nurodytos sumos sumažinimas arba padidinimas reikštų įstatyme nurodytų reikalavimų nesilaikymą. Šiuolaikinėje teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, kad neturtinė žala yra neįkainuojama vertybė ir ją tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai²⁶. Todėl ir Lietuvos teisės sistemoje buvo atsisakyta neturtinės žalos atlyginimo dydžio ribų. Autoriaus nuomone, ši neturtinės žalos atlyginimo instituto reforma vertintina prieštaringai: vien minimalaus neturtinės žalos dydžio reglamentavimas įstatyme teikia didesnę teisinę apsaugą asmeniui, kurio teisiniai interesai yra pažeisti. Dabartinis teisinis reguliavimas teikia teorinę galimybę teismui neturtinę žalą įvertinti tik 1 Lt. dydžio suma. Net ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nurodo, kad: „*Įstatymų leidėjas neturi konstitucinių įgaliojimų nustatyti ir kokių nors maksimalių* (paryškinta – aut. past.) *atlygintinos valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais asmeniui padarytos žalos dydžių, kurie suvaržytų teismą.*”²⁷. Taigi pastebėtina, kad ir oficialiame Konstitucijos normų išaiškinime nekalbama apie neturtinės žalos atlyginimo dydžio minimumą, kurio buvimas Lietuvos teisės sistemoje, autoriaus nuomone, būtų pažangus žingsnis.

²⁴ Rudzinskas A. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujame Civiliniame kodekse // Jurisprudencija, 2002, Nr. 28(20), p. 119-124.

²⁵ 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 1964-07-10, Nr. 19-138.

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001-03-13 redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio 7 (2001-03-13 redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/n060819.htm>, (prisijungimo laikas 2007-10-13).

²⁷ Ten pat.

Pastebėtina, kad ir pažangių užsienio valstybių moderniose teisinėse sistemose yra numatomos tam tikros neturtinės žalos ribos: Vokietijoje, Belgijoje yra sudaromos specialios tarifų lentelės, kuriose nurodomi dažniausiai pasitaikantys neturtinės žalos padarymo atvejai ir už juos skirtini neturtinės žalos dydžiai²⁸. Analogiško rekomendacinio pobūdžio teisės akto priėmimas Lietuvoje padėtų išspręsti šią problemą, užtikrintų didesnę žalą patyrusio asmens teisinę apsaugą, nurodyta neturtinės žalos atlyginimo amplitudė leistų teismui orientotis ir padėtų priteisti patį optimaliausią neturtinės žalos dydį.

Vertinant neturtinės žalos ribas kaip **neturtinės žalos reiškinio įvertinimo teisingumo atžvilgiu ribas**, akcentuotina tai, kad įstatyme reglamentuotoje neturtinės žalos sąvokos formuluotėje pateikiamas nebaigtinis sąrašas neturtinės žalos pasireiškimo būdų. Taigi, įstatymų leidėjui palikus šią nišą užpildyti teismų diskrecijai atrodytų, kad problema yra išspręsta. Anaiptol, problemų yra ir šioje srityje. Paanalizuokime paprastą pavyzdį: iš asmens, kuris itin domisi tautosaka pavogtos vaizdo įrašymo kasetės. Formaliai padaryta nusikalstama veika dėl nedidelės vertės svetimo turto pagrobimo kvalifikuotina pagal LR BK 178 str. 4 d. (baudžiamasis nusižengimas) ir baudžiamoji byla pagal teisingumą perduotina apylinkės teismui. Tačiau, asmeniui dėl šios nusikalstamos veikos gali būti padaryta ypatingai didelė neturtinė žala – tarkime, kad vaizdo įrašymo kasetėje buvo užfiksuota asmeniui neįkainuojamą vertę turinti informacija, ir pareikštas civilinis ieškinys daro bylą teisingą apygardos teismui. Kuris teismas turėtų nagrinėti bylą? Teismų praktikoje šiuo klausimu nėra vieningos nuomonės. Autoriaus nuomone, ši problema turėtų būti sprendžiama tikslinant teisės aktų nuostatas ir užpildant tokio pobūdžio teisės spragas.

Aptardami neturtinės žalos ribas kaip **neturtinės žalos subjektų rato ribas**, pažymėkime, kad neturtinė žala atlygintina visiems fiziniams ir juridiniams asmenims. Problemų kyla tada, kai žalą patyręs asmuo turi subjektiškumo trūkumą: ieškinius dėl neturtinės žalos atlyginimo turi teisę pareikšti tik asmenys, turintys civilinį teisinį subjektiškumą. Nepilnamečiai, neveiksnūs ir ribotai veiksnūs asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą, tik šiuo atveju asmenų procesines teises įgyvendina ir įstatymo saugomus interesus gina įstatyminiai atstovai – tėvai, tėviai, rūpintojai, globėjai²⁹. Teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi ir juridiniai asmenys, tačiau jų struktūriniai padaliniai (filialai, atstovybės) negali būti šalimis, nes neturi civilinio teisinio subjektiškumo³⁰.

Apžvelgę neturtinės žalos ribas įvairiais aspektais, darome išvadą, jog nustatant minėtas ribas kyla daug įvairiapusių klausimų, kurie sukelia nemažai problemų: nevieninga teismų praktika,

²⁸ Mikelėnas V., Mikelėnienė D. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia, 1998, Nr.2, p. 2-5.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 1998, Nr.9.

³⁰ Ten pat.

teisės spragų buvimas. Problemas būtina spręsti tobulinant teisės aktų formuluotes, atsižvelgiant į užsienio šalių praktiką.

1.4. Neturtinės žalos pasireiškimo būdai

*Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais*³¹ - tokia neturtinės žalos definicija yra pateikiama Civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalyje. Konstatuotina, kad neturtinės žalos atsiradimo priežastimi yra neturtinių, nematerialiųjų, t.y. ekonominės vertės neturinčių vertybių pažeidimas³². Įstatymų leidėjas, konstruodamas civilinio įstatymo teisės normas, numatė, kad tikslingiausia numatyti tokią sudėtinę neturtinės žalos definiciją. *Neturtinės žalos įrodinėjimo specifika yra ta, kad kreditorius turi pagrįsti kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalai įrodyti reikšmingų kriterijų*³³. Taigi teisės normoje buvo numatytas pavyzdinis sąrašas kriterijų, kuriems pasireiškus galima pagrįstai daryti prielaidą, kad buvo pažeistos neturtinės vertybės ir nustatytinas neturtinės žalos atsiradimo faktas. Neturtinės žalos fakto konstatavimui pakanka įrodyti vieno iš įstatyme nurodytų neturtinės žalos pasireiškimo būdų atsiradimą. Šis įstatyme įtvirtintas neturtinės žalos pasireiškimo būdų sąrašas turėtų būti pradinis atskaitos taškas asmenims, kurių neturtinės vertybės buvo pažeistos ir kurie nori kreiptis į teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Žalą patyręs asmuo suradęs įstatymo tekste jam pasireiškusį būdą, dėl kurio jam buvo padaryta neturtinė žala, jį individualizuoja civiliniame ieškinyje. Įstatymo formuluotė motyvuoja asmenį apgalvoti visą jam žalą sukėlusią situaciją ir tiksliai išreikšti ją kreipiantis į teismą. Įstatyme pateikiamas net devynių pozicijų pavyzdinis neturtinės žalos pasireiškimo būdų sąrašas. Neatsitiktinai šis sąrašas yra nebaigtinis – konstruodamas įstatymą, įstatymų leidėjas numatė, kad teisiniai santykiai yra labai įvairūs ir visų atvejų, kada bus pažeidžiamos neturtinės vertybės įstatyme reglamentuoti nėra įmanoma.

Autorius, atlikdamas tyrimą Vilniaus apygardos teisme, taip pat atsižvelgė ir dėl kokių neturtinės žalos pasireiškimo būdų į teismą dėl neturtinės žalos priteisimo su ieškiniais kreipėsi suinteresuoti asmenys. Daugiausiai asmenų į teismą kreipėsi dėl patirtų dvasinių išgyvenimų (net 65 iš 100 atvejų ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo nurodomas šis pagrindas). Mažiausiai asmenys ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo nurodė bendravimo galimybių sumažėjimą (tik 15 iš 100 atvejų). 35 atvejais asmenys be įstatyme nurodytųjų pagrindų nurodė kitus, nei įstatyme nurodytus neturtinės žalos pasireiškimo būdus (pvz., baime, nerimą, sielvartą, liūdesį, nemigą, gėdą,

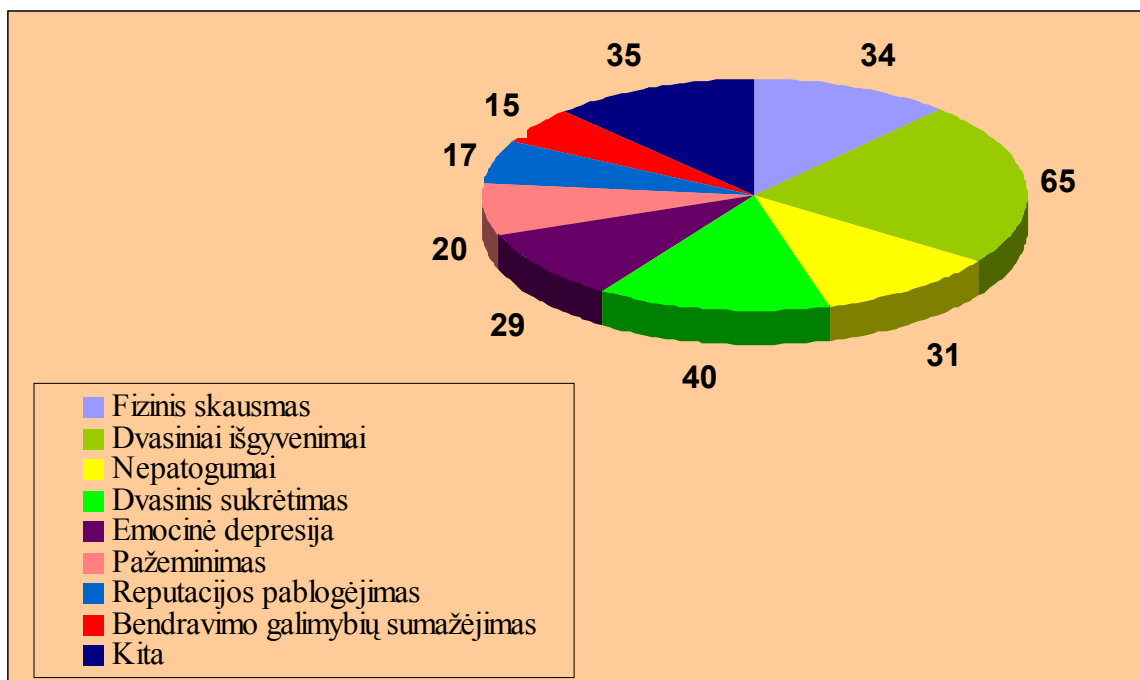
³¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 6.250 str. 1 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262,.

³² Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, 6 knyga, Prievolių teisė (I) - Vilnius: Justitia, 2001, p.344-345.

³³ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 25 d. sprendimas c.b. Nr. 2-636-34/06.

dvasinės ramybės praradimą, stresą ir kitus). Šiuos atvejus detaliau paanalizuosime vėlesniuose magistro baigiamojo darbo skyreliuose.

Siekdami kuo aiškiau bei išsamiau pateikti atliktu tyrimu gautus duomenis, pavaizduokime juos vaizdžiai žemiau pateiktoje diagramoje:

2 pav. Asmenų, kurie kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą dėl neturtinės žalos priteisimo, ieškinių pagrindų kiekybinė analizė

Trumpai aptarę neturtinės žalos pasireiškimo būdų įstatyminių reglamentavimą, bei jų pasireiškimą asmenų, kurie kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą, ieškiniuose, paanalizuokime kiekvieną iš minėtų būdų detaliau.

1.4.1. Fizinis skausmas

Skausmas³⁴ – nemalonus jausmas, fizinė ar dvasinė kančia, malonumo priešingybė. Ilgalaikis skausmas sukelia asmens fiziologinių parametrų pakitimus: kinta kraujospūdis, širdies ritmas, hormonų koncentracija ir kiti parametrai. Atlikta Vilniaus apygardos teismo praktikos neturtinės žalos atlyginimo srityje analizė leidžia teigti, kad atvejis, kai asmuo kreipiasi į teismą dėl fizinio skausmo sukėlimo yra pakankamai dažnas (34 iš 100 atvejų ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo nurodomas šis pagrindas). Pažymėtina, kad šiuo neturtinė žala gali pasireikšti tik fiziniams asmenims.

Medicinoje yra skiriamos skausmo rūšys bei tipai, tačiau neturtinės žalos padarymo faktui konstatuoti įstatyme nėra numatytas nei skausmo trukmės, nei skausmo stiprio ribojimas. **Svarbu**

³⁴ Internetinė enciklopedija „Vikipedija“, <http://lt.wikipedia.org/wiki/Skausmas> (prisijungimo laikas 2007-09-25).

yra tai, kad žmogus kurį laiką jautė skausmą: „P.B. Vilniaus apygardos teismo nuteistas už tai, kad kelio vingyje nesuvaldęs automobilio išvažiavo į priešpriešinio eismo juostą ir susidūrė su iš priekio atvažiuojančiu automobiliu, dėl ko įvyko eismo įvykis, kurio metu vienas žmogus žuvo, kitiems automobilyje buvusiems asmenims buvo padaryti nežymūs sveikatos sutrikdymai³⁵“. Nėra svarbu nei kiek truko neturtinę žalą patyrusio asmens fizinis skausmas, nei koku mastu buvo sutrikdyta asmens sveikata. Tačiau Vilniaus apygardos teismo praktikos analizė leidžia teigti, kad teismas priteisdamas neturtinę žalą (taip pat diferencijuodamas jos dydį), kurios atsiradimo pagrindų yra fizinis skausmas, atsižvelgia į:

žalą patyrusio asmens veiksmus, dėl kurių kilo fizinis skausmas. Nustatant žalos dydį, įvertintina tai, ar asmuo būdamas teisinių santykių dalyviu galėjo ir turėjo numanyti, jog tai jam gali sukelti fizinį skausmą: „nustatant priteistinos neturtinės žalos dydį, atsižvelgtina į tai, kad nėštumo nutraukimo procedūra pati savaime yra organizmą bei psichiką žalojantis faktorius, kuris yra žinomas kiekvienam protingam asmeniui³⁶“. Taigi žalą patyręs asmuo turi įvertinti fizinio skausmo atsiradimo galimybę, taip pat ar asmuo žinodamas ir norėdamas tam tikrų veiksmų galėjo žinoti apie fizinio skausmo, kaip šių veiksmų pasekmės, galimybę: „atsižvelgtina į tai, kad kiekvienas protingas asmuo kreipdamasis į medikus dėl operacijos atlikimo, įvertina tai, kad galimos įvairios nuo žmogiškojo faktoriaus nepriklausančios pasekmės ir bet kokia intervencija į žmogaus organizmą gali jam sukelti fizinius skausmus³⁷“. Diferencijuojant neturtinės žalos dydį, vertintina ir tai, ar neturtinę žalą patyręs asmuo taip pat galėjo savo veiksmais prisidėti prie žalos padidėjimo ir fizinio skausmo atsiradimo: „ieškovei autoavarijos metu buvo padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas (dėl jo buvo sukelti stuburo skausmai), dėl ko ji faktiškai patyrė nedidelę žalą, be to dėl žalos atsiradimo iš dalies kalta ir pati nukentėjusioji, nes ji nebuvo prisisegusi saugos diržo ir tuo pažeidė KET 98 p. reikalavimus³⁸“.

žalą patyrusio asmens skausmo trukmę, stiprį. Kaip jau buvo paminėta anksčiau, neturtinės žalos padarymo fakto konstatavimui įtakos neturi nei skausmo trukmė, nei skausmo stipris. Tačiau konvertuojant neturtinę žalą pinigine išraiška, į šiuos fizinio skausmo „parametrus“ Vilniaus apygardos teismo praktikoje yra atsižvelgiama - skausmo ilgalaikiškumas suponuoja didesnio neturtinės žalos dydžio priteisimą: „ieškovui po avarijos buvo nustatytas sunkus sveikatos sutrikdymas – lūžo krūtinės slanksteliai, buvo pažeisti nugaros smegenys, paralyžiuotos apatinės galūnės. Išrašai iš medicininių dokumentų patvirtina, jog skausmo pašalinimas – neprognozuojamas. Todėl priteistinos

³⁵ Vilniaus apygardos teismo 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis b.b. Nr. 1-361/04.

³⁶ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis c.b. Nr. 2-1861-41/06.

³⁷ Ten pat.

³⁸ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 17 d. nutartis c.b. Nr. 2A-406-52/07.

*neturtinės žalos dydis didintinas.*³⁹“. Skausmo stiprumas taip pat turi įtakos neturtinės žalos priteisimo dydžiui: „*nukentėjusysis parodė, kad peiliu jam buvo durta į kairįjį šoną, nuo skausmo jis prarado sąmonę, ją atgavęs pajuto, kad skausmas dar stipresnis, nes peilis bedamas dar giliau po krūtinės ląsta. Nustatant neturtinės žalos dydį, atsižvelgtina į dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo nukentėjusiajam sukeltą didelį skausmą*⁴⁰“.

Aptarę šį ieškinio pagrindą, galime daryti pagrįstą išvadą, kad Vilniaus apygardos teismas priteisdamas neturtinę žalą išsamiai analizuoja šį ieškinio dėl neturtinės žalos priteisimo pagrindą ir taip objektyviai bei tinkamai priteisina neturtinę žalą.

1.4.2. Dvasiniai išgyvenimai

Išgyvenimas - tam tikras potyris gyvenant⁴¹. Neturtinės žalos atsiradimui svarbus ne bet koks, o dvasiniu požiūriu svarbus išgyvenimas. Gyvendami dabartiniu gyvenimo tempu dažnai patiriame įvairius dvasinius išgyvenimus, pvz., nervinamės dėl to, kad vėluojame į darbą, išgyvename, kad dirbamas darbas neatitinka gaunamo atlyginimo ir pan. Tačiau vienus žmones šie išgyvenimai veikia daugiau, kitus mažiau. Dėl kiekvieno, net ir su mumis konkrečiai nesusijusio fakto galime patirti dvasinių išgyvenimų. Kaip nustatyti tų išgyvenimų trukmę bei dydį?

Analizuodami Vilniaus apygardos teismo praktiką neturtinės žalos atlyginimo klausimais, galime konstatuoti faktą, kad asmenys, kreipdamiesi dėl neturtinės žalos atlyginimo dažniausiai nurodo šį pagrindą (net 65 iš 100 atvejų ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo nurodomas šis pagrindas). Kadangi kiekvienas žmogus į jam neturtinę žalą sukėlusį įvykį reaguoja individualiai, teismui sunku (***bet būtina*** – aut. past.) nustatyti, kokia „apimtimi“ jis dvasiškai išgyvena. Iliustruokime neturtinės žalos atlyginimo dėl dvasinių išgyvenimų vertinimą Vilniaus apygardos teismo praktikos pavyzdžiais.

Vertinant Vilniaus apygardos teismo praktikos atvejus, kada priteistina neturtinė žala, kuri pasireiškia asmenų, besikreipiančių į teismą remiantis patirtais dvasiniais išgyvenimais, teismo priimamuose sprendimuose išvelgtinas **ne tik dvasinių išgyvenimų buvimo konstatavimas**: „*dėl neteisėto suėmimo ieškovas patyrė didelių dvasinių išgyvenimų*⁴²“, bet ir **dvasinių išgyvenimų „apimtį“ tyrimas**: „*teismui pateikta medicininė pažyma įrodo, kad nukentėjusiajai diagnozuoti dideli išgyvenimai dėl tėvo žūties, būtinos psichiatro konsultacijos. Pergyvenimai gali išlikti ilgą laiką.*⁴³“, bei **dvasinių išgyvenimų atsiradimo priežasčių tyrimas**: „*ieškovė eismo įvykio metu*

³⁹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 5 d. nutartis c.b. Nr. 2-1299-39/07.

⁴⁰ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 14 d. nutartis b.b. Nr. 1-111/07.

⁴¹ Keinys S., Klimavičius J., Paulauskas J. ir kt., Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p.265.

⁴² Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 27 d. sprendimas c.b. Nr. 2-240-39/07.

⁴³ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 16 d. nuosprendis b.b. Nr. 1A-47/06.

*patyrė kojos traumą, dėl ko kentė didelį fizinį skausmą, be to eismo įvykis sukėlė daug dvasinių išgyvenimų, nepatogumų. Neturtinė žala dėl savo asmeninio pobūdžio yra neatsiejama žalos asmens sveikatai dalis, be to, nukentėjusiojo dėl autoavarijos patiriama neturtinė žala yra laikytina atsiradusia kaip autoavarijos pasekmė⁴⁴“. Pagal tai **diferencijuotinas ir priteisiamos neturtinės žalos dydis**: „tėvo žūtis sukėlė ir sukelia sunkiai įveikiamus išgyvenimus, todėl prašoma priteisti 50 000 litų dydžio neturtinė žala yra pagrįsta.⁴⁵“. Pažymėtina, kad vadovaudamiesi šiuo pagrindu į teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo gali kreiptis išimtinai tik fiziniai asmenys.*

Apžvelgus šį ieškinio pagrindą, nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo praktikoje detalizuojami bei konkretizuojami asmenų patirti dvasiniai išgyvenimai, tačiau priteisiant neturtinę žalą ir nustatant žalos dydį, vienais atvejais teismas atsižvelgia tik į neturtinę žalą patyrusio asmens amžių, kitais atvejais tik į jo sveikatos būklę ir pan. - nėra vertinama visų šių faktorių visumą, todėl teismo praktika nėra nuosekli.

1.4.3. Nepatogumai

Nepatogumo sąvoka vertintina kaip pats plačiausias iš visų civiliniame kodekse reglamentuotų neturtinės žalos pasireiškimo būdų. Dėl patirtų nepatogumų į teismą gali kreiptis tiek fiziniai tiek juridiniai asmenys. Jis apima ir visus kitus LR CK 6.250 straipsnio 1 dalyje numatytus pagrindus: patirdami skausmą, dvasinius išgyvenimus, reputacijos pablogėjimą ar pan. asmenys patiria tam tikrus nepatogumus. Taigi autorius nepatogumus vertina kaip **universalų** (paryškina – aut. past.) neturtinės žalos pasireiškimo būdą – akivaizdu, kad bet kuriuo gyvenimo atveju asmuo gali patirti tam tikrų nepatogumų ir jau tai jam suponuoja neturtinės žalos padarymo faktą. Tačiau nepatogumai turėtų būti diferencijuojami, savaime suprantama, kad į nepatogumus turi būti žiūrima per sąžiningumo, protingumo ir teisingumo „prizmę“ – juk nesikreipsime į teismą prašydami priteisti neturtinę žalą vien todėl, kad parduotuvėje stovint eilėje prieš mus ima ir atsistoja kitas žmogus? Apžvelkime, kaip priteisdamas neturtinę žalą bei atmesdamas ieškinius dėl neturtinės žalos priteisimo nepatogumus vertina Vilniaus apygardos teismas.

Nors autorius nepatogumus apibūdina kaip universalų asmenų kreipimosi į teismą dėl neturtinės žalos priteisimo pagrindą, Vilniaus apygardos teismo praktikos analizė leidžia suabejoti šio pagrindo universalumu – tik 31 iš 100 atvejų ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo nurodomas šis pagrindas. Tačiau darytina prielaida, kad asmenys ruošdami ieškinius tiesiog labiau susitelkia į kitus, jų manymu reikšmingesnius neturtinės žalos priteisimo pagrindus, t.y. nesureikšmina jų atžvilgiu patirtų nepatogumų, o juos nurodo tik tada, kai **nepatogumai ypač**

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis c.b. Nr. 3K-7-115/06 (kasacine tvarka apskūsta Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-180-19/07).

⁴⁵ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 16 d. nuosprendis b.b. Nr. 1A-47/06.

paveikia asmenį: „Juridinio asmens pavadinimo „Namija“ panašumas su kito juridinio asmens pavadinimu „Namėja“ lemia juridinių asmenų pavadinimų panašumą, o dėl to visuomenė gali painioti abi bendroves, tuo juridinis asmuo „Namėja“ juridiniam asmeniui „Namija“ sukelia nepatogumų ir daro neturtinę žalą⁴⁶.“, arba **neleidžia asmeniui naudotis jam nuosavybės teise priklausančiu daiktu:** „s/b „Statybininkas“ savavališkai nutraukdamas V.D. elektros energijos tiekimą, dėl ko jis neturi galimybės savo namelio šildyti elektra bei naudotis elektros prietaisais, sukelia jam didelių nepatogumų ir daro neturtinę žalą⁴⁷“, taip pat jei **poveikis asmeniui susijęs su nusikalstamos veikos jo atžvilgiu padarymu:** „dėl eismo įvykio, kuriuo metu L.V. pažeidė KET reikalavimus ir nukentėjusioji eidama per pėsčiųjų perėją buvo partrenkta L.V. vairuojamo automobilio, nukentėjusioji patyrė sunkų sveikatos sutrikimą, buvo priversta keisti gyvenimo būdą, turėjo didelių nepatogumų, tai ir liudija nukentėjusiajai sukeltos neturtinės žalos faktą⁴⁸“. Padarytos nusikalstamos veikos rūšis bei jos pavojingumo laipsnis taipogi turi įtakos priteisiamos neturtinės žalos dydžiui.

Teismas teisėtai ir pagrįstai atmeta ieškinius dėl žalos atlyginimo, kuriuose nurodoma, kad **tam tikrų veiksmų prielaida galėjo būti patirti nepatogumai:** „ieškinyje I.J. nurodo, kad dėl netinkamo stomatologinio gydymo jai teko atlikti skruostikaulio operaciją ir dėl to ji patyrė daug nepatogumų. Iš I.J. pateiktų medicininių dokumentų nustatyta, kad prieš 10 metų jai buvo lūžęs skruostikaulis, todėl darytina tik nedidelė prielaida, kad minėtos operacijos priežastimi buvo netinkamas stomatologinis gydymas⁴⁹.“, dėl to, kad **žalą patyręs asmuo pats savo veiksmais prisidėjo prie nepatogumų atsiradimo:** „nustatyta, kad R.K. vairuodama automobilį Mitsubishi Lancer nepasirinko saugaus atstumo ir atsitrenkė į pristabdžiusį priešais važiuosį J.Ž. vairuojamą automobilį Toyota Carina. Įvykio metu buvo sudaužytas R.K. automobilis, dėl ko ji patyrė nepatogumų. R.K. teigia, kad J.Ž. staigiai stabdė (nors ir dėl jam sukeltos avarinės situacijos), todėl jis turi atlyginti jai automobilio remonto išlaidas ir neturtinę žalą⁵⁰“.

Išnagrinėję šio neturtinės žalos pasireiškimo būdo ypatumus, galime teigti, kad Vilniaus apygardos teismo praktikoje formuojasi tam tikras nepatogumų sąvokos vertinamasis aspektas – neturtinės žalos pažeidimu laikytinas **tam tikras nepatogumų laipsnis** (paryškinta – aut. past.), tačiau atskirais atvejais jo nėra paisoma ir neturtinė žala priteisiama nepagrįstai sureikšminant ar neatsižvelgiant į tam tikras situacijos aplinkybes.

1.4.4. Dvasinis sukrėtimas

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 12 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-472/05 (kasacine tvarka apskūsta Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-103-33/05).

⁴⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 15 d. nutartis c.b. Nr. 2^a-42/06.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 12 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-472/05 (kasacine tvarka apskūsta Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-103-33/05).

⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. kovo 14 d. nutartis c.b. Nr. 2A-244-40/06.

⁵⁰ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 21 d. nutartis c.b. Nr. 2A-645-52/06.

Aiškindami šį neturtinės žalos pasireiškimo būdą, prisiminkime pavyzdį, kurį aiškinome skyrelyje apie dvasinius išgyvenimus. Autoriaus nuomone, būtent dalyvavimas tam tikrame įvykyje ar tam tikras reiškinys sukelia dvasinį sukrėtimą (pvz., sužinojęs apie artimo žmogaus mirtį, tam tikrą laiko tarpą žmogus labai pasimeta, viską pamiršta, nesiorientuoja aplinkoje). Tačiau tai, palyginus su dvasiniais išgyvenimais, yra trumpalaikis reiškinys, kuris tęsiasi tam tikrą laiko momentą. Kaip ir fizinio skausmo atveju, neturtinei žalai atsirasti konstatuoti būtina tik patį dvasinio sukrėtimo faktą – **svarbu yra tai, kad asmuo kurį laiką buvo dvasiškai sukrėstas**: „T.G., I.P., M.Š. ir F.O. veikdami bendrai jėga į automobilį „Mercedes Benz“ įsodino R.G., nuvežė į T.G. nuomojamą butą, kur jį pralaikė apie 10 valandų. Prievarta sodinamas į automobilį ir vežamas nežinia kur R.G. buvo dvasiškai sukrėstas⁵¹“. Šis neturtinės žalos pasireiškimo būdas yra pakankamai dažnas asmenų, besikreipiančių į Vilniaus apygardos teismą, tarpe (40 iš 100 atvejų ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo nurodomas šis pagrindas). Paminėtina, kad šiuo būdu neturtinė žala gali pasireikšti tik fiziniams asmenims.

Vilniaus apygardos teismo praktikoje nustatant neturtinės žalos dydį atsižvelgiama į **dvasinio sukrėtimo „dydį“**: „įtariant A.N. padarius nusikalstamą veiką ir paskyrus kardomąją priemonę suėmimą, ji buvo suimta darbo vietoje, nežinioje liko du jos vienos auginami mažamečiai vaikai. A.N. dėl to patyrė didelį dvasinį sukrėtimą⁵²“, **dvasinių sukrėtimų periodiškumą**: „G.D. periodiškai (apie 20 kartų) įvairiose vietose, pasinaudodamas bejėgiška dėl mažametystės R.L. būkle ir naudodamas fizinį smurtą, tenkindavo savo lytinę aistrą, dėl ko R.L. patyrė eilę dvasinių sukrėtimų⁵³“ dvasinių sukrėtimų daugkartiškumas lemia didesnės pinigų sumos neturtinės žalos atlyginimui priteisimą.

Atskirai aptartinas atvejis, pavadintinas „**dvigubu dvasiniu sukrėtimu**“: „A.Z., A.M., M.M., V.T. veikdami bendrininkų grupėje ir pasiskirstę vaidmenimis nužudė E.V. E.V. dingus be žinios, jo tėvai, draugė bei brolis patyrė dvasinius sukrėtimus. Vėliau iš nežinomo numerio jie pradėjo gauti SMS pranešimus E.V. vardu ir tikėjosi, kad jis yra gyvas. Sužinoję, kad iš tikrųjų jis nužudytas, jie vėl patyrė didelius dvasinius sukrėtimus⁵⁴“. Į tai teismas atsižvelgė ir priteisdamas neturtinę žalą: „Dėl E.V. dingimo nukentėjusieji patyrė didelį sukrėtimą, dar didesni dvasiniai išgyvenimai tapo radus E.V. palaikus ir sužinojus apie jo nužudymo būdą bei jo patirtas kančias. Tuo būdu turi būti priteista ganėtinai didelė pinigų suma neturtinei žalai atlyginti⁵⁵“.

Išanalizavę Vilniaus apygardos teismo praktiką priteisiant neturtinę žalą dvasinio sukrėtimo pagrindu, galima daryti išvadą, kad teismo praktikoje yra nusistovėjusi takoskyros tarp dvasinių

⁵¹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 6 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-58/06.

⁵² Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 26 d. sprendimas c.b. Nr. 2A-386-40/06.

⁵³ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 5 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-70/07.

⁵⁴ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 15 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-59/05.

⁵⁵ Ten pat.

išgyvenimų ir dvasinio sukrėtimo sistema, kuria vadovaujantis daugeliu atveju tinkamai priteisiama neturtinė žala ir teisėtai bei pagrįstai priteisiamas optimalus jos dydis, tačiau neišvengiama ir klaidų.

1.4.5. Emocinė depresija

Depresija – labai aiškius simptomus turintis žmogaus emocinio balanso sutrikimas (psichikos būklė), kuriam būdinga prislėgta, bloga nuotaika⁵⁶. Jos metu sulėtėja mąstymas, judesiai, sutrinka vidaus organų veikla. Depresija – vienas dažniausiai pasitaikančių psichikos sutrikimų⁵⁷. Pažymėtina, jog anaip tol ne visa, ką ne specialistai šiuo žodžiu vadina, yra depresija. Neturtinės žalos atsiradimo faktui šiuo pagrindu reikalinga nustatyti šią specifinę asmens psichikos būklę – emocinę depresiją. Tai gali būti padaroma skiriant teismo psichologijos ar teismo psichiatrijos ekspertizę asmeniui, kurio atžvilgiu yra padaryta neturtinė žala. Šį ieškinio pagrindą gali „patikrinti“ tik asmuo turintis specialiųjų medicininių žinių. Galbūt todėl, kad šiam neturtinės žalos pasireiškimo būdui patvirtinti reikalingi specialūs medicininiai dokumentai, kreipiantis dėl neturtinės žalos priteisimo šis ieškinio pagrindas nėra labai dažnas Vilniaus apygardos teismo praktikoje - tik 29 iš 100 atvejų ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo buvo nurodoma kad neturtinė žala pasireiškė šiuo būdu. Pabrėžtina ir tai, kad remdamiesi šiuo pagrindu dėl neturtinės žalos atlyginimo gali kreiptis tik fiziniai asmenys.

Vilniaus apygardos teismas priteisdamas neturtinę žalą emocinės depresijos pagrindu atsižvelgia į pateikiamus **ekspertizių aktus, specialistų išvadas**: „...*psichologas pažymėjo, kad ieškovės šeimai buvo būdingas ypač didelis šeiminis savitarpio supratimas, dėl tėvo ir sutuoktinio praradimo šeima patyrė didelę psichologinę traumą. Šeimos nariams buvo paskirtas ambulatorinis psichoterapinis gydymas*⁵⁸.“, taip pat **pažymas apie gydymą**: „*dėl atsakovų veiksmų D.Š. buvo diagnozuotas nervinis šokas ir depresija (sunkus sveikatos sutrikdymas), dėl ko ji tapo nedarbinga ir buvo gydoma Vilniaus miesto psichikos sveikatos centro stacionare*⁵⁹“.

Nepateikus analogiškų dokumentų, liudijančių apie žmogaus emocinio balanso sutrikimą, **neturtinė žala nepriteisiama arba jos dydis mažinamas**: „*ieškovui nepateikus medicininių dokumentų, liudijančių apie depresijos susirgimą, teismas atmeta ieškovo apeliacinio skundo argumentą, kad buvo pažeistos materialinės teisės normos, reglamentuojančios neturtinės žalos atlyginimą ir tenkina ieškinį iš dalies, priteisiant ieškovui 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimo*⁶⁰“.

Vilniaus apygardos teismas teisėtai ir pagrįstai atmeta asmenų ieškinius, kurie mėgina **simuliuoti** ši

⁵⁶ Aničas J., Areška V., Barkauskas A. ir kt., Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius: „Mokslas“, 1978 m., 3 tomas, p.207.

⁵⁷ Pasaulinės sveikatos organizacijos tinklapis, <http://www.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/?gf30.htm+f32> (prisijungimo laikas 2007-10-09).

⁵⁸ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 25 d. sprendimas c.b. Nr. 2-636-34/06.

⁵⁹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-59-52/07.

⁶⁰ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 2 d. nutartis c.b. Nr. 2A-50-302/07.

psichikos susirgimą: „Teismas konstatavo, kad depresija, kuria ieškovė susirgo ir tapo nedarbinga iškart po pakartotinio išpėjimo apie būsimą atleidimą iš darbo, nėra ūmiai užklumpantis dvasinis negalavimas, tai yra pasekmė tam tikrą laikotarpį trunkančios stresinės situacijos⁶¹“.

Akcentuotina, kad priteisdamas neturtinę žalą Vilniaus apygardos teismas plečiamai aiškina LR CK pateiktą neturtinės žalos formuluotę: įstatymų leidėjas, formuluodamas neturtinės žalos definiciją, kaip vieną iš pagrindų jai atsirasti numatė emocinę depresiją (vieną iš žmogaus emocinio balanso sutrikimo – depresijos – rūšių). Ar dėl kitų depresijos rūšių (pvz. *maniakinės depresijos*) atsiradimas negali suponuoti neturtinės žalos padarinys? Vilniaus apygardos teismas savo sprendimuose nustato, kad: „dėl nusikaltimo, kurios pasekoje žuvo E.R.R. tiek jo motina, tiek sutuoktinė, tiek vaikai patyrė neigiamas pasekmes – dvasinius išgyvenimus, dvasinius sukrėtimus, nepatogumus bei **vienokios ar kitokios formos depresiją**“⁶² (paryškinta – aut. past.). Taigi, Vilniaus apygardos teismas formuodamas teismų praktiką neturtinės žalos atlyginimo srityje nurodo, kad neturtinė žala atsiranda ne tik emocinės, bet ir kitų depresijos rūšių pagrindu.

1.4.6. Pažeminimas

Pažeminimas – žmogaus ar žmonių grupės elgesys kito asmens ar grupės atžvilgiu, tyčiomis arba atsitiktinai užgaunant pastarojo savigarbą. Asmuo, suvokiantis elgesį kaip jo pažeminimą, išgyvena pažeminimo jausmą. Pažeminimu paprastai tiesiogiai arba netiesiogiai imponuojamas žeminamo asmens nelygiavertiškumas, akcentuojamas žeminančio pranašumas ir socialinė hierarchija⁶³. Pažeminimas kaip vienas iš neturtinės žalos priteisimo pagrindų yra vertinamoji sąvoka, kiekvienas žmogus individualiai suvokia bei vertina jo atžvilgiu atliekamus veiksmus. Ar kiekvienu atveju pažeminimas vertintinas kaip neturtinės žalos atsiradimo padarinys? Savaimė suprantama, kad ne. Svarbu, kad teismų praktikoje būtų nustatyti bei užtikrinti tam tikri pažeminimo kriterijai, kuriais remiantis pažeminimas vertintinas teisės pažeidimu ir pripažintinas neturtinės žalos atsiradimo padariniu.

Kreipimasis į Vilniaus apygardos teismą siekiant priteisti neturtinės žalos dėl pažeminimo nėra labai dažnas reiškinys: tik 20 iš 100 atvejų ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo nurodomas šis pagrindas. Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad dėl patirto pažeminimo asmenys dažniausiai kreipiasi į Vilniaus apygardos teismą ginčų, kylančių iš asmens garbės ir orumo pažeidimų bei darbo ginčų bylose.

⁶¹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-59-52/07.

⁶² Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 25 d. sprendimas c.b. Nr. 2-636-34/06.

⁶³ Taip „pažeminimas“ apibrėžiamas Žmogaus orumo ir pažeminimo studijų internetinėje svetainėje, <http://www.humiliationstudies.org/index.shtml>, (prisijungimo laikas 2007-10-09).

Tinkamu pagrindu neturtinei žalai atsirasti Vilniaus apygardos teismas laiko asmens pažeminimą, kuris pasireiškia **aktyviais žalą padariusio asmens veiksmais**: „*nebuvo sudarytos sąlygos toliau normaliai dirbti, ieškovė buvo diskriminuojama ir nuvertinama kaip darbuotoja, žeminama kolegų akivaizdoje, skiriamos užduotys, kurių vykdymas nenumatytas pareiginiuose nuostatuose*⁶⁴“, šie **veiksmai turi pasireikšti periodiškai, tendencingai**: „*nuolat rengiami patikrinimai, kurių metu konstatuojamos viso, net ir pačios menkiausios, ieškovės darbe padarytos klaidos*⁶⁵“ žalą sukeliančių veiksmų pasireiškimo pakartotinumą suponuoja didesnės pinigų sumos priteisimą.

Pažeminimu nelaikytinas teismo sprendimo nevykdymas, dėl kurio asmuo, kurio atžvilgiu sprendimas turėtų būti įvykdytas, negali naudotis sau priklausančiu turtu: „*įpareigota Visagino miesto apylinkės teismo sprendimu s/b „Statybininkas“ neatstatydama V.D. elektros energijos tiekimo žemina V.D., nes bendrijos vadovas siekia įsigyti V.D. priklausančią žemės sklypą, o dėl elektros neturėjimo blogėja V.D. santykiai su kaimynais, kurie jį laiko vagimi ir skolininku*⁶⁶“.

Atskirai aptartinas atvejis, kai populiariame Lietuvos dienraštyje išspausdinamas straipsnis, kuris žemina asmens garbę ir orumą, tačiau tai nelaikytina asmens pažeminimu ir reikalaujama neturtinė žala nepriteisiama: „*teismas pripažįsta, kad ieškovas laikytinas viešu asmeniu, todėl turėtų aplaidžiau žiūrėti į žiniasklaidos kritiką*⁶⁷“. Taip pat teismas praktiką šiuo klausimu plėtoja ir toliau įvardindamas asmenį siekiantį neturtinės žalos priteisimo **hiperjautriu asmeniu** (paryškinta – aut. past.). Formuodamas tokią praktiką teismas nustato tam tikrą asmens pažeminimo „lygį“, nuo kurio jis laikytinas pažeminimu, dėl kurio atsiranda neturtinė žala, pvz.: „*konstatavimas, jog paskleisti duomenys neabsoliučiai atitinka tikrovei, tačiau nežemina ieškovo garbės ir orumo neprieštarauja nei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, nei Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai*⁶⁸“.

Įvertinus Vilniaus apygardos teismo praktiką priteisiant neturtinę žalą asmens pažeminimo pagrindu, pabrėžtina, jog teismo praktikoje formuluojami tam tikri pažeminimo skiriamieji požymiai, orientuojamasi į modernią kitų pasaulio valstybių teismų praktiką, tačiau atskirais atvejais pažeminimas traktuojamas visiškai neatsižvelgiant į ankstesnėje teismo praktikoje išskirtus požymius.

1.4.7. Reputacijos pablogėjimas

⁶⁴ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-59-52/07.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 4 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-10/06 (kasacine tvarka apskūsta Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-105-33/05).

⁶⁶ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 15 d. sprendimas c.b. Nr. 2A-42-616/06.

⁶⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. vasario 8 d. nutartis c.b. Nr. 2A-85/06.

⁶⁸ Ten pat.

*Reputacija*⁶⁹ (lot. *reputatio*) – viešoji nuomonė apie kieno nors ypatybes, opinija. Kiekvienas asmuo siekia, kad jo reputacija būtų nepriekaištinga. Pablogėjusi reputacija sukelia asmeniui daugybę nepatogumų – pakinta tiek jo paties savęs vertinimas, tiek jo vertinimas visuomenėje, reputacijos pablogėjimas gali pakenkti asmens draugystės, šeimos, verslo, darbo santykiams bei karjerai. Pažymėtina, kad dėl reputacijos pažeminimo į Vilniaus apygardos teismą asmenys kreipiasi pakankamai retai (tik 17 iš 100 atvejų), šiuo pagrindu teistis dėl neturtinės žalos atlyginimo gali tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys.

Kaip jau ir minėjome anksčiau, reputacijos pablogėjimas gali turėti nemažai neigiamos įtakos asmens tolimesniam vertinimui. Vilniaus apygardos teismas priimamuose sprendimuose akcentuoja, kad dėl reputacijos pablogėjimo juridinis asmuo gali prarasti savo **padėtį rinkoje**: „*juridinių asmenų pavadinimų „Namija ir „Namėja“ panašumas turėjo įtakos ieškovo galimybėms sąžiningai konkuruoti*⁷⁰“, fizinis asmuo gali prarasti „**patikimo verslo partnerio**“ vardą: „*dėl įrašo apie laikiną nuosavybės teisės apribojimą duomenų bazėje nepanaikinimo notaras atsisakė tvirtinti sandorį, o pirkėjai vėliau bijojo pirkti jo turtą*⁷¹“. Vertindamas fizinių asmenų reputacijos pablogėjimą, teismas atsižvelgia į **fizinio asmens padėtį visuomenėje** - laikytina, kad viešojo asmens reputacijos nepažeidžia viešai paskelbta jo kritika: „*teismas pripažįsta, kad ieškovas laikytinas viešu asmeniu, todėl turėtų aplaidžiau žiūrėti į žiniasklaidos kritiką*⁷²“, o privataus asmens reputacijos pabloginimu pripažįstamas jo ignoravimas aplinkinių žmonių tarpe: „*kaimynai nebebendruoja su ieškovu, nes mano, kad dėl jo kaltės buvo išardytas vandentiekis, dėl ko jie patyrė daug nepatogumų*⁷³“.

Darytina išvada, kad asmens reputacijos pažeidimas yra neatsiejamai susijęs **tikrovės neatitinkančių duomenų paskleidimu**. Tikrovės neatitinkančių duomenų paskleidimas fiziniam asmeniui pažeidžia jo garbę ir orumą, juridiniam asmeniui – dalykinę reputaciją. Spėsdamas ginčus dėl su reputacijos pabloginimu susijusios neturtinės žalos priteisimo, Vilniaus apygardos teismas aiškindamas teisės normas išskiria sąlygas, kurioms esant laikoma, kad tikrovės neatitinkantys duomenys yra paskleisti: „*civilinei atsakomybei ir neturtinei žalai atsirasti yra būtina šių faktų visuma: duomenų paskleidimo faktas; faktas, jog paskleisti duomenys yra apie ieškovą; faktas, kad paskleisti duomenys pažeidžia garbę ir orumą (dalykinę reputaciją); faktas, kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės*⁷⁴“.

⁶⁹ Aničas J., Areška V., Barkauskas A. ir kt., Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius: „Mokslas“, 1978 m., 9 tomas, p.403.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 12 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-472/05 (kasacine tvarka apskūsta Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-103-33/05).

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 15 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-337/06 (kasacine tvarka apskūsta Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-366/05).

⁷² Vilniaus apygardos teismo 2006 m. vasario 8 d. nutartis c.b. Nr. 2A-85/06.

⁷³ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 15 d. sprendimas c.b. Nr. 2A-42-616/06.

⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 23 d. nutartis c.b. Nr. 2A-143/06.

Apžvelgus šį ieškinio pagrindą, galima teigti, kad Vilniaus apygardos teismas plečiamai aiškina LR CK normas, susijusias su reputacijos pažeidimo klausimais, tuo garantuodamas didesnę teisinę apsaugą asmenims, tačiau toks įstatymo aiškinimas atveria kelią ir esant neviseiškai pagrįstiems reikalavimams priteisti neturtinę žalą.

1.4.8. Bendravimo galimybių sumažėjimas

Bendravimas – natūrali ir būtina kiekvieno fizinio asmens reikmė. Bendraudamas su kitais žmonėmis asmuo keičiasi informacija, patiria gyvenimo džiaugsmą. Galimybių bendrauti sumažėjimas neigiamai paveikia žmogų. Kaip kompensaciją už bendravimo galimybių sumažėjimą įstatymų leidėjas numatė galimybę priteisti neturtinę žalą. Paanalizuokime kaip bendravimo galimybių sumažėjimą traktuoja Vilniaus apygardos teismas: visų pirma bendravimo galimybių sumažėjimas sietinas su **smurtinių tyčinių nusikalstamų veikų padarymu**: „P.K. ir E.M. suduodami daugybę smūgių A.T. į galvos sritį, padarė jam dešinės akies sumušimą su rainelės ir krumplyno raumens iškritimu, ko pasėkoje jis neteko regos dešiniąja akimi, dėl ko jam visam likusiam gyvenimui sumažėjo galimybės bendrauti⁷⁵“, taip pat asmens bendravimo galimybės sumažėja dėl **sveikatos sutrikdymo dėl neatsargumo**: „ieškovas turėjo ir privalėjo suprasti, kad jo padėtis būnant važiuojančiame automobilyje be saugos diržų yra nesaugi, ko pasėkoje eismo įvykio metu buvo negrįžtamai sutrikdyta jo sveikata⁷⁶“, dėl **neteisėto kardomųjų priemonių taikymo**: „būnant suimtam buvo apribota A.M. laisvė ir jis negalėjo bendrauti su kitais asmenimis⁷⁷..“ Ilgesnis kardomosios priemonės taikymo laikotarpis ir griežtesnės kardomosios priemonės taikymas sukelia didesnę neturtinę žalą, todėl priteisiama didesnė pinigų suma. Bendravimo galimybių sumažėjimas sietinas ir su **aplinkinių asmenų požiūrio į žalą patyrusį asmenį pasikeitimu**: „su nukentėjusiaja nebebendrauja draugai, ji vengia vaikščioti į kaimą, nes negali ramiai praeiti, kadangi visi į ją sutelkia dėmesį⁷⁸“, taip pat su **žalos poveikiu ją patyrusiam asmeniui**: „po nusikaltimo ieškovei pablogėjo atmintis, tapo išsiblaškiusi, negali susikaupti, pasidarė itin drovi, tapo uždara, tyli, dažnai liūdna, susimasčiusi⁷⁹“.

Apibendrinami galime konstatuoti faktą, kad priteisiant neturtinę žalą dėl bendravimo galimybių sumažėjimo Vilniaus apygardos teismo praktikoje formuojasi bendrieji bendravimo galimybių sumažėjimo požymiai, tačiau pastebėtina, kad bendravimo galimybių sumažėjimas kiekvienam asmeniui pasireiškia itin individualiai, todėl kiekvienu atveju reikia kruopščiai analizuoti esamą situaciją, kad būtų priteistas teisingas neturtinės žalos atlyginimo dydis.

⁷⁵ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 25 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-46/07.

⁷⁶ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 5 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1299-39/07.

⁷⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 27 d. sprendimas c.b. Nr. 2-240-39/06.

⁷⁸ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 2 d. nuosprendžio b.b. Nr. 1-368/07.

⁷⁹ Ten pat.

1.4.9. Kiti ieškinių dėl neturtinės žalos priteisimo pagrindai

Atliekant empirinį tyrimą Vilniaus apygardos teisme autorius taip pat atsižvelgė į kitus, nei LR CK 6.250 str. 1 d. tiesiogiai nurodytus neturtinės žalos pasireiškimo būdus. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, nenumatydamas baigtinio ieškinių pagrindų sąrašo, suteikė teisę asmenims kreiptis dėl neturtinės žalos bet koku pagrindu. Tačiau teismams buvo palikta diskrecijos teisė vertinti ieškinių dėl neturtinės žalos pagrįstumą ir ieškinius tenkinti arba atmesti. Šie pagrindai asmenų, besikreipiančių į Vilniaus apygardos teismą, tarpe yra pakankamai dažni: 35 atvejais iš 100 asmenys be įstatyme nurodytųjų neturtinės žalos pasireiškimo būdų nurodė kitus, nei įstatyme nurodytus pagrindus, kada jų manymu, neturtinė žala buvo padaryta. Siekiant kaip įmanoma kompleksčiau aptarti minėtus pagrindus, autorius juos sugrupavo ir sudarė lentelę:

1. lentelė. Kiti neturtinės žalos pasireiškimo būdai (pagal Vilniaus apygardos teismo praktiką)

1. baimė	12. liga	18. dvasinės kančios	29. neigiamas aplinkinių požiūris
2. baimė važiuoti automobiliu	13. sveikatos pablogėjimas	19. sielvartas	30. nepasitikėjimo teisėsauga atsiradimas
3. transporto baimė	14. neužtikrintumas ateitimi	20. nemiga	31. pragyvenimo šaltinio praradimas
4. nerimas	15. dvasinės ramybės praradimas	21. jaudulys	32. nepagrįstas trukdymas
5. nerimas dėl ateities	16. darbų, kontraktų praradimas	22. gėda	33. dokumentų siuntinėjimas
6. stresas	17. nestabilumas darbo santykiuose	23. išgąstis	
7. emocinis ir psichologinis stresas		24. neigiamos emocijos	
8. emocinis stresas		25. psichologinė trauma	
9. psichologinis stresas		26. šeimos planų žlugimas	
10. nervinė įtampa		27. asmeninio gyvenimo sugriuvimas	
11. šokas		28. gyvenimo būdo pakitimai	

Aiškindami kitus neturtinės žalos pasireiškimo būdus, jų sąvokų neaptarinėsime, tik pavaizduosime keletą akcentų, kaip remiantis kitais pagrindais Vilniaus apygardos teismas priteisia neturtinę žalą. Pvz., teismas nagrinėdamas ginčą tarp V.T.I. ir UAB „VP MARKET“ nusprendė, kad: „*atleista iš darbo ieškovė neteko vienintelio pragyvenimo šaltinio*⁸⁰“, šį pagrindą teismas mini ir priteisdamas ieškovei neturtinę žalą. Kitu nei įstatyme numatytu pagrindu teismas vadovavosi ir sprendamas ginčą tarp L.V. ir UAB „GIRTEKA“: „*dėl sužalotos sveikatos kardinaliai pakito*

⁸⁰ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutartis c.b. Nr. 2A-42-440/06.

*ieškovo gyvenimo būdas – anksčiau ieškovas gyveno aktyviai, o dabar jo gyvenimo būdas tapo pasyvus*⁸¹“. Ši aplinkybė turėjo įtakos ir nustatant neturtinės žalos dydį.

Pastebėtina, kad Vilniaus apygardos teismas priteisdamas neturtinę žalą naudoja jam įstatymų leidėjo suteikta diskrecijos teisę ir priteisia žalą pagal kitus nei įstatyme tiesiogiai numatytus neturtinės žalos pasireiškimo būdus.

Autoriaus nuomone didžioji dauguma kitų, nei įstatyme tiesiogiai numatytų būdų, gali būti prilyginti įstatyme tiesiogiai nurodytiems būdams. Jau ankstesniame skyrelyje minėta, kad *nepatogumai* vertintini kaip universalus kriterijus, todėl manytina, jog didžioji dauguma atvejų, užfiksuotų atliktame tyrime, kuomet asmenys kreipiasi kitais nei įstatyme tiesiogiai nurodytais pagrindais prilygintina jiems neturtine žala sukeltiems nepatogumams.

Apibendrinimas

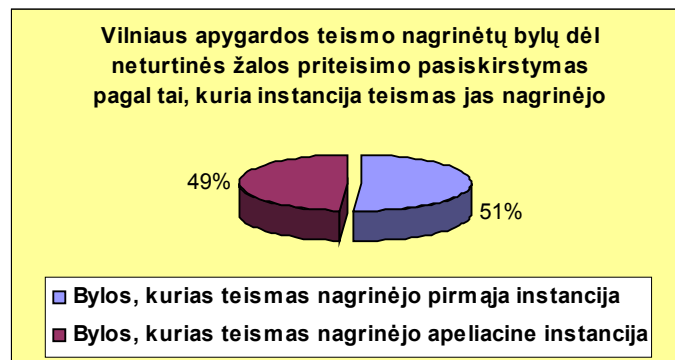
Žvelgiant į neturtinės žalos reiškinį istoriniu aspektu svarbu yra tai, kad šiuolaikinė neturtinės žalos koncepcija pradėjo vystytis tada, kai imta taikyti civilinę atsakomybę nuostolių atlyginimo forma ir neturtinė žala pradėta suprasti kaip pinigine satisfakcija už patirtą skriaudą. Pažymėtina, kad tarp teisės mokslininkų vyksta ginčai dėl neturtinės žalos sąvokos. Skirtinga terminija vartojama ir teisės aktuose. Diskusijų kelia ir įvairiais aspektais aptariamos neturtinės žalos ribos, konstatuotina, kad būtina tobulinti teisės aktus šiuo klausimu. Apibendrinant Vilniaus apygardos teismo praktiką neturtinės žalos atlyginimo srityje atsižvelgiant į neturtinės žalos pasireiškimo būdus, pažymėtina, teismo praktika nevertintina kaip aiški, teisės normų aiškinimas ne visada nuoseklus, ne visi vėlesni sprendimai remiasi ankstesne praktika, tačiau didžiojoje daugumoje atvejų neaptikta kardinalių anksčiau ir vėliau priimtų sprendimų prieštaravimų, ydingų teisės aiškinimo klaidų. Taip pat pastebėtina, kad teismas aiškindamas bei taikydamas teisės normas atsižvelgia į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir šiuolaikinę užsienio valstybių teismų praktiką šioje srityje bei teisės doktrinos formuojamą teisės normų aiškinimą.

⁸¹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 5 d. nutartis c.b. Nr. 2-1299-39/07.

2. KREIPIMOSI DĖL NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROBLEMOS

2.1. Apygardos teismo išnagrinėtos bylos dėl neturtinės žalos atlyginimo

Kaip jau buvo minėta ankstesniame darbo skyrelyje, Vilniaus apygardos teismas, būdamas apygardos teismu nagrinėja baudžiamąsias ir civilines bylas apeliacine instancija, taip pat tam tikrų kategorijų baudžiamąsias⁸² ir civilines⁸³ bylas – kaip pirmoji instancija. Siekdamas apžvelgti tiek pirmąją tie apeliacine instancija nagrinėjamų bylų dėl neturtinės žalos ypatumus, atlikdamas tyrimą Vilniaus apygardos teisme autorius pasirinko daugmaž analogišką abiejų rūšių bylų skaičių.

3. pav. Vilniaus apygardos teismo nagrinėtų bylų pasiskirstymas pagal tai, kuria instancija teismas jas nagrinėjo

Detalesnio aptarimo reikalauja apeliacine tvarka nagrinėjamos bylos, kurių metu teismas taiso žemesniųjų instancijų teismų padarytas klaidas. Vilniaus apygardos teismas naikindamas žemesniųjų instancijų teismų sprendimus, visada nurodo neteisingą ir naikintiną sprendimą lėmusias priežastis – **neteisingą faktinių aplinkybių vertinimą**: „civilinę bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas netinkamai vertino reikšmingas byloje aplinkybes⁸⁴“, **nepagrįstą teisės aktų netaikymą**: „teismas nepagrįstai netaikė Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio nuostatų⁸⁵“, **neteisingų išvadų, kuriomis remiantis buvo priimtas neteisingas sprendimas, padarymą**: „teismas padarė neteisingas išvadas, todėl priėmė neteisingą sprendimą, kuris yra naikintinas⁸⁶“, **neteisingą faktų konstatavimą**: „teismas, neatsižvelgęs į bylos aplinkybes, nepagrįstai konstatavo, kad atsakovas geranoriškai atlygino dalį žalos⁸⁷“, bei **neteisingą neturtinės žalos dydžio apskaičiavimą**: „teismas neteisingai apskaičiavo susijusias su darbo užmokesčiu atsakovo pajamas ir dėl to sumažino priteistos neturtinės žalos dydį⁸⁸“. Atsižvelgdamas į aukščiau nurodytas žemesniųjų instancijų teismų sprendimuose padarytas

⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 225 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

⁸³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 27 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁸⁴ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 26 d. sprendimas c.b. Nr. 2A-386-40/06.

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 6 d. nutartis c.b. Nr. 2A-49-112/07.

⁸⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 18 d. nutartis c.b. Nr. 2A-32-690/06.

⁸⁸ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 4 d. nutartis c.b. Nr. 2A-31-1202/07.

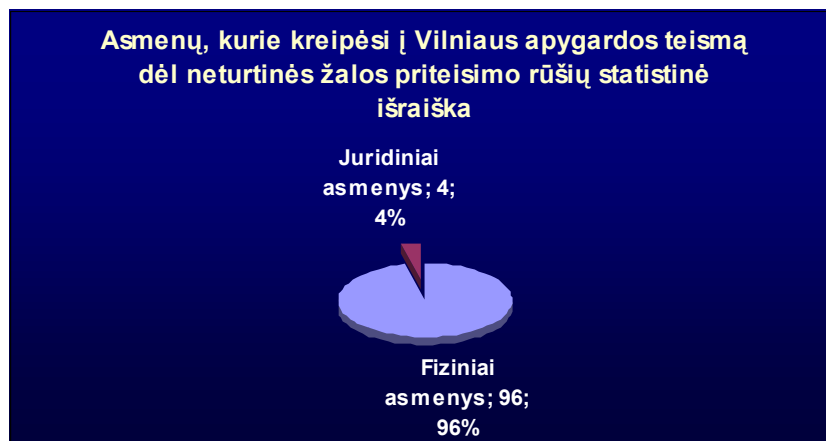
klaidas bei jas ištaisydamas Vilniaus apygardos teismas priima teisingus ir pagrįstus sprendimus dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Tikrindamas žemesniųjų instancijų teismų sprendimus dėl neturtinės žalos atlyginimo ir patvirtindamas, kad jie yra teisėti bei pagrįsti, teismas sprendimuose nurodo žemesniųjų instancijų teismų **faktinių aplinkybių vertinimo išsamumą**: „nustačius visų juridinių faktų visumą, teismas pagrįstai gynė ieškovės garbę ir orumą⁸⁹“, bei **įstatymo reikalavimų laikymąsi**: „pagrįstai priteisė moralinės žalos atlyginimą, teisingai parinko jo dydį⁹⁰“. Tai pat minėtu atveju Vilniaus apygardos teismo sprendimuose konstatuojami faktai **dėl teisingo įstatymų taikymo**: „pirmosios instancijos teismas teisingai aiškino ir taikė civilinio proceso ir materialinės teisės normas⁹¹“, bei **dėl teisingo ginčo išsprendimo**: „Teismas teisingai išsprendė nukentėjusiųjų civilinius ieškinius. Nėra pagrindo keisti priteistos neturtinės žalos dydį⁹²“.

Apibendrinant pabrėžtina, kad nagrinėdamas bylas tiek pirmąją tiek apeliacinę instanciją Vilniaus apygardos teismas priteisia neturtinę žalą: daugumoje atvejų pagrįstai ir nuosekliai taisomos žemesniųjų instancijų teismų padarytos klaidos, nagrinėjant bylas pirmąją instanciją atsižvelgiama į faktines bylos aplinkybes bei vadovaujantis įstatyme nustatytais reikalavimais priteisiamas optimalus neturtinės žalos dydis.

2.2. Asmenys, kurie kreipėsi dėl neturtinės žalos

Siekiant visokeriopai atskleisti Vilniaus apygardos teismo praktiką neturtinės žalos atlyginimo srityje, tikslinga apžvelgti kokie asmenys kreipiasi dėl neturtinės žalos atlyginimo, bei aptarti nuo to priklausančius teismo veiklos dėsningumus.

4. pav. Asmenų, kurie kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą dėl neturtinės žalos priteisimo rūšių statistinė analizė

⁸⁹ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartis c.b. Nr. 2A-50-986/05.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis c.b. Nr. 2A-159-40/06.

⁹² Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugsėjo 24 d. nutartis b.b. Nr. 1A-828/07.

Pažymėtina, kad dauguma asmenų, kurie kreipėsi į Vilniaus apygardos teismą dėl neturtinės žalos buvo fiziniai asmenys (net 96 iš 100 atvejų). Atliktame tyrime užfiksuoti tik 4 juridinių asmenų kreipimosi atvejai. Galima konstatuoti faktą, kad autoriaus prognozės pasitvirtino – remiantis tuo, kad įstatyme įtvirtinta neturtinės žalos definicijos formuluotė suteikia juridiniam asmeniui galimybę neturtinės žalos priteisimo reikalauti tik dėl turėtų nepatogumų, pablogėjusios reputacijos ir kitais atvejais.

Kadangi magistriniame darbe daugiausiai analizuojami fizinių asmenų ginčų sprendimai, trumpai aptarkime atvejus, kai į Vilniaus apygardos teismą dėl neturtinės žalos kreipėsi juridiniai asmenys. Pastebėtina, kad juridiniai asmenys kreipiasi ir siekdami priteisti nedideles sumas (pvz., 5000 Lt. dėl teisės į juridinio asmens pavadinimo pažeidimo) ir ypatingai dideles sumas (pvz., savo dalykinės reputacijos pažeidimus vertina daugiau nei 25 milijonais litų). Taip pat pasitvirtina ir neturtinės žalos dydžio variacijų dėsningumas – žala priteisiama tokia, kokios prašoma, arba ieškinys tenkinamas iš dalies ir žalos dydis mažinamas, arba ieškinys atmetamas ir neturtinė žala nepriteisiama. Juridinių asmenų ieškinių dėl neturtinės žalos pateikimo atvejus bei jų rezultatus pavaizduokime lentelėje:

2. lentelė. Juridinių asmenų kreipimosi į Vilniaus apygardos teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo apibendrinimas

Eil. Nr.	Reikalavimas, iš kurio kildinama neturtinė žala	Pagrindas, dėl ko juridinis asmuo kreipėsi į teismą	Prašomos priteisti neturtinės žalos dydis (Lt.)	Ar priteista neturtinė žala, jei taip, kokio dydžio (Lt.) ?	Neturtinės žalos dydžio keitimo motyvai
1.	Teisės į juridinio asmens pavadinimą pažeidimas	Dėl nepatogumų bei reputacijos pablogėjimo	5000	Taip, 5000	-
2.	Nusikalstamos veikos padarymas	Dėl reputacijos pablogėjimo	8740	Taip, 3000	Įvertinta verslo rizika ir neatsargumas
3.	Juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas	Dėl reputacijos pablogėjimo	100 000	Ne	Nėra pagrindo pripažinti, kad buvo paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys.
4.	Juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas	Dėl reputacijos pablogėjimo	25 896 000	Ne	LR konkurencijos įstatymas nenumato ūkio subjektui galimybės priteisti neturtinę žalą dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų.

Reikėtų pabrėžti, daugiausiai į Vilniaus apygardos teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo kreipiasi fiziniai asmenys, tačiau įstatyme numatyta galimybė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo sėkmingai naudojasi ir juridiniai asmenys.

2.3. Asmenų pareikšti reikalavimai atlyginti neturtinę žalą

Atliekant Vilniaus apygardos teismo praktikos tyrimą buvo sudarytas 19 pozicijų sąrašas tipinių asmenų pareikštų reikalavimų dėl neturtinės žalos atlyginimo. Atlikus tyrimą buvo nustatyta, kad tikrintose Vilniaus apygardos teismo bylose yra tik 10 skirtingų grupių reikalavimai. Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti⁹³, kad daugiausiai reikalavimų atlyginti neturtinę žalą kyla dėl nusikalstamų veikų padarymo (56 atvejai iš 100), dėl žalos sveikatai padarymo (35 atvejai iš 100), dėl asmens gyvybės atėmimo (31 atvejis iš 100). 12 atvejų reikalavimai atlyginti neturtinę žalą buvo kildinami dėl kitų, sąraše nenurodytų atvejų. Aptarkime kiekvieną iš asmenų pareikštų reikalavimų grupių detaliau.

2.3.1. Dėl nusikaltimo padarymo

Nusikaltimas – pavojinga ir priešinga teisei veika (veikimas arba neveikimas). Nusikalstamos veikos padarymo metu pažeidžiami valstybės saugomi teisiniai gėriai bei padaroma turtinė ir neturtinė žala. Įstatymų leidėjas konstruodamas teisės aktus įtvirtino nuostatą, kad neturtinė žala turi būti atlyginama visais atvejais, kai ji yra padaroma nusikalstama veika⁹⁴: „Pažymėtina, kad šiais atvejais neturtinės žalos faktas yra preziumuojamas, o ieškovas turi tik pagrįsti reikalaujamos piniginės kompensacijos dydį.⁹⁵“. Ši asmenų pareikštų reikalavimų grupė apima visas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytas nusikalstamas veikas – nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 109 str. asmeniui, dėl nusikalstamos veikos patyrusiam neturtinės žalos, numatyta teisė pareikšti civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo⁹⁶. Nusikalstama veika padaryta žala gali pasireikšti visais įmanomais neturtinės žalos būdais, kurie yra numatyti LR CK 6.250 str. 1 dalyje.

Daugeliu atveju žalos padarymas asmens sveikatai ir žmogaus gyvybės atėmimas taip pat yra nusikalstamos veikos, tačiau jas detaliau aptarsime kituose darbo skyreliuose. Apžvelkime kitus dažniausiai nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo atvejus Vilniaus apygardos teisme. Be abejonės neturtinė žala atsiranda **dėl neteisėto aborto (LR BK 142 str.)** – asmuo patiria fizinį skausmą, dvasinius išgyvenimus, dvasinį sukrėtimą, bendravimo galimybių sumažėjimą, baimę. Tačiau priteisinat žalą teismas atsižvelgia į: „tai, kad nėštumo nutraukimo procedūra pati savaime yra organizmą bei psichiką žalojantis faktorius, kuris yra žinomas kiekvienam protingam asmeniui⁹⁷“. Šis faktorius nėra veikos pavojingumą šalinantis faktorius, tačiau neabejotinai turi įtakos neturtinės žalos atsiradimui.

⁹³ Žr. diagramą (Magistro baigiamojo darbo priedas Nr. 2).

⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.250 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-1864.

⁹⁵ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. sprendimas c.b. Nr. 2-179-39/06.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 109 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

⁹⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 11 d. nutartis c.b. Nr. 2-1861-41/06.

Kitas dažnas atvejis – **sukčiavimas (LR BK 182 str.)**. Apgautas žmogus dažniausiai patiria dvasinius išgyvenimus, dvasinį sukrėtimą, pažeminimą: „atsakovė apgaulės būdu užvaldė ieškovei priklausančią būstą, toks jos elgesys – pasityčiojimas iš ieškovės, kaip nuoširdžiai jai padėjusio žmogaus, sukėlė didelius dvasinius išgyvenimus, dvasinį sukrėtimą.⁹⁸“, kartais pasireiškia ir depresija: „nukentėjusiųjų atžvilgiu buvo taikoma nukentėjusiųjų apsaugos programa, jie dažnai turėjo keisti gyvenamąją vietą, todėl patyrė dvasinę traumą, išsivystė depresija⁹⁹“. Vilniaus apygardos teismo praktikoje civiliniai ieškiniai, kuriais reikalaujama atlyginti neturtinę žalą dažniausiai pateikiami labai dideli: „prašomą priteisti neturtinę žalą palyginus su padaryta turtine žala, nustatyta, kad neturtinės žalos suma ženkliai viršija padarytą turtinę žalą, todėl civilinis ieškinys tenkintinas tik iš dalies¹⁰⁰“. Analogiškai teismas neturtinės žalos dydį aiškina ir dėl kito nusikaltimo nuosavybei – **vagystės (LR BK 178 str.)**, teismo sprendime nurodoma, kad: „neturtinės žalos dydis mažintinas, nes padarytas nusikaltimas buvo turtinio pobūdžio, nebuvo asmeniškai nukreiptas į nukentėjusįjį.¹⁰¹“. Pažymėtina, kad apygardos teismo praktikoje dėl nusikalstamų veikų nuosavybei formuojasi tam tikra neturtinės žalos atlyginimo taisyklė: **priteistos neturtinės žalos dydis negali būti didesnis už nusikalstama veika padaryta turtinę žalą**. Autoriaus nuomone, ši teismo praktika yra ydinga – prisiminkime ankstesniame darbo skyriuje pateiktą pavyzdį¹⁰². Nagrinėjamu atveju spendžiant bylas užmirštami bendrieji civilinės teisės principai – teisingumas, sąžiningumas ir protingumas, neatsižvelgiama į asmens neturtinių vertybių reikšmingumą.

Apžvelgtina ir kita dažna nusikalstamų veikų rūšis – **nusikalstamos veikos asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (LR BK 149 – 153 str.)**. Nuo šių nusikalstamų veikų nukentėjusiems asmenims neturtinė žala pasireiškia įvairiai: jie patiria dvasinius išgyvenimus, dvasinį sukrėtimą, pažeminimą, bendravimo galimybių sumažėjimą: „po nusikaltimo ieškovei pablogėjo atmintis, tapo išsiblaškiusi, negali susikaupti, pasidarė itin drovi, tapo uždara, tyli, dažnai liūdna, susimasčiusi, pablogėjo mokymosi rezultatai.¹⁰³“. Dažni emocinės depresijos atvejai: „nusikaltimų pasėkoje A.J. išsivystė elgesio sutrikimas – emocinė depresija.¹⁰⁴“. Už šias nusikalstamas veikas priteistinos didelės neturtinės žalos atlyginimo sumos, tačiau dažniausiai civilinių ieškinių dydžiai yra mažinami atsižvelgiant į nusikalstamą veiką padariusio asmens asmenybę, kaltę, jo turtinę padėtį.

⁹⁸ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. sprendimas c.b. Nr. 2-179-39/06.

⁹⁹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gruodžio 8 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-220-61/06.

¹⁰⁰ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. sprendimas c.b. Nr. 2-179-39/06.

¹⁰¹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 14 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-11-61/07.

¹⁰² Pvz., iš asmens, kuris itin domisi tautosaka pavogtos vaizdo įrašymo kasetės. Formaliai padaryta nusikalstama veika dėl nedidelės vertės svetimo turto pagrobimo kvalifikuotina pagal LR BK 178 str. 4 d. (baudžiamasis nusižengimas), tačiau, asmeniui dėl šios nusikalstamos veikos gali būti padaryta ypatingai didelė neturtinė žala – tarkime, kad vaizdo įrašymo kasetėje buvo užfiksuota asmeniui neįkainuojama vertė turinti informacija.

¹⁰³ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. sprendimas c.b. Nr. 2-179-39/06.

¹⁰⁴ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 25 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-69/07.

2.3.2. Dėl žalos padarymo sveikatai

LR CK 6.250 str. 2 d. numatyta, jog neturtinė žala atlyginama visais atvejais dėl žalos padarymo asmens sveikatai. Neatsitiktinai įstatymų leidėjas atskirai išskiria asmens sveikatą, kaip atvejį, kada neturtinė žala preziumuojama. Vilniaus apygardos teismo praktikoje esama tokių atvejų, kai žalos asmens sveikatai padarymo faktas akivaizdus, nors dėl to baudžiamasis procesas ir nėra pradedamas. Neturtinės žalos atsiradimo faktui konstatuoti pakanka tai, kad asmens sveikata buvo sutrikdyta. Šis reikalavimas atlyginti neturtinę žalą visų pirma gali būti kildinamas iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XVIII skyriuje numatytų nusikalstamų veikų asmens sveikatai, taip pat kitų priešingų teisei veikų (pvz., LR BK 284 str. – viešosios tvarkos pažeidimo).

Pakenkimo asmens sveikatai atveju, asmuo patiria neturtinę žalą, kuri dažniausiai pasireiškia fiziniu skausmu, dvasiniais išgyvenimais, dvasiniu sukrėtimu, pažeminimu, nepatogumais, bendravimo galimybių sumažėjimu: „*dėl patirto veido sumušimo ieškovė jautė fizinį skausmą, jautėsi pažeminta, turėjo vykti į gydymo įstaigas, kad būtų pašalinti sužalojimai, dėl to teko nutraukti darbo kontraktus*¹⁰⁵“. Tiriant Vilniaus apygardos teismo praktiką pagal atskiras teises pažeidimų rūšis, buvo nustatyta, kad teismo praktikoje vertinant dvasinių išgyvenimų apimtį **sveikatos sužalojimų byloje esminis neturtinės žalos atlyginimo kriterijus, sužalojus sveikatą**¹⁰⁶, yra *sužalojimo pasekmės bei dėl to patirti dvasiniai išgyvenimai*“, tačiau esant dvasiniams išgyvenimams neturtinės žalos dydis nustatomas atsižvelgiant tiek į sveikatos sužalojimo pasekmes, tiek į asmens, kurio sveikata buvo sužalota, elgesį¹⁰⁷: „*atsižvelgtina į tai, kad ligonei konstatuojamas ūmus mastoiditas, kuris galėjo atsirasti dėl nesavalaikio ligonės kreipimosi į sveikatos priežiūros įstaigą.*“.

Atskirai aptartini skyrelio pradžioje paminėti atvejai, kai asmens sveikatai padaroma žala, tačiau baudžiamasis procesas dėl to nepradedamas. Tyrimo metu patikrintose Vilniaus apygardos teismo bylose nustatyti trys atvejai, kuomet asmenys ieškiniuose priteisti neturtinę žalą dėl netinkamo gydymo: „*dėl netinkamo stomatologinio gydymo ir protezavimo ieškovei pablogėjo sveikata ir teko atlikti dvi chirurgines operacijas, kad iš organizmo būtų pašalinti svetimkūniai*¹⁰⁸“, „*ieškovei J.J. buvo pripažinta vidutinė negalia – kurtumas kairiąja ausimi – klausos netekimas sąlygotas dėl netinkamų Druskininkų ligoninės gydytojų veiksmų*¹⁰⁹“, „*po atliktos operacijos ieškove ilgai kentė skausmus, kol tyrimo metu nebuvo nustatyta, kad jų priežastis – operacijos metu*

¹⁰⁵ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 6 d. nutartis c.b. Nr. 2^a-49-112/07.

¹⁰⁶ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 4 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1306-45/07.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. kovo 14 d. nutartis c.b. Nr. 2A-244-40/06.

¹⁰⁹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 4 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1306-45/07.

dėl gydytojų nerūpestingumo palikta chirurginė adata.¹¹⁰ Autoriaus nuomone, Vilniaus apygardos teismo praktikoje minėtais atvejais teisėtai ir pagrįstai buvo vertinamas pakenkimo asmens sveikatai faktas ir dėl to nepradedamas ikiteisminis tyrimas. Žmogus, sutikdamas būti gydomas, sąmoningai leidžia sveikatos priežiūros specialistams atlikti su juo veiksmus, pagrįstai tikėdamasis, kad yra didelė tikimybė, jog atlikus tuos veiksmus, jo sveikata pagerės. Asmuo nori ir siekia tų veiksmų atlikimo, kartu ir žino, kad visada egzistuoja rizikos galimybė, jog atliekami gydymo veiksmai nepasieks norimo rezultato. Tokiu atveju gydytojai netrauktini baudžiamojon atsakomybėn, nes jų veiksmuose nėra nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėties, o jei jų veikloje išvelgiama pažeidimų – neturtinės žalos atlyginimas dėl jų teisėtai sprendžiamas civiline tvarka.

2.3.3. Dėl asmens gyvybės atėmimo

Gyvybės atėmimas – nusikaltimas žmogui, kuriuo kėsiniama į svarbiausią asmens teisinę vertybę – jo gyvybę. Išsamiai ir tiksliai nustatyti atsakomybę už veiką, kuria atimama asmens gyvybė – vienas iš svarbiausių baudžiamosios teisės uždavinių¹¹¹. Gyvybės atėmimu laikytinas ne tik nužudymas (LR BK 129-131 str.), bet ir neatsargus gyvybės atėmimas (LR BK 132-134 str.), o taip pat ir kitos nusikalstamos veikos, susiję su kito asmens gyvybės atėmimu (pvz., LR BK 281 str. – kelių transporto eismo saugumo pažeidimas). Įstatymų leidėjas LR CK 6.250 str. 2 d. įtvirtindamas atskirą visų atvejų dėl asmens gyvybės atėmimo neturtinės žalos atlyginimo koncepciją, suteikė teisiniam gėriui – asmens gyvybei – papildomą apsaugą. Šiuo atveju, jei atsirastų nauja priešinga teisei pavojinga veika, kuri nebūtų kriminalizuota, tačiau ja būtų atimta asmens gyvybė, žalą patyręs asmuo turėtų teisę į neturtinės žalos atlyginimą.

Reikalavimas atlyginti neturtinę žalą dėl asmens gyvybės atėmimo yra pakankamai dažnas atvejis Vilniaus apygardos teismo praktikoje. Net 31 iš 100 tyrime tikrintų Vilniaus apygardos teismo bylų neturtinės žalos reikalavimas kildinamas šiuo pagrindu. Asmenys dažniausiai nurodo, kad neturtinė žala pasireiškė šiais būdais: dvasiniais išgyvenimais, dvasiniu sukrėtimu, nepatogumais. Dėl neturtinės žalos priteisimo kreipiasi asmens, kuriam atimta gyvybė giminaičiai, sutuoktinis. Ieškovai, kreipdamiesi į teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo, nurodo dėl gyvybės atėmimo jiems kilusias ypač **skaudžias pasekmes**: „*ieškovai buvo giliai sukrėsti, pasikeitė jų gyvenimo prasmės suvokimas netekus mylimo vyro, tėvo, sūnaus.*“¹¹², **sveikatos pablogėjimą**: „*Dėl E.V. dingimo nukentėjusieji patyrė didelį sukrėtimą, dar didesni dvasiniai išgyvenimai tapo radus E.V. palaikus ir sužinojus apie jo nužudymo būdą bei jo patirtas kančias. Tuo būdu turi būti priteista ganėtinai didelė pinigų suma neturtinei žalai atlyginti*“¹¹³, **didelius nepatogumus**: „*buvo*

¹¹⁰ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 22 d. nutartis c.b. Nr. 2A-35-113/07.

¹¹¹ Milinis A. Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė, 2003 Nr. 48, p. 110.

¹¹² Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 12 d. nutartis c.b. Nr. 2-636-34/06.

¹¹³ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 15 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-59/05.

*sugriautas ieškovės asmeninis gyvenimas, žlugo šeimos planai, viena pati ji turi rūpintis dukrų auklėjimu*¹¹⁴. Priteistos neturtinės žalos dydis ypatingai priklauso nuo asmeniui gyvybę atėmusio žmogaus kaltės. Pareikštuose ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo prašoma teismo priteisti dideles pinigų sumas. Esant tyčinei kaltei priteisiamas didesnis žalos dydis, esant neatsargiai kaltei – žalos dydis mažinamas.

2.3.4. Dėl fizinių asmenų specifinių teisių ir juridinių asmenų dalykinės reputacijos pažeidimo (LR CK 2.21- 2.26 str.)

Nagrinėjamu atveju, priešingai nei trimis anksčiau išnagrinėtais, ieškovas privalo įrodyti neturtinės žalos atsiradimo faktą. Šis asmenų reikalavimas dėl neturtinės žalos priteisimo apima fizinių asmenų reikalavimus dėl garbės ir orumo pažeminimo atlyginimo, bei juridinių asmenų reikalavimus dėl dalykinės reputacijos pablogėjimo kompensavimo. Paminėtina, kad tik 12 iš 100 tyrimo metu patikrintų bylų buvo šie reikalavimai. Dažniausiai ieškovai nurodo patyrę pažeminimą, reputacijos pablogėjimą, nepatogumus, bendravimo galimybių sumažėjimą. Nagrinėdamas fizinių asmenų pareikštus reikalavimus ir priteisdamas neturtinę žalą Vilniaus apygardos teismas vertina **ar paskleistos žinios atitinka tikrovę**: „atsakovo pasakytas teiginys: „Tu bandito dukra“ neatitinka tikrovės, nes nėra surinkta duomenų, kad ieškovės tėvas būtų daręs nusikaltimus.¹¹⁵“, ir **ar jie žemina asmens garbę bei orumą**: „ieškovė buvo diskriminuojama ir nuvertinama kaip darbuotoja, žeminama kolegų akivaizdoje...¹¹⁶“. Juridinio asmens dalykinės reputacijos pablogėjimo atveju teismas akcentuoja kompromituojančių duomenų apie juridinį asmenį paskleidimo faktą: „Nustatytos aplinkybės ir nurodyti pagrindai leidžia daryti išvadą, kad duomenų paskleidimo fakto apie juridinį asmenį nebuvo.¹¹⁷“. Nustatydamas neturtinės žalos dydį, teismas atsižvelgia į asmens, kurio garbė ir orumas pažeminti padėtų visuomenėje – viešajam asmeniui neturtinės žalos dydis mažintinas.

2.3.5. Dėl darbo sutarties šalims padarytos neturtinės žalos (LR DK 250 str.)

Nors pareiga atlyginti neturtinę žalą kitai darbo sutarties šaliai yra įtvirtinta įstatyme¹¹⁸, kreipdamasis į teismą dėl neturtinės žalos, kilusios iš darbo teisinių santykių, asmuo privalo įrodyti neturtinės žalos padarymo faktą. Reikalaudami neturtinės žalos dėl darbo teisės pažeidimų, ieškovai dažniausiai nurodo patirtus dvasinius išgyvenimus, dvasinį sukrėtimą, nepatogumus, reputacijos

¹¹⁴ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas c.b. Nr. 2-249-44/06.

¹¹⁵ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. spalio 1 d. nutartis c.b. Nr. 2A-50-986/05.

¹¹⁶ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-59-52/07.

¹¹⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 19 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1231-28/06.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas 250 str. // Valstybės žinios. 2002, Nr.64-2569.

pablogėjimą. Reikalavimą asmenys kildina iš **tinkamų darbo sąlygų nesudarymo**: „Ieškovė pažymėjo, kad jai nebuvo sudarytos tinkamos sąlygos dirbti, darbo vietoje jautėsi nesaugiai.¹¹⁹“, **netinkamos darbo sutarties sudarymo**: „faktiškai ieškovas atsakovo įmonėje dirbo nelegaliai, nes su juo nebuvo sudaryta darbo sutartis.¹²⁰“, bei **netinkamą darbo santykių nutraukimą**: „Ieškovė buvo atleista pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką.¹²¹“. Neturtinė žala minėtais atvejais priteisiama retai, nes ieškovai neįrodo, kad jiems žala buvo padaryta kitos darbo sutarties šalies.

2.3.6. Dėl neteisėtų teisėsaugos institucijų veiksmų (LR CK 6.272 str.)

Vilniaus apygardos teismo praktikoje taip pat pasitaiko atvejų, kai asmenys siekia prisiteisti neturtinę žalą dėl neteisėtų ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų, teisėjų ir teismų veiksmų. Asmenys nurodo patyrę nepatogumų, reputacijos pablogėjimą, bendravimo galimybių sumažėjimą. Reikalavimai grindžiami **neteisėtu kardomųjų priemonių taikymu**: „Ieškovo suėmimas tęsėsi keturis mėnesius, po kurių jis teismo nuosprendžiu buvo išteisintas.¹²²“, **neteisėtu kitų procesinių prievartos priemonių taikymu**: „A.N. buvo suimta darbo vietoje, nežinioje liko du jos vienos auginami mažamečiai vaikai. A.N. dėl to patyrė didelį dvasinį sukrėtimą¹²³“, **pareigūnu neveikimu**: „Pagal pareiškėjo skundą nebuvo iškelta baudžiamoji byla, šiuo metu yra suėjęs asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas, o kaltasis asmuo taip ir liko nenubaustas.¹²⁴“. Pagal šiuos asmenų reikalavimus neturtinė žala priteisiama retai, nes daugeliu atveju noras prisiteisti neturtinę žalą yra tik dar vienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamų asmenų gynybos būdas.

2.3.7. Dėl santuokos nutraukimo esant vieno sutuoktinio kaltei (LR CK 3.70 str.)

Nagrinėdamas šeimos teisinių santykių bylas, Vilniaus apygardos teismas išsprendžia ir šalių civilinius ieškinius dėl neturtinės žalos atlyginimo. Asmenys nurodo, kad santuokos nutraukimas dėl sutuoktinio kaltės sukelia jiems dvasinių išgyvenimų, kančių. Pastebėtina, kad reikalavimai atlyginti neturtinę žalą formuluojami neaiškiai, dažniausiai akcentuojamas kito **sutuoktinio priešingas moralei elgesys**: „R.S., žmonos Ž.S. ir mažamečio vaiko akivaizdoje, artimai bendraudamas su kita moterimi sukėlė jiems dvasinių išgyvenimų bei taip Ž.S. ir jos sūnui padarė neturtinės žalos.¹²⁵“. Teismo priteisti prašoma itin didelių sumų, tačiau esant tokiems

¹¹⁹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-59-52/07.

¹²⁰ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis c.b. Nr. 2A-1033-52/06.

¹²¹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. Nr. 2A-1111-52/06.

¹²² Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 27 d. sprendimas c.b. Nr. 2-240-39/06.

¹²³ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 26 d. sprendimas c.b. Nr. 2A-386-40/06.

¹²⁴ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. kovo 29 d. nutartis c.b. Nr.

¹²⁵ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis c.b. Nr. 2A-159-40/06.

reikalavimams neturtinės žalos dydis mažinamas, nes ieškovai nepagrindžia prašomo priteisti piniginės kompensacijos dydžio.

2.3.8. Pripažinus sandorį negaliojančiu dėl apgaulės (LR CK 1.91 str.)

Šiuo atveju nukentėjusiajam neturtinė žala pasireiškia kaip dvasinis sukrėtimas bei nepatogumai. Paminėtina, kad pripažįstant sandorį negaliojančiu dėl apgaulės, pirmiausiai būtina įrodyti **apgaulės buvimo faktą**: „*Apie tai, kad dėl teisių į ieškovės perkamą žemės sklypą vyksta teisiniai ginčai, atsakovė nutylėjo, todėl veikė nesąžiningai, ir vertinama kaip kitos sandorio šalies apgaulė*¹²⁶“. Pripažinus sandorį negaliojančiu dėl apgaulės, teismas nurodo, kad: „*nukentėjusysis turi teisę reikalauti jam apgaulingais kitos šalies veiksmais padarytą žalą*“.¹²⁷ Teismas pažymi, kad pripažinus sandorį negaliojančiu, neturtinės žalos dydis nėra preziumuojama kategorija, todėl ieškovas turi pareigą įrodinėti, kokio dydžio žala jam buvo padaryta.

2.3.9. Dėl teisės į juridinio asmens pavadinimą pažeidimo (LR CK 2.42 str.)

Nagrinėjant reikalavimą, kylantį iš juridinio asmens pavadinimo pažeidimo, paminėtina išimtinė Vilniaus apygardos teismo kompetencija – ginčus, numatytus Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatyme, nagrinėja tik Vilniaus apygardos teismas¹²⁸. Taigi Vilniaus apygardos teismas šiuo atveju yra specializuotas teismas nagrinėti prekių ženklų įstatyme reglamentuotus teisės pažeidimus. Neturtinė žala šiuo atveju pasireiškia kaip reputacijos pablogėjimas.

Nustatydamas juridinio asmens pavadinimo pažeidimą teismas nurodė **prekės ženklo pavadinimo panašumą**: „*Žodžių „Namija“ ir „Namėja“ panašumas lemia juridinių asmenų pavadinimų panašumą*“.¹²⁹ ir juridinių asmenų **vykdomos veiklos panašumą**: „*Atsakovas savo veiksmais pabrėžia ieškovo bei atsakovo bendrovių vykdomos veiklos panašumą*“¹³⁰. Esant šių sąlygų visumai teismas konstatuoja juridinio asmens pavadinimo pažeidimo faktą ir priteisia neturtinę žalą.

2.3.10. Kiti reikalavimai

¹²⁶ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugpjūčio 27 d. nutartis c.b. Nr. 2-48-830/07.

¹²⁷ Ten pat.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 28 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 12 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-472/05 (kasacine tvarka apskusta Vilniaus apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-103-33/05).

¹³⁰ Ten pat.

Į Vilniaus apygardos teismą asmenys kreipiasi ir kitais, ne tik autoriaus sudarytame pavyzdiniame reikalavimų grupių sąrašė nurodytais reikalavimais. Atlikus tyrimą tokių atvejų užfiksuota nemažai – 12 procentų asmenų kreipėsi į teismą nurodydami kitus nei sąrašė nurodytus reikalavimus. Atmesdami tuos ieškiniuose pateiktus reikalavimus, kurie buvo pagrįsti tokiais teisės aktais, kuriuose nenumatyta neturtinės žalos atlyginimo galimybė, pvz.: „*Ieškovė R.K.J. prašo atlyginti neturtinę žalą, kuri jai buvo padaryta dėl KET pažeidimo.*“¹³¹“, aptarkime autoriaus nuomone tyrimui daugiau turinčius reikšmės reikalavimus.

2.3.10.1. Dėl didesnio pavojaus šaltinio padarytos žalos (LR CK 6.270 str.)

LR CK įtvirtinta nuostata, kad asmuo, kurio veikla yra susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams turi atlyginti didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą¹³². Įstatymų leidėjas suteikė teismams diskrecijos teisę vertinti tai, kas laikytina didesnio pavojaus šaltiniu. Paminėtinas įdomus Vilniaus apygardos teismo praktikos atvejis: Varėnos apylinkės teismas, nagrinėdamas bylą pirmąja instancija, nustatė, kad atsakovo arklys (eržilas) laikytinas didesniu pavojaus šaltiniu ir be dėl jo padarytos žalos, priteisė ieškovui ir neturtinę žalą. Vilniaus apygardos teismas, nagrinėdamas bylą apeliacine instancija, nurodė, kad vadovaujantis LR CK 6.276 str., kuriame nėra numatyta galimybė prisiteisti neturtinę žalą dėl gyvūnų padarytų veiksmų, ieškinį atmetė¹³³. Taigi teismas nepriteisia neturtinės žalos, net jei: „*ieškovo patirtas stresas ir dvasiniai išgyvenimai yra logiški ir pagrįsti.*“¹³⁴.

2.3.10.2. Dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (LR CK 6.271 str.)

Įstatymų leidėjas konstruodamas įstatymus numatė, kad dėl valdžios institucijų veiksmų gali būti sukeliamas žala ir įstatyme numatė imperatyvą šią žalą atlyginti¹³⁵. Tiriant Vilniaus apygardos teismo praktiką, buvo nustatyta, kad asmenys neturtinės žalos patiria dėl **įvairių valstybinių institucijų darbuotojų veiksmų – dėl žemėtvarkos institucijų veiksmų**: „*Dėl atsakovo neveikimo, ieškovas savo uždarajai akcinei bendrovei turėjo skelbti bankrotą.*“¹³⁶, **dėl komunikacijos teikiančių institucijų veiksmų**: „*Atsakovas nevykdo ankstesnio teismo sprendimo ir neatnauja V. D. elektros energijos tiekimo.*“¹³⁷, **taip pat dėl kitų institucijų** (pvz., antstolių) **veiksmų**. Dėl priešingų teisei valstybės institucijų veiksmų asmenys dažniausiai patiria

¹³¹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 21 d. nutartis c.b. Nr. 2A-645-52/06.

¹³² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.270 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-1864.

¹³³ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 4 d. nutartis c.b. Nr. 2A-31-1202/07.

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.271 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-1864.

¹³⁶ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 26 d. nutartis c.b. Nr. 2A-29-501/06.

¹³⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 15 d. nutartis c.b. Nr. 2A-42-616/06.

nepatogumų. Tokio pobūdžio bylose ieškinys dėl neturtinės žalos priteisimo dažniausiai atmetamas, nes ieškovas neįrodo fakto, kad jis patyrė neturtinę žalą.

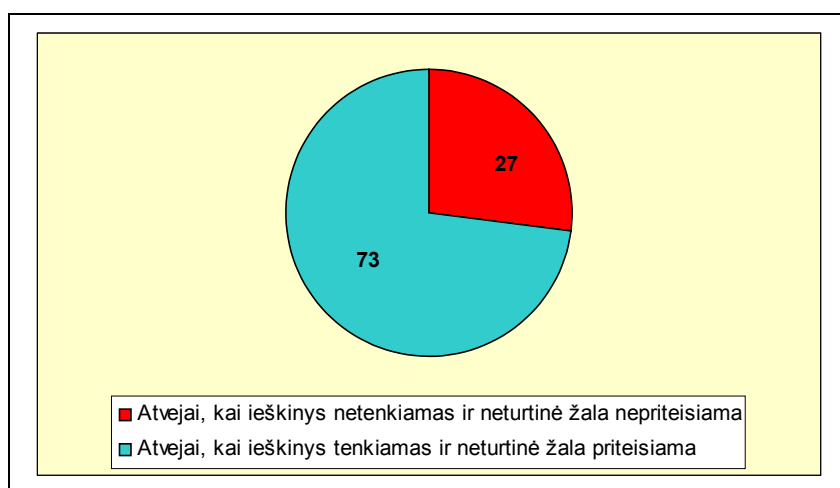
Apibendrinimas

Pažymėtina, jog Vilniaus apygardos teismas nagrinėdamas bylas tiek pirmąją tiek apeliacinę instanciją priteisia neturtinę žalą. Žemesniųjų teismų padarytos klaidos taisomos atsižvelgiant į įstatymų nustatytus reikalavimus ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, bei, daugeliu atvejų, į ankstesnius teismo sprendimus. Teise į neturtinės žalos atlyginimą taip pat naudojasi ir juridiniai asmenys. Apibendrinant asmenų pareikštus reikalavimus atlyginti neturtinę žalą, konstatuotina tai, kad didžiojoje daugumoje ieškinių nurodomi aiškūs ir teisiškai pagrįsti, motyvuoti reikalavimai. Tačiau yra nemažai atvejų, kai ieškovas tiksliai nenurodo, ką atsakovas pažeidė, tai apsunkina neturtinės žalos buvimo fakto nustatymą ir ieškiniai dėl neturtinės žalos yra atmetami arba tenkinami tik iš dalies. Taip pat pasitaiko atvejų, kad ieškovui pareiškus aiškius ir motyvuotus reikalavimus Vilniaus apygardos teismas ieškinį dėl neturtinės žalos atmeta, nes įstatymuose nebūna nurodyta, kad esant tokiai situacijai asmuo gali patirti neturtinę žalą.

3. NETURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO PROBLEMOS

Asmens neturtinių vertybių pažeidimui kompensuoti nepakanka vien neturtinės žalos padarymo faktą, bet būtina ir išreikšti teisės pažeidimu padarytos žalos dydį pinigine išraiška. Pasaulyje vyrauja nuomonių įvairovė dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo koncepcijos, vyksta įvairios diskusijos: Ukrainos teisininkai S. Volochay ir Y. Volochay (2004)¹³⁸ tarpreregioninėje konferencijoje „Kelias į teisingumą“, vykusioje Kremenhugėje, Poltavos regione, Ukrainoje, skaitytame pranešime pažymėjo, jog neturtinės žalos atlyginimo teisingumas yra ypatingai svarbus klausimas ir teisingo neturtinės žalos atlyginimo siekis yra būtinas kiekvienos valstybės valdžios uždavinys. Autoriai, vadovaudamiesi indukcinio-dedukcinio pažinimo metodais kelia klausimą, kaip kilusi neturtinė žala gali būti pamatuota ir išreikšta pinigine verte. Plačiau nesigilindami neturtinės žalos dydžio paskirties problemas, paanalizuokime Lietuvos teisės aktų nuostatas, kurios reglamentuoja neturtinės žalos dydžio nustatymą. Asmeniui norint prisiteisti neturtinę žalą, būtina nurodyti pinigų sumos dydį, kuris kompensuotų asmens patirtą žalą. Įstatymas asmeniui nepateikia jokių neturtinės žalos dydžio orientyrų, žalos dydžio nustatymo orientyrai nurodyti tik teismui¹³⁹, kuris jais vadovaujамasis privalo spręsti klausimą dėl neturtinės žalos dydžio pagrįstumo ir priteisti optimalų žalos dydį. Šiame darbo skyrelyje aptarsime tik pagrindines žalos dydžio nustatymo problemas, neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų taikymo plačiau neanalizuosime – tai padarysime kitame darbo skyrelyje.

Analizuojant Vilniaus apygardos teismo praktiką neturtinės žalos atlyginimo srityje, nustatyta, kad 73 atvejais iš 100 ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo yra tenkinamas ir neturtinė žala priteisiama.

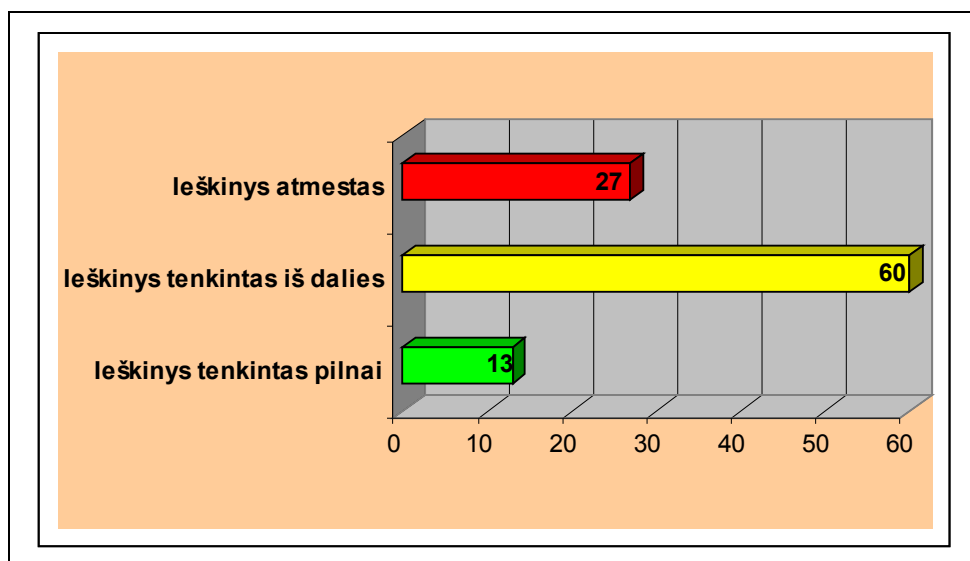

5. pav. Neturtinės žalos priteisimo atvejų Vilniaus apygardos teisme statistinė analizė

Volochay Y., Volochay S. The role of court decisions about reimbursement for moral damage in up-bringing civil society during solution of conflicts in the sphere of vertical interaction of rights. // Lawyer XXI, 2004, p. 61-105 // http://www.u21.org.ua/eng/ludska_hidnist_eng.htm prisijungimo laikas 2006-12-01.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.250 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-1864.

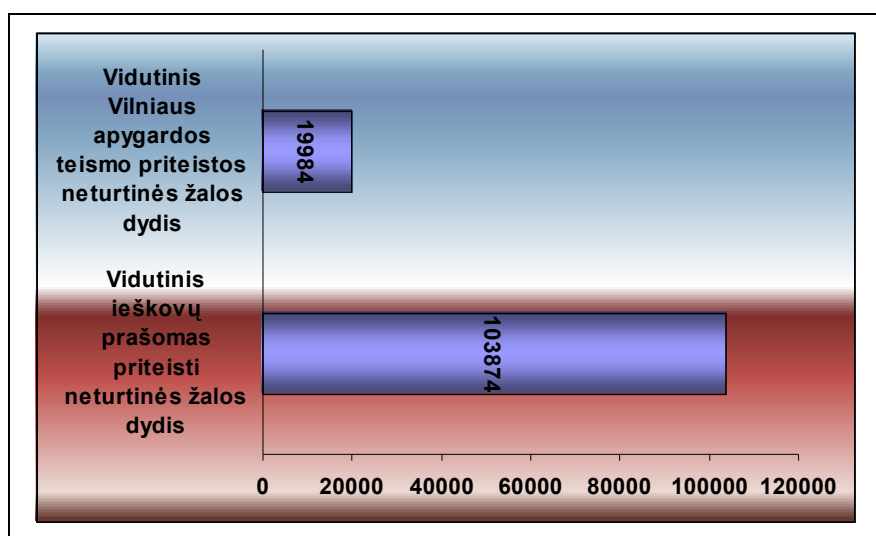
Taigi, iš pateiktų duomenų matome, kad neturtinė žala priteisiama dažniau, negu ieškinys yra atmetamas. Tačiau kyla klausimas, ar visada neturtinės žalos priteisiama tiek, kiek jos prašo ieškovas, ar ieškinys yra tenkinamas tik iš dalies. Atlikta Vilniaus apygardos teismo praktikos analizė rodo, kad tik 13 atvejų 100 ieškovas būna nurodęs tokį piniginės kompensacijos dydį, su kuriuo teismas sutinka. Daugiau nei pusėje atvejų (60 atvejų iš 100) atsižvelgdamas į neturtinės žalos dydžio atlyginimo kriterijus teismas mažina neturtinės žalos dydį ir ieškinį tenkina tik iš dalies. Pagrindine to priežastimi yra tai, kad ieškovas nepagrindžia savo prašomos priteisti neturtinės žalos dydžio, taip pat teismas, sprendamas klausimą dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgia į žalą padariusio asmens turtinę padėtį ir į realias jo galimybes atlyginti ieškovui jo prašomą pinigų sumą neturtinei žalai atlyginti. Įvertintina ir tai, kad ieškovai prašydami didelių pinigų sumų, dažnai siekia neturtinės žalos atlyginimu papildomai „nubausti“ žalą padariusį asmenį. Teismas, atsižvelgdamas į bendrąją civilinės atsakomybės paskirtį – neturtinę žalą atlygindamas asmuo turi **kompensuoti** (paryškinta – aut.past.) žalą patyrusiam asmeniui jo patirtus nuostolius, mažina neturtinę žalą iki optimalios sumos. Konstatuotina, kad neturtinės žalos atlyginimas neturi būti žalą padariusio asmens nubaudo priemonė, jis tik turi kiek įmanoma labiau atitikti asmens patirtą jo neturtinių vertybių pažeidimą.

6. pav. Ieškinų dėl neturtinės žalos išsprendimo būdų Vilniaus apygardos teisme statistinė analizė

Skaičiuojant vidutinį prašytos priteisti neturtinės žalos dydį buvo susidurta su problema – vienetiniais atvejais asmenų prašomos priteisti kelis milijonus litų siekiančios sumos iškreipė skaičiavimus, itin padidindamos sumas. Todėl, siekiant nustatyti tikslius vidutinius dydžius šie atvejai buvo atmesti. Apskaičiavus nustatyta, kad vidutinis ieškovų prašomas priteisti neturtinės žalos dydis – **103874** litai. Tuo tarpu vidutinis Vilniaus apygardos teismo priteistos neturtinės žalos dydis siekia **19984** litus. Taigi lyginant prašomą priteisti pinigų sumą ir priteistą pinigų sumą, jas

vidutiniškai skiria **83890** litai. Siekdami pabrėžti šį skirtumą, pateikime nurodytus duomenis vaizdžiai.

7. pav. Vidutinio ieškovo prašomo priteisti neturtinės žalos dydžio ir vidutinio Vilniaus apygardos teismo priteistos neturtinės žalos dydžio santykių statistinė analizė

Atlikus skaičiavimus buvo nustatyta, jog **vidutiniškai priteisiama tik 1/5 ieškovų prašomos priteisti neturtinės žalos dalis**. Pažymėtina, kad ieškinių tenkinimas iš dalies ir visos ieškovo prašytos sumos nepriteisimas sukelia ieškovų nepasitenkinimą teismo sprendimais ir tai įvardintina viena iš pagrindinių priežasčių, kurios sąlygoja Vilniaus apygardos teismo sprendimų apskundimą.

Siekiant palyginti Vilniaus apygardos teismo ir Rygos regioninio (apygardos) teismo priteistus neturtinės žalos dydžius, naudojantis Latvijos teismų informacine paieškos sistema¹⁴⁰ „Lursoft“ buvo atrinkta 20 Rygos regioninio (apygardos) teismo bylų ir atlikti prašytų ir priteistų neturtinės žalos dydžių skaičiavimai. Buvo nustatyta, kad vidutinis priteistos neturtinės žalos dydis siekia **10 000 Latvijos latų (apie 48 000 litų¹⁴¹)**. Vidutiniškai neturtinės žalos atlyginimui prašoma priteisti **40 000 Latvijos latų (apie 190 000 litų)**. Taigi **vidutiniškai priteisiama ¼ ieškovų prašomos priteisti neturtinės žalos dalis**. Gautus duomenis palyginus su Vilniaus apygardos teismo priteisiamos neturtinės žalos dydžiais, galima daryti išvadą, kad į Latvijos sostinės apygardos teismą kreipiamasi prašant priteisti didesnių sumų neturtinės žalos atlyginimui, bei teismui išnagrinėjus bylas kompensacijai už asmens neturtinių vertybių pažeidimus priteisiamos didesnės pinigų sumos¹⁴².

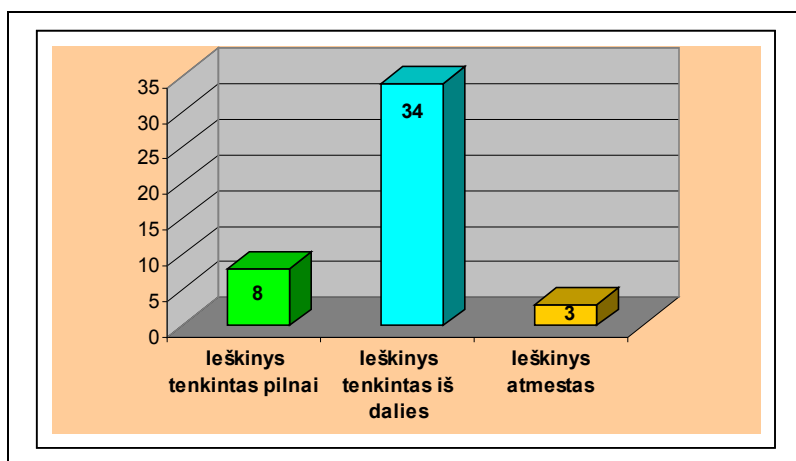
¹⁴⁰ Latvijos teismų sprendimų duomenų bazė „Lursoft“, <http://www.lursoft.lv/?a=108&v=lt>, prisijungimo laikas 2007-10-20.

¹⁴¹ Dydis litais apskaičiuotas remiantis lito ir užsienio valiutų kursų santykių duomenimis, http://www.seb.lt/vbfin/currency/currencyList.fw?s_menu=3, prisijungimo laikas 2007-10-20.

¹⁴² Žr. magistro baigiamojo darbo priedą Nr. 3.

3.1. Neturtinės žalos dydžio nustatymo problematika baudžiamosiose bylose, kuriose pareikštas civilinis ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo

Autoriaus nuomone, būtina panagrinėti ir neturtinės žalos dydžių nustatymą baudžiamosiose bylose. Kadangi LR CK įtvirtinta imperatyvi nuostata, kad neturtinė žala turi būti priteisiama visais atvejais, kai ji padaryta nusikalstama veika, todėl 95 % atvejų, ieškiniai dėl neturtinės žalos atlyginimo baudžiamosiose bylose yra tenkinami. Taigi neturtinė žala priteisiama beveik visada, tačiau tik nedaugeliu atveju ieškiniai tenkinami pilnai (8 atvejai iš 42), 34 atvejais iš 42 ieškiniai tenkinami tik iš dalies, teismui mažinant prašytą neturtinės žalos dydį.

8. pav. Ieškinų dėl neturtinės žalos atlyginimo baudžiamosiose bylose išsprendimo būdų Vilniaus apygardos teisme statistinė analizė

Autoriaus nuomone atskirai aptartini atlikto tyrimo metu nustatyti atvejai, kuomet baudžiamosiose bylose prašomos priteisti ir priteistos neturtinės žalos dydžiai yra minimalūs ir maksimalūs (neturtinės žalos dydžio amplitudės kritiniai taškai).

3. lentelė. Neturtinės žalos dydžio amplitudės kritiniai taškai Vilniaus apygardos teismo nagrinėtose baudžiamosiose bylose

	MINIMALI SUMA	MAKSIMALI SUMA
Prašyta priteisti pinigų suma (Lt.)	500 (500*)	1000000 (300000*)
Teismo priteista pinigų suma (Lt.)	500 (500**)	300000 (500000**)

* - teismo priteista pinigų suma.

** - prašyta priteisti pinigų suma.

Aptariant atvejį, kuomet civiliniu ieškiniu prašytoji priteisti ir priteistoji pinigų suma neturtinei žalai atlyginti yra minimali (500 Lt.), apžvelgtina Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-102/07. Šioje byloje Vilniaus apygardos teismo nuosprendžiu I.P ir A.M. nuteisti ilgalaikėmis laisvės atėmimo bausmėmis už vieno asmens tyčinį nužudymą itin žiauriai iš chuliganiškų paskatų bei kito asmens sunkų sveikatos sutrikdymą siekiant nuslėpti nužudymą. Ieškovai nurodė, kad padaryta nusikalstama veika jiems buvo sukeltas fizinis skausmas, patyrė

dvasinių išgyvenimų, nepatogumų, emocinę depresiją. Tačiau, autoriaus nuomone, dėl savo išsilavinimo stokos, neraštingumo, teisinių žinių stygiaus, nukentėjusieji pareiškė civilinį ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo tik 500 Lt. sumai. Teismas konstatavo, kad neturtinė žala yra reali, todėl priteistina iš abiejų kaltinamųjų¹⁴³. Nagrinėjamu atveju teismas atsiduria „aklakelyje“: atsižvelgiant į žmogiškąjį faktorių akivaizdu, kad 500 Lt. dydžio pinigų suma ypač minimaliai kompensuos asmenų patirtą žalą dėl gyvybės atėmimo. Tačiau teismo veiklą reglamentuojantys įstatymai nesuteikia teismui teisės diferencijuojant neturtinės žalos dydį viršyti ieškinyje nurodytos pinigų sumos ribas. Ši problema galėtų būti sprendžiama nustatant orientacinės neturtinės žalos atlyginimo dydžio ribos. Autoriaus nuomone, tikslinga būtų priimti specialius rekomendacinio pobūdžio teisės aktus, kurie leistų asmenims prašantiems priteisti neturtinę žalą tinkamai orientuotis nurodant reikalaujamą neturtinės žalos dydį.

Atlikto tyrimo metu nustatytas didžiausias reikalautas priteisti neturtinės dydis baudžiamosiose bylose buvo 1000000 Lt. Šis atvejis jau nagrinėtas ankstesniuose darbo skyreliuose: A.Z., A.M., M.M., V.T. vedami chuliganiškų paskatų tyčia itin žiauriai nužudė E.V. bei paslėpė jo kūną. Nukentėjusieji nurodė, kad patyrė dvasinius sukrėtimus, dvasinius išgyvenimus, išsivystė emocinė depresija. Teismas nurodė, kad turi priteistina ganėtinai didelė pinigų suma, tačiau atsižvelgdamas į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, kaltinamųjų asmenybes, jų turtinę padėtį, bendrą pragyvenimo lygį ir jau esamą teismų praktiką, neturtinės žalos atlyginimui priteisė 300000 Lt¹⁴⁴.

Didžiausioji priteista pinigų suma neturtinei žalai atlyginti yra 300000 Lt. T.P. ir B.P. panaudodami neteisėtai laikoma šaunamąją ginklą iš chuliganiškų paskatų tyčia nužudė M.Š., kurio kūną vėliau paslėpė. Nukentėjusieji nurodo patyrę dvasinį sukrėtimą, dvasinius išgyvenimus, išsivystė emocinė depresija. Teismas, sprenddamas klausimą dėl neturtinės žalos atlyginimo dydžio, nurodė, kad atsižvelgiant į jauną kaltinamųjų amžių, jų asmenybes, protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijus, neturtinės žalos dydis mažintinas nuo 500000 Lt. iki 300000 Lt¹⁴⁵.

Kadangi Vilniaus apygardos teismas pirmąją instanciją nagrinėja baudžiamąsias bylas, kuriose asmenys kaltinami padarę sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, todėl natūralu, kad tokiomis nusikalstamomis veikomis padaroma didelė žala. Civiliniai ieškiniai dėl neturtinės žalos atlyginimo baudžiamosiose bylose pareiškiami didelei pinigų sumai – atlikus skaičiavimus buvo nustatyta, kad vidutiniškai prašoma priteisti **105720 Lt.** neturtinei žalai atlyginti. Teismas, ieškinius tenkindamas taip pat priteisia dideles pinigų sumas – vidutinis teismo priteistos neturtinės žalos dydis siekia **32873** litus. Vidutiniškai priteisiama **1/3 ieškovų prašomos priteisti neturtinės žalos dalis.**

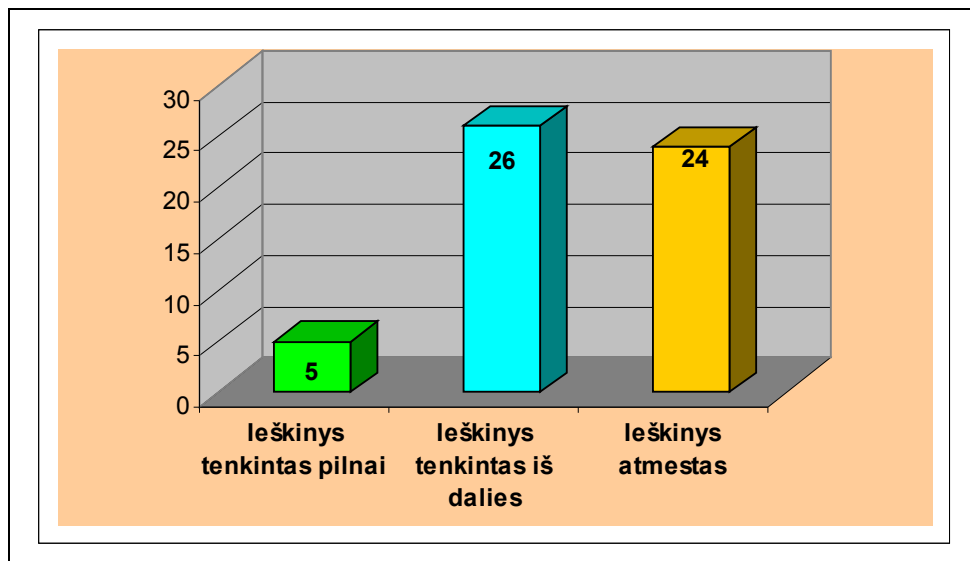
¹⁴³ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 28 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-102/07.

¹⁴⁴ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 15 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-59/07.

¹⁴⁵ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 26 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-78/06.

3.2. Neturtinės žalos dydžio nustatymo problematika civilinėse bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo

Vilniaus apygardos teismo išnagrinėtose civilinėse bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo pastebėtinas didesnis skaičius atvejų, kuomet teismas atmetė ieškinius dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo. Tik 56 % atvejų ieškiniai yra tenkinami ir neturtinė žala priteisiama. Dažniausiai ieškiniai dėl neturtinės žalos atlyginimo yra tenkinami iš dalies, teismui mažinant norimos priteisti pinigų sumos dydį (26 atvejai iš 55), taip pat net 44 % ieškiniai dėl neturtinės žalos atlyginimo yra atmetami.

9. pav. Ieškinių dėl neturtinės žalos atlyginimo civilinėse bylose išsprendimo būdų Vilniaus apygardos teisme statistinė analizė

Kaip ir ankstesniame darbo skyrelyje, atskirai aptartini atlikto tyrimo metu nustatyti atvejai, kuomet Vilniaus apygardos teismo nagrinėtose civilinėse bylose prašomos priteisti ir priteistos neturtinės žalos dydžiai yra minimalūs ir maksimalūs (neturtinės žalos dydžio amplitudės kritiniai taškai).

4. lentelė. Neturtinės žalos dydžio amplitudės kritiniai taškai Vilniaus apygardos teismo nagrinėtose civilinėse bylose

	MINIMALI SUMA	MAKSIMALI SUMA
Prašyta priteisti pinigų suma (Lt.)	500 (500*)	25896000 (0*)
Teismo priteista pinigų suma (Lt.)	300 (5000**)	200000 (300000**)

* - teismo priteista pinigų suma.

** - prašyta priteisti pinigų suma.

Mažiausia ieškovo prašyta priteisti pinigų suma neturtinei žalai atlyginti buvo 500 Lt. Ieškovas S. G. kreipėsi į teismą dėl to, kad apie tai, jog dėl teisių į ieškovo perkamą žemės sklypą vyksta teisiniai ginčai, atsakovė S.G. nutylėjo, todėl veikė nesąžiningai, ir padarė ieškovui

neturtinės žalos. Pripažinus sadorį negaliojančiu dėl apgaulės ir priteisdamas neturtinę žalą teismas nurodė, kad teisingos satisfakcijos požiūriu nustatytas 500 Lt. žalos atlyginimas vertintinas kaip pakankamas ir nemažintinas¹⁴⁶.

Minimali teismo priteista pinigų suma neturtinei žalai atlyginti buvo 300 Lt. Ieškovė N.J. kreipėsi į teismą su ieškiniu dėl S.K. pasakytų žodžių, kurie pažemino jos garbę ir orumą bei sukėlė neturtinę žalą, kurią ieškovė įvertino 5000 Lt. Ji nurodė, kad buvo sugadinta jos reputacija, patyrė dvasinių išgyvenimų, pradėjo kankinti nemiga. Teismas, išsprendęs šalių ginčą, nurodė, kad atsakovo pasakyti teiginiai žemina ieškovės garbę ir orumą, tačiau atsižvelgiant į atsakovo turtinę padėtį bei giminystės ryšius tarp šalių, neturtinės žalos dydį sumažino iki 300 Lt¹⁴⁷.

Didžiausia ieškovo prašyta priteisti neturtinės žalos suma buvo 25896000 Lt. Ieškovas UAB „TRIDENT MARINE APS“ kreipėsi į teismą dėl duomenų paskleidimo, kuris pablogino juridinio asmens reputaciją. Ieškovas nurodo, kad atsakovai V.V. ir AB „LJL“ paskleidė tikrovės neatitinkančius duomenis, dėl ko ypatingai pablogėjo ieškovo dalykinė reputacija ir buvo padaryti milžiniški nuostoliai. Teismas, vadovaudamasis tuo, kad LR konkurencijos įstatymas nenumato galimybės atlyginti neturtinę žalą, ieškinį atmetė ir neturtinės žalos nepriteisė¹⁴⁸.

Maksimali teismo priteista pinigų suma neturtinei žalai atlyginti buvo 200000 Lt. Ieškovas L.V. kreipėsi į teismą prašydamas priteisti 300000 Lt. neturtinės žalos atlyginimo dėl to, kad autoįvykio metu jis patyrė sunkų sveikatos sutrikdymą, dėl kurio negrįžtamai buvo paralyžiuotos apatinės galūnės. Ieškovas nurodė, kad visą likusį gyvenimą turės kęsti fizinį skausmą, sumažėjo jo bendravimo galimybės, išsivystė emocinė depresija, pakito gyvenimo būdas. Teismas išnagrinėjęs bylą nusprendė, kad neturtinė žala neabejotinai buvo padaryta, tačiau atsižvelgiant į tai, kad ieškovas L.V. būdamas savo srities profesionalas turėjo suprasti, jog jis elgiasi neatsargiai ir dėl to neturtinės žalos dydis mažintinas, priteisiant 200000 Lt¹⁴⁹.

Apibendrinus atliktą analizę, pasakytina, kad neturtinės žalos atlyginimo amplitudė nagrinėjant civilines bylas dėl neturtinės žalos atlyginimo yra pakankamai didelė. Atlikus skaičiavimus, nustatyta, kad vidutiniškai prašoma priteisti **581891 Lt.** neturtinei žalai atlyginti. Tačiau pažymėtina, kad vienetiniai atvejai, kuomet ieškiniais prašoma priteisti kelis milijonus litų siekiančias pinigų sumas iškreipia skaičiavimus. Todėl atmetus šiuos atvejus, nustatyta, kad vidutiniškai prašoma priteisti **104267 Lt.** neturtinės žalos atlyginimui. Teismas, ieškinius tenkindamas taip pat priteisia dideles pinigų sumas – vidutinis teismo priteistos neturtinės žalos dydis siekia **17303** litus. Vidutiniškai priteisiama **1/5 ieškovų prašomos priteisti neturtinės žalos dalis.**

¹⁴⁶ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugpjūčio 27 d. nutartis c.b. Nr. 2-48-830/07.

¹⁴⁷ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartis c.b. Nr. 2A-50-986/05.

¹⁴⁸ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 19 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1231-28/06.

¹⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 5 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1299-39/07.

Apibendrinimas

Apibendrinant akcentuotina, kad Vilniaus apygardos teismas neturtinės žalos atlyginimui priteisia labai įvairias pinigų sumas. Tenkindamas civilinius ieškinius teismas vidutiniškai priteisia 1/5 dalį reikalaujamos atlyginti neturtinės žalos dydžio. Palyginus šį santykį su Latvijos sostinės apygardos teismo priteistų pinigų sumų neturtinei žalai atlyginti, konstatuotina, kad santykiai yra panašūs, Latvijoje priteistinos kiek didesnės pinigų sumos nei Lietuvoje. Pastebėtina, kad atlyginant neturtinę žalą didžiausios pinigų sumos priteisiamos dėl gyvybės atėmimų bei sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais.

4. NETURTINĖS ŽALOS DYDŽIO NUSTATYMO KRITERIJŲ TAIKYMAS

Neturtinė žala yra padaroma dėl sukeltų išgyvenimų, paveikiant skirtingus gėrius, turinčius didesnę ar mažesnę vertę asmeniui, todėl neturtinės žalos dydis yra nustatomas pagal bylai reikšmingų aplinkybių visumą¹⁵⁰. Pastebėtina, kad įgyvendindamas teisingumą, teismas turi atlyginti asmens neturtinėms vertybėms padarytą skriaudą, tačiau negali ir tuo pačiu pernelyg „nubausti“ žalą padariusį asmenį. Todėl įstatyme yra numatyti tam tikti žalos dydžio nustatymo „barjerai“, kurie riboja priteistiną piniginę kompensaciją: *„Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.“*¹⁵¹ – tokius specialiuosius neturtinės žalos dydžio nustatymo pateikia įstatymų leidėjas. Neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai skirstytini į tris grupes¹⁵²: LR CK 6.250 str. 2 d. nurodyti kriterijai (*specialieji kriterijai, taikytini tik neturtinės žalos dydžiui nustatyti*), LR CK 1.5 str. numatyti principai (*bendrieji principai*) ir LR CK 6.251 str. 2 d. bei 6.282 str. nurodytieji kriterijai (*bendrieji kriterijai, taikytini visų rūšių žalos dydžiui nustatyti*). Vadovaudamiesi šiuo suskirstymu, aptarsime kriterijų taikymą Vilniaus apygardos teismo praktikoje.

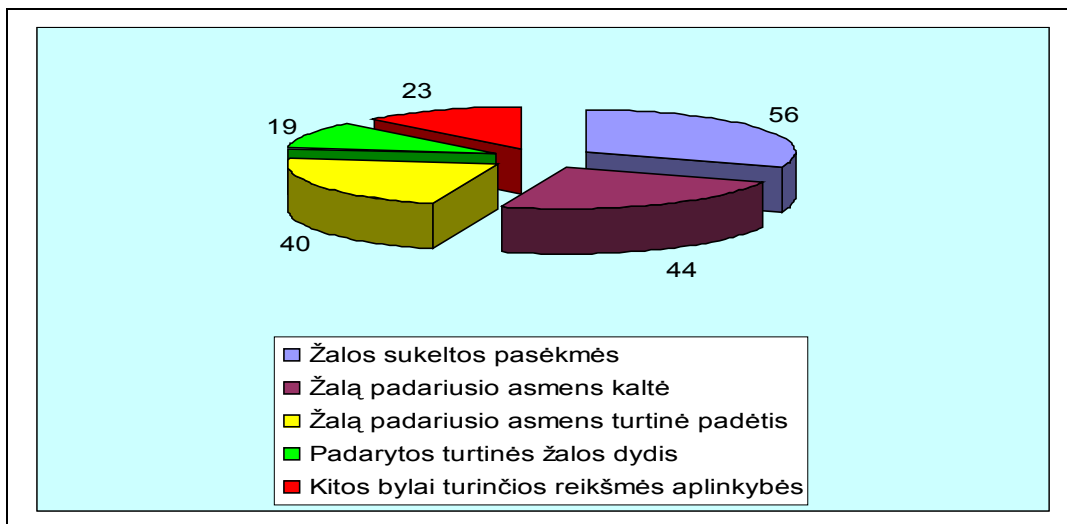
4.1. LR CK 6.250 str. 2 d. nurodyti neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai

Autoriaus nuomone, šie kriterijai yra patys svarbiausi nustatant neturtinės žalos dydį. Jie yra specifinio pobūdžio, į kuriuos atsižvelgdamas teismas konkrečioje situacijoje parenka tinkamą neturtinės žalos dydį. Minėti kriterijai nurodo esminius faktorius, kurie lemia neturtinės žalos dydžio diferencijavimą. Atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad dažniausiai teismas atsižvelgia į žalos padarymu sukeltas pasekmes (56 atvejai), bei žalą padariusio asmens kaltę (44 atvejai). Mažiausiai įtakos nustatant priteistinos žalos dydį turėjo padarytos turtinės žalos dydis (tik 19 atvejų). Paminėtina, kad įstatyme nurodytas kriterijų sąrašas nėra baigtinis – nustatydamas neturtinės žalos dydį, teismas turi teisę atsižvelgti ir į kitas bylai reikšmingas aplinkybes.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros civilinių bylų skyriaus parengtas prokurorų pateiktų ieškinių dėl neturtinės žalos atlyginimo bei teismų praktikos šioje srityje apibendrinimas, <http://www.prokuraturos.lt/Viešojointeresogynimas/tabid/163/Default.aspx>, prisijungimo laikas 2007-10-21.

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 6.250 straipsnis // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-1864.

¹⁵² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, 6 knyga, Prievolių teisė (I) - Vilnius: Justitia, 2001, p.344-345.

10. pav. LR CK 6.250 str. 2 d. nurodytų neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų taikymo Vilniaus apygardos teismo praktikoje statistinė išraiška

Atskirai aptarkime kiekvieną iš nurodytųjų kriterijų bei jų taikymą Vilniaus apygardos teismo praktikoje.

4.1.1. Žalos sukeltos pasekmės

Autoriaus nuomone žalos sukeltos pasekmės vertintinas kaip pats svarbiausias neturtinės žalos dydžio diferencijavimui turintis kriterijus. Atlikto tyrimo metu nustatyta, kad beveik visada, tenkindamas ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo, Vilniaus apygardos teismas atsižvelgia į žalos sukeltas pasekmes. Šis kriterijus vertintinas kaip atskaitos taškas teismui, sprendžiant neturtinės žalos dydžio klausimą, teismas pirmiausiai turėtų įvertinti pasekmes, o vėliau kitų kriterijų pagalba didinti arba mažinti priteistiną pinigų sumą.

Nagrinėjant Vilniaus apygardos teismo praktiką, sudarytas dažniausiai pasireiškiančių pasekmių tipinis sąrašas. Peržiūrėtose bylose neturtinės žalos sukeltos pasekmės dažniausiai pasireiškia **asmens sveikatos sutrikdymu** (34 atvejai): „Priteisiant neturtinę žalą atsižvelgtina į tai, kad lytinės aistros tenkinimas oraliniu būdu pasinaudojant bejėgiška A.J. būkle, sukėlė jam neigiamas pasekmes – pastarajam buvo padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas.¹⁵³“, **asmens mirtimi** (28 atvejai): „Nukentėjusiajai J.Č. neturtinė žala priteistina, nes A.V. savo nusikalstamais veiksmai atėmė gyvybę jos vyrui ir vaikų tėvui V.Č., kas sukėlė neatstatomas pasekmes – V.Č. mirtį ir tuo V.Č. šeimos nariams padaryta ypatinga žala.¹⁵⁴“, **pakenkimu asmens draugystės, santuokos ar šeimyniniams santykiams** (11 atvejų): „Kaimynai nebebendruoja su ieškovu, nes mano, kad dėl jo kaltės buvo išardytas vandentiekis, dėl ko jie patyrė daug nepatogumų¹⁵⁵.“, **pakenkimu asmens**

¹⁵³ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 25 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-69/07.

¹⁵⁴ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. kovo 20 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-62/07.

¹⁵⁵ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 15 d. sprendimas c.b. Nr. 2A-42-616/06.

verslo, darbo, tarnybos santykiams ar karjerai (17 atvejų): „ieškovė buvo diskriminuojama ir nuvertinama kaip darbuotoja, žeminama kolegų akivaizdoje...¹⁵⁶“.

Diferencijuodamas neturtinės žalos atlygio dydį, teismas atsižvelgia į **asmens vertinimo pablogėjimą – asmens populiarumo visuomenėje sumažėjimą** (12 atvejų): „Žinių paskleidimo metu ieškovas buvo viešasis asmuo, paskleistos žinios turėjo didelį rezonansą visuomenėje, tačiau nesukėlė ieškovui ilgalaikių padarinių, todėl neturtinės žalos dydis mažintinas.¹⁵⁷“, **pablogėja asmens vertinimas ar reputacija** (15 atvejų): „Į R.G. kaip į nusikalstamo pasaulio atstovą pradėjo žiūrėti universiteto dėstytojai, draugai, kaimynai – tai tik didino jam sukeltą neturtinę žalą.¹⁵⁸“, taip pat ir **kiti atvejai**, pvz. sutrikdomas asmens privatus gyvenimas: „Ieškovo nuotrauka išspausdinta viešai ir panaudota be jo sutikimo sutrikdė ieškovo privataus gyvenimo neliečiamumą.¹⁵⁹“.

Taip pat nustatant neturtinės žalos dydį vertinamas ir **pasekmių intensyvumas – sveikatos sutrikdymo laipsnis** (14 atvejų): „P.B. Vilniaus apygardos teismo nuteistas už tai, kad kelio vingyje nesuvaldęs automobilio išvažiavo į priešpriešinio eismo juostą ir susidūrė su iš priekio atvažiuojančiu automobiliu, dėl ko įvyko eismo įvykis, kurio metu vienas žmogus žuvo, kitiems automobilyje buvusiems asmenims buvo padaryti nežymūs sveikatos sutrikdymai¹⁶⁰“, **pakenkimo asmens santykiams mastas** (8 atvejai): „...su nukentėjusiaja nebebendruoja draugai, ji vengia vaikščioti į kaimą, nes negali ramiai praeiti, kadangi visi į ją sutelkia dėmesį¹⁶¹.“, bei **pasekmių pasireiškimo trukmė** (25 atvejai): pvz., ilgalaikis ar nuolatinis invalidumas, pergyvenimai ir pan.

Atskirai paminėtini tokie žalos sukeltų pasekmių vertinimo atvejai, kai keliems asmenims sukeliamą žalą ir būtina nustatyti kuriam jų kokio dydžio žala yra padaryta. Dažniausiai teismas vertina daugelį bylos aplinkybių ir priteisia skirtingus žalos dydžius, tačiau keletu atvejų teismas nusprendė, kad: „Vienodas neturtinės žalos dydis visiems ieškovams nustatytinas vadovaujantis protingumo kriterijumi, nes teismas pripažįsta, kad ieškovų dvasinių išgyvenimų diferencijavimas teismo sprendime sukeltų ieškovams papildomas neigiamas pasekmes, naujus dvasinius išgyvenimus.¹⁶²“. Taigi šiuo klausimu teismo praktika yra prieštaringa, nes vienais atvejais akcentuojamas būtinumas vertinti neturtinės žalos sukeltas pasekmes kiekvienam žalą patyrusiam asmeniui, o kitais atvejais vadovaujantis protingumo principu žalos dydžiai suvienodinami.

4.1.2. Žalą padariusio asmens kaltė

¹⁵⁶ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. Nr. 2A-59-52/07.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 30 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-65/06 (kasacine tvarka apskūsta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 23 d. nutartis).

¹⁵⁸ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 6 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-58/07.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 15 d. nutartis c.b. Nr. 3K-3-197/05 (kasacine tvarka apskūstas Vilniaus apygardos teismo 2003 m. spalio 23 d. sprendimas).

¹⁶⁰ Vilniaus apygardos teismo 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis b.b. Nr. 1-361/04.

¹⁶¹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 2 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-368/07.

¹⁶² Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 12 d. nutartis c.b. Nr. 2S-29-434/06.

Civilinėje teisėje kaltė yra suprantama kaip asmens elgesio išorinis vertinimas pagal objektyvius elgesio standartus¹⁶³. Civilinėje atsakomybėje skolininko kaltė yra preziumuojama, taigi jis privalo įrodyti, kad yra nekaltas dėl padarytos žalos arba neįvykdytos prievolės. Teismui vertinant asmens kaltę, kaip neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų, akcentuoti šie momentai: *kaltės laipsnis, kaltų veiksmų pobūdis, kaltų veiksmų trukmė, jų intensyvumas, veiksmai po kaltų veiksmų padarymo ar žalos padarymo*. Taip pat aptartini atvejai kai *civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės*.

Kaltė yra skirstoma į tam tikrus **laipsnius (rūšis): tyčią ir neatsargumą** (neatsargumas savo ruožtu dar skirstomas į **didelį ir paprastąjį**). Pastebėtina, kad Vilniaus apygardos teismui sprendžiant klausimą dėl priteisiamos neturtinės žalos dydžio nustatymo, didesnė pinigų suma priteisiama kai teisės pažeidimas padaromas **tyčia** (43 atvejai): „*Priteisiant iš kaltinamojo I.I. neturtinę žalą G. S. atsižvelgtina į jo kaltę (nužudymas padarytas tiesiogine tyčia)*...¹⁶⁴“, esant **neatsargiai** kaltei neturtinės žalos dydis mažinamas (29 atvejai): „*Nustatyta, kad UAB „TV P“ neturėjo tyčios pažeminti ieškovės reputacijos, todėl neturtinės žalos dydis mažintinas*...¹⁶⁵“. Atskirai aptartinas **didelis neatsargumas**, pasireiškiantis kaip visiems suprantamų elgesio taisyklių ir standartų nesilaikymas (2 atvejai): „*Tai, kad ieškovas būdamas automobilyje įvykio metu nesėdėjo tam skirtoje vietoje laikytina dideliu ieškovo neatsargumu, kuris padėjo žalai jei ne atsirasti, tai jai padidėti*...¹⁶⁶“. Esant dideliui neatsargumui, asmeniui pasireiškusios neturtinės žalos dydis yra mažinamas.

Pagal žalą padariusio asmens kaltų veiksmų pobūdį išskirtinas **veikimas ir neveikimas**. Teisės teorijoje laikytina, kad veikimu padaromi pavojingesni ir daugiau žalos sukeltantys teisės pažeidimai. Tai paveikia ir asmeniui atsiradusią neturtinę žalą. Daugeliu atveju kaltų veiksmų pobūdis turi įtakos ir Vilniaus apygardos teismui priteisiant neturtinę žalą (73 atvejai, kai žala padaryta **veikimu**): „*E.R. ir S.S. susitarę tyčia apiplėšė ir nužudė J.D., naudodami smurtą jie numalšino nukentėjusiojo pasipriešinimą ir įgyvendino savo nusikalstamą sumanymą*...¹⁶⁷“. Kiek kitaip vertintinas žalą padariusio asmens **neveikimas** (6 atvejai): „*A.S. teikdamas J.J. asmens sveikatos priežiūros paslaugas medicininiuose dokumentuose nepažymėjo informacijos apie jai taikomus gydymo metodus bei sveikatos būklę*...¹⁶⁸“. Esant asmens padariusio žalą neveikimui, priteisiamas mažesnis neturtinės žalos dydis.

Neturtinės žalos dydžio nustatymui svarbus veiksnys yra ir **kaltų veiksmų trukmė**. Vilniaus apygardos teismas atsižvelgia ir į šią žalą padariusio asmens kaltės savybę. Savaime suprantama,

¹⁶³ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė: prievolių teisė: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004m., p. 187.

¹⁶⁴ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. rugpjūčio 24 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-193/06.

¹⁶⁵ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis c.b. Nr. 2A-31-653/07.

¹⁶⁶ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 5 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1299-39/07.

¹⁶⁷ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gegužės 2 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-118/05.

¹⁶⁸ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 4 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1306-45/06.

kad neturtinė žala atsiranda ir **pasekmės sukelia vienkartinis aktas** (47 atvejai): „*A.M. turėdamas tikslą nužudyti E.N. įsibrovė į jos darbovietės patalpas ir smaugė ją elektros ilgintuvo laidu, kol nukentėjusioji mirė.*¹⁶⁹“, tačiau ją didina tai, kai **pasekmės kyla iš veiklos** (27 atvejai): „*K.J. pasinaudodamas bejėgiška nepilnametės dukros M.J. būkle daugiau nei 10 kartų pasikėsino ją išžaginti, taip pat išžagino ją, taip sunkiai sutrikdydamas M.J. sveikatą.*¹⁷⁰“. Vertindamas kaltų asmens veiksmų įtaką neturtinės žalos dydžiui Vilniaus apygardos teismas praktikoje išskiria **kaltų veiksmų intensyvumo** sąvoką (20 atvejų). Akivaizdu, kad intensyvūs ir kryptingi veiksmai sukeliantys žalą prisideda prie neturtinės žalos padidėjimo: „*Nuolatinis atsakovo R.S. bendravimas su kita moterimi A.S. ir jos sūnaus akivaizdoje vertintinas kaip faktorius nuolat priversdavęs juos dvasiškai išgyventi.*¹⁷¹“.

Svarbus orientyras teismui yra ir **asmens veiksmai po žalos padarymo**. Tai turi įtakos sprendžiant apie asmens ir jo padarytų veiksmų santykį. Asmeniui po padarytos žalos nuoširdžiai **atsiprašius**, neturtinė žala gali būti mažinama: „*Dėl padaryto nusikaltimo T.K. labai gailisi, visų atsiprašo, parodo, kad jam gėda dėl to, ką jis padarė.*¹⁷²“. Jei žala padaryta tam tikrų faktų paskleidimu visuomenėje, asmuo dėl kurio kilo žala, gali **paneigti paskleistus duomenis**. Ši aplinkybė taip pat mažintų neturtinės žalos dydį. Asmuo gali **atlyginti dalį padarytos žalos**, taip sumažinti jos dydį, bei „pagerinti“ savo padėtį prieš teismą: „*Atsižvelgiant į tai, kad G.V. pervėdė į L.E. sąskaitą dalį prašomos priteisti sumos, vertintina kaip jo savo kaltės pripažinimas ir noras atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą.*¹⁷³“. Kartais Vilniaus apygardos teismo priteisiamos neturtinės žalos dydžiui įtakos turi ir **nuoširdus prisipažinimas**: „Priteisiant neturtinę žalą taip pat atsižvelgtina, kad L.S. nuoširdžiai prisipažino nužudęs J.B., padėjo ikiteisminiam tyrimui ir teismui išaiškinti padarytą nusikalstamą veiką.¹⁷⁴“.

Civilinėje teisėje yra numatyti atvejai, kuomet civilinė atsakomybė atsiranda ir nesant žalą padariusio asmens kaltės, t.y. **griežta atsakomybė** (paryškinta – aut. past.), kuriai atsirasti nebūtina kaltė. Šiais atvejais priteisiant neturtinę žalą, bei nustatinėjant jos dydį, asmens kaltės laipsnis, kiti jos pasireiškimo elementai nenustatinėjami.

4.1.3. Žalą padariusiojo asmens turtinė padėtis

Tai kitas svarbus neturtinės žalos dydį lemiantis kriterijus, kuriuo Vilniaus apygardos teismas dažnai remiasi savo praktikoje (40 atvejų). Kaip jau minėta anksčiau, viena iš būtinųjų civilinės atsakomybės funkcijų yra kompensacija. Todėl teismas sprendamas klausimą dėl neturtinės žalos

¹⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. liepos 24 d. nutartis b.b. Nr. 1A-331/07 (apeliacine tvarka skustas Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 10 d. nuosprendis).

¹⁷⁰ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 27 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-60/07.

¹⁷¹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis c.b. Nr. 2A-159-40/06.

¹⁷² Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 25 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-69/07.

¹⁷³ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. liepos 2 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-29/07.

¹⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-166/07.

dydžio nustatymo turi įvertinti, ar priteisiamos neturtinės žalos dydis yra realus ir ar žalą padaręs asmuo pajėgs ją atlyginti. Neturtinės žalos atlyginimas negali virsti bausme žalą padariusiam asmeniui. Būtent teismui sprendžiant klausimą dėl neturtinės žalos dydžio suteikiama atskirti ribą tarp kompensacijos ir bausmės. Tai Vilniaus apygardos teismas daro vertindamas keletą žalą padariusio asmens turtinės padėties aspektų: **žalą padariusio asmens galimybės padengti ją** (67 atvejai): „Įvertinus UAB „M.“ turimą turtą bei metinę apyvartą, konstatuotina, jog 5000 Lt. dydžio neturtinė žala vertintina kaip reali.¹⁷⁵“, **žalą padariusio asmens turimą turtą bei finansinius išteklius** (50 atvejų): „Atsakovas A.B. nuosavybės teise valdo automobilį VW Polo, žemės sklypą mažaukščių gyvenamųjų namų statybos kvartale...¹⁷⁶“, **žalą padariusio asmens nuolatinės pajamas, pelną ar finansavimą** (36 atvejai): „Atsakovas V.M. dirba UAB „K.“ ir gauna pastovų 1200 Lt. atlyginimą...¹⁷⁷“.

4.1.4. Padarytos turtinės žalos dydis

Tai ne taip dažnai Vilniaus apygardos teismo praktikoje pasitaikantis neturtinės žalos dydžio vertinimo kriterijus (19 atvejų). Savaimė suprantama, kad padarytos turtinės žalos dydis turi įtakos priteisiant neturtinę žalą: „Atsakovė padarė ieškovei 28 000 Lt. turtinę žalą, lyginant su prašoma priteisti neturtinė žala tai nėra didelė suma.¹⁷⁸“, tačiau konstatuotina, kad Vilniaus apygardos teismo praktikoje dažni atvejai, kai teismo sprendime nurodoma, jog: „neturtinės žalos dydis mažintinas, nes padarytas nusikaltimas buvo turtinio pobūdžio, nebuvo asmeniškai nukreiptas į nukentėjusįjį.¹⁷⁹“. Tokia praktika iš bendražmogiškųjų vertybių skalės yra visiškai eliminuojamos asmeninės neturtinės vertybės - neįvertinamas atvejis, kad nedidelę vertę turintis turtas gali turėti neįkainuojamą vertę jo savininkui.

4.1.5. Kitos bylai turinčios reikšmės aplinkybės

Įstatyme nėra pateiktas baigtinis neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų sąrašas. Tuo įstatymų leidėjas teismui suteikia teisę savo nuožiūra pripažinti bet kurią bylai reikšmingą aplinkybę ir pagal ją diferencijuoti neturtinės žalos dydį. Vilniaus apygardos teismas naudoja šia

¹⁷⁵ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 5 d. nutartis c.b. Nr. 2A-48-287/06.

¹⁷⁶ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas c.b. Nr. 2-249-44/06.

¹⁷⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 18 d. nutartis c.b. Nr. 2A-32-690/06.

¹⁷⁸ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. sprendimas c.b. Nr. 2-179-39/06.

¹⁷⁹ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 14 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-11-61/07.

teise pakankamai aktyviai (23 atvejai). Atlikus tyrimą buvo nustatyta, kad priteisiant neturtinę žalą atsižvelgiama į **žalą padariusio asmens amžių**: „*Atsakovas M.V. yra jauno amžiaus...*¹⁸⁰“, **žalą padariusio asmens sveikatos būklę**: „*V.J. sunkiai serga, yra antros grupės invalidė...*¹⁸¹“, **žalą padariusio asmens socialinę padėtį**: „*Priteisiant neturtinę žalą atsižvelgtina, kad A.M. gyvena neregistruotoje santuokoje, turi sūnų...*¹⁸²“, **žalą padariusio asmens asmenybę charakterizuojančius duomenis**: „*S.S. praeityje penkis kartus teistas, yra piktybinis administracinės teisės pažeidėjas, niekada niekur nedirbo, gyvena asocialiai, sistemingai girtuokliauja, nusikalstamų veikų darymą pavertė savo gyvenimo būdu...*¹⁸³“, **žalą padariusio ir žalą patyrusio asmens tarpusavio santykius**: „*Teismas priteisdamas neturtinę žalą atsižvelgia į giminystės ryšį tarp šalių bei santykius tarp jų.*¹⁸⁴“, **žalą patyrusio asmens požiūrį į žalą**: „*Nukentėjusioji R.L. teisme parodė, kad ji atleido kaltinamajam G.D.*¹⁸⁵“.

Apibendrinant paminėtina, kad Vilniaus apygardos teismas priteisdamas neturtinę žalą ir nustatydamas jos dydį remiasi įstatyme nurodytais kriterijais. Daugumoje atvejų nurodomi kriterijai bei motyvuojama kodėl jai vadovaujantis neturtinė žala priteisiama vienokio ar kitokio dydžio. Tačiau dažni ir atvejai, kuomet nemotyvuojama, o tik pateikiama nuoroda į neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus. Tokia Vilniaus apygardos teismo praktika vertintina kaip ydinga.

4.2. LR CK 1.5 str. numatyti bendrieji civilinės teisės principai

LR CK 1.5 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata, jog teismui aiškinant ir taikant įstatymus privaloma vadovautis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais. Teismas privalo tiek bylos nagrinėjimo metu, tiek priimant sprendimus argumentuoti, kodėl būtent toks sprendimas labiausiai atitiko teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijus¹⁸⁶.

Be abejonės, teismų priimami sprendimai neturtinės žalos srityje taip pat turi atitikti šiuos pamatinius civilinės teisės principus. Tiek priteisdamas neturtinę žalą ar atmesdamas ieškinius dėl neturtinės žalos atlyginimo teismas privalo motyvuoti, kad toks priimamas sprendimas yra teisingas, priimtas vadovaujantis protingumu ir sąžiningumu. Beveik kiekviename Vilniaus apygardos teismo sprendime, susijusiame su neturtinės žalos atlyginimu minimi šie civilinės teisės principai. Teismas sprendimuose nurodo arba **šių principų visumą**: „*Vilniaus apygardos teismas priimdamas domėn tokius atsakovo ir bendraatsakovo atstovų aiškinimus, mano, kad ieškovės*

¹⁸⁰ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. kovo 14 d. sprendimas c.b. Nr. 2-450-51/07.

¹⁸¹ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 18 d. nutartis c.b. Nr. 2A-918/06.

¹⁸² Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 15 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-59/05.

¹⁸³ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gegužės 5 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-118/05.

¹⁸⁴ Vilniaus apygardos teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartis b.b. Nr. 2A-50-986/05.

¹⁸⁵ Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 5 d. nuosprendis b.b. Nr. 1-70/07.

¹⁸⁶ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, 1 knyga, Bendrosios nuostatos - Vilnius: Justitia, 2001, p. 79.

*patirtos neturtinės žalos atlyginimas nurodytoje byloje iš esmės yra galimas, vadovaujantis, protingumo, teisingumo ir sąžiningumo kriterijais.*¹⁸⁷, arba grindžia motyvus remdamasis **vienu iš principų**: „*neturtinės žalos dydis visiems ieškovams nustatytinas vadovaujantis protingumo kriterijumi...*¹⁸⁸“.

Atlikta Vilniaus apygardos teismo praktikos analizė leidžia teigti, kad protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principai teismo priimamuose sprendimuose yra taikomi.

Apibendrinimas

Akcentuotina, kad Vilniaus apygardos teismas priteisdamas neturtinę žalą, jos dydį nustato remdamasis įstatyme nurodytą neturtinės žalos nustatymo kriterijų visuma. Atsižvelgiant į bylos aplinkybes, kriterijai yra taikomi ne paviršutiniškai, į juos gilinamasi įvairiais aspektais. Dažniausiai teismo sprendimuose yra motyvuojama kokią įtaką neturtinės žalos dydžiui turi kriterijų taikymas. Tiek teismui nagrinėjant bylas, tiek teismo sprendimuose, kuriuose yra priteisiama neturtinė žala, vadovaujamasi bendraisiais civilinės teisės principais – protingumu, sąžiningumu ir teisingumu.

¹⁸⁷ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 26 d. sprendimas c.b. Nr. 2-1374-38/06.

¹⁸⁸ Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 12 d. nutartis c.b. Nr. 2S-29-434/06.

IŠVADOS

Atlikus Vilniaus apygardos teismo praktikos tyrimą, autoriaus nuomone, hipotezė, kad Vilniaus apygardos teismo praktika neturtinės žalos atlyginimo srityje yra aiški ir nuosekli, nepasitvirtino.

1. Neturtinės žalos atlyginimo būtinumas buvo žinomas jau ir senovėje, tačiau šiuolaikinis požiūris į neturtinę žalą ėmė formotis tik įstatymuose įtvirtinus imperatyvus, kad neturtinė žala turi ne nubausti ją padariusį asmenį, o tik kompensuoti patirtą asmens skriaudą.
2. Tiek teisės teorijoje, tiek praktikoje vyksta diskusijos dėl neturtinės žalos reiškinio įvardinimo terminijos, šį ginčą galima išspręsti konkuruojančias sąvokas „*moralinė žala*“ ir „*neturtinė žala*“ laikant sinonimais.
3. Atsižvelgiant į neturtinės žalos pasireiškimo būdų traktavimą, Vilniaus apygardos teismo praktika nevertintina kaip aiški ir nuosekli – pasitaiko nenuoseklaus teisės normų aiškinimo atvejų, aptikta atvejų, kai nagrinėjant analogiškas situacijas vėlesnieji sprendimai prieštarauja ankstesniesiems.
4. Nagrinėdamas bylas apeliacine tvarka Vilniaus apygardos teismas atsižvelgdamas į įstatymų nustatytus reikalavimus bei teismų praktiką, priima teisėtus ir pagrįstus sprendimus, tačiau pasitaiko ir klaidų.
5. Atlikto tyrimo metu nustatyta, kad įstatymuose nustatytais teisėmis į neturtinės žalos atlyginimą sėkmingai naudojasi ir juridiniai asmenys.
6. Analizuojant asmenų pareikštus reikalavimus dėl neturtinės žalos atlyginimo, nustatyta, kad pasitaiko atvejų, kai ieškovai nenurodo aiškių reikalavimų, o tai apsunkina neturtinės žalos padarymo fakto įrodinėjimą.
7. Lietuvos pasirinktas išimtinis neturtinės žalos atlyginimo atvejų reglamentavimas kelia abejonių, nes Vilniaus apygardos teismo praktikoje pasitaiko atvejų, kai ieškovui pateikus logiškus ir pagrįstus reikalavimus, neturtinė žala nėra atlyginama, nes to neleidžia padaryti įstatymų nuostatos. Tokios neturtinės žalos atlyginimo praktikos pasirinkimo tikslingumas kelia nemažai abejonių.
8. Vilniaus apygardos teismas neturtinės žalos atlyginimui priteisia labai įvairias pinigų sumas. Tenkindamas civilinius ieškinius teismas vidutiniškai priteisia 1/5 dalį reikalaujamos atlyginti neturtinės žalos dydžio.
9. Teismo praktikoje dėl neturtinės žalos atlyginimo formuojama ydinga taisyklė – atlygintinas neturtinės žalos dydis negali viršyti padarytos turtinės žalos dydžio.

10. Teisingą Vilniaus apygardos teismo praktikos linkmę rodo tai, kad didžiausia neturtinė žala priteisiama gyvybės atėmimų ir sunkių sveikatos sutrikdymų atvejais. Tai rodo, kad pagrįstai atsižvelgiama į aukščiausiose pozicijose esančių - gyvybės ir sveikatos - vertybių padėtį.
11. Palyginus Vilniaus apygardos teismo reikalaujamos priteisti ir priteistos neturtinės žalos dydžių santykį su Latvijos sostinės apygardos teismo priteistomis pinigų sumomis neturtinei žalai atlyginti, konstatuotina, kad šie santykiai yra panašūs. Latvijoje priteisiamos kiek didesnės pinigų sumos nei Lietuvoje.
12. Vilniaus apygardos teismo nagrinėjamos civilinėse bylose ieškiniuose dėl neturtinės žalos atlyginimo prašoma priteisti didesnes pinigų sumas negu atitinkamuose ieškiniuose, kurie pateikiami baudžiamosiose bylose. Tačiau baudžiamosiose bylose atlyginant neturtinę žalą priteisiamos didesnės pinigų sumos neturtinei žalai atlyginti.
13. Diferencijuodamas neturtinės žalos dydį, Vilniaus apygardos teismas taiko įstatymuose nurodytus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus. Sprendimai priimami vadovaujantis bendraisiais civilinės teisės principais – protingumu, sąžiningumu ir teisingumu.

PASIŪLYMAI

- Siūlytina, jog siekiant suvienodinti teismų praktiką dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo, nustatytinos orientacinės neturtinės žalos atlyginimo dydžio ribos. Tikslinga priimti rekomendacinio pobūdžio teisės aktus, kurie leistų asmenims prašantiems priteisti neturtinę žalą orientuotis nurodant reikalaujamą neturtinės žalos dydį.
- Siekiant sustiprinti neturtinę žalą patyrusio asmens teisinių interesų apsaugą, siūlytina atskiriems neturtinės žalos pasireiškimo būdams nustatyti atlygintino neturtinės žalos dydžio minimalią ribą. Kurią tikslinga būtų išreikšti ne fiksuota pinigų suma, o pagrįsti įvairiais skaičiavimais, pvz., išreikšti Vyriausybės patvirtintais minimaliais gyvenimo lygio dydžiais, kitokiais indeksais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964-07-10, Nr. 19-138.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341.
6. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.
7. Bürgerliches Gezetzbuch: mit Einführungsgesetz; Verschollenheitsrecht, Beurkundungsgesetz, Gesetz über den Widerref. – München, 1991.
8. Code civil // Rediqee avec le concours de Gobeaux. 91 edition. – Paris, 1991.
9. Гражданский кодекс Российской Федерации, полный текст. Москва, 1997.

Konstitucinio teismo nutarimai:

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001-03-13 redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio 7 (2001-03-13 redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”, <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/n060819.htm>, prisijungimo laikas 2007-10-13.

Specialioji literatūra:

11. **Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt.** Civilinė teisė: prievolių teisė: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004 m.
12. **Aničas J., Areška V., Barkauskas A. ir kt.**, Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius: „Mokslas“, 1978 m.
13. **Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt.**, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, 6 knyga, Prievolių teisė (I) - Vilnius: Justitia, 2001.
14. **Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt.**, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, 1 knyga, Bendrosios nuostatos - Vilnius: Justitia, 2001.

15. **Cirtautienė S.** Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas // Jurisprudencija : mokslo darbai. T. 71(63). Vilnius, 2001, P. 5-15.
16. **Keinys S., Klimavičius J., Paulauskas J. ir kt.,** Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
17. **Maksimaitis M.** Užsienio teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002.
18. **Mikelėnas V., Mikelėnienė D.** Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia, 1998, Nr.2, P.2-5.
19. **Milinis A.** Nužudymų kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu // Teisė, 2003 Nr. 48, P. 110.
20. **Rudzinskas A.,** Neturtinės žalos bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje // Jurisprudencija: mokslo darbai. T. 21(13). ISSN 1392-6195. Vilnius : LTU Leidybos centras. 2001, P. 69-79.
21. **Rudzinskas A.** Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujame Civiliniame kodekse // Jurisprudencija: mokslo darbai. T. 28(20), Vilnius: LTU Leidybos centras. 2002, P. 119-124.
22. **Christy A.** Jaded: Institutional oppression and moral damage in healthcare // Michigan State University, Dissertation, 2005, 152 pages // <http://proquest.umi.com/pqdweb?did=913515661&sid=6&Fmt=2&clientId=56516&RQT=309&VName=PQD> prisijungimo laikas 2006-12-29.
23. **Volochay Y., Volochay S.** The role of court decisions about reimbursement for moral damage in up-bringing civil society during solution of conflicts in the sphere of vertical interaction of rights. // Lawyer XXI, 2004, p. 61-105 // http://www.u21.org.ua/eng/ludska_hidnist_eng.htm , prisijungimo laikas 2006-12-01.
24. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros civilinių bylų skyriaus parengtas prokurorų pateiktų ieškinių dėl neturtinės žalos atlyginimo bei teismų praktikos šioje srityje apibendrinimas, <http://www.prokuraturos.lt/Viesojointeresogynimas/tabid/163/Default.aspx> prisijungimo laikas 2007-10-21.

Teismų praktika:

25. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 25 d. sprendimas c.b. *S.R., E.R v. M.K.*, byla Nr. 2-636-34/06.
26. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 23 d. sprendimas c.b. *VI „TBA“ v. asociacija „Kitas pasirinkimas“*, *V.D.*, byla Nr. 2-2593-51/06.

27. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 27 d. sprendimas c.b. *A.M. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, byla Nr. 2-240-39/06.
28. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 4 d. sprendimas c.b. *J.J., J.J. v. K.R., V.V.*, byla Nr. 2-1306-45/06.
29. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 19 d. sprendimas c.b. „*T. M. A.*“ v. *AB „L.J.L.“, V.V.*, byla Nr. 2-1231-28/06.
30. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 11 d. sprendimas c.b. *O.A. v. VšĮ „Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras“, V.Z.*, byla Nr. 2-1861-41/06.
31. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 25 d. sprendimas c.b. *V.S., A.S., I.S. v. A.B.*, byla Nr. 2-249-44/06.
32. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 26 d. sprendimas c.b. *J.M. v. B.V.*, byla Nr. 2-1374-38/06.
33. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. sprendimas c.b. *V.B. v. D.G.*, byla Nr., 2-179-39/06.
34. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. kovo 14 d. sprendimas c.b. *M.V. v. VĮ „Vilniaus universiteto būstas“*, byla Nr. 2-450-51/07.
35. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 5 d. sprendimas c.b. *L.V., UAB „G.“, J.B.*, byla Nr. 2-1299-39/07.
36. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 2 d. sprendimas c.b. *K.L. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, byla Nr. 2-1824-51/07.
37. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartis c.b. *N.J. v. S.K.*, byla Nr. 2A-50-986/05.
38. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. vasario 8 d. nutartis c.b. *J.B. v. UAB „L.R.“, A.D.*, byla Nr. 2A-85/06.
39. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis c.b. *R.S. v. Ž.S.*, byla Nr. 2A-159-40/07.
40. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. kovo 14 d. nutartis c.b. *J.J. v. UAB „L.“, VšĮ „Visagino ligoninė“, N.T.*, byla Nr. 2A-244-40/06.
41. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 5 d. nutartis c.b. *I.V. v. UAB „M.“*, byla Nr. 2A-48-287/06.
42. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 26 d. nutartis c.b. *A.N. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, byla Nr. 2A-386-40/06.

43. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutartis c.b. *V.T.I. v. UAB „V.P.M.“*, byla Nr. 2A-42-440/06.
44. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 24 d. nutartis c.b. *V.S. v. Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, byla Nr. 2A-48-313/06.
45. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 26 d. nutartis c.b. *J.K. v. Vilniaus apskrities viršininko administracijos Žemėtvarkos departamentas*, byla Nr. 2A-29-501/06.
46. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 15 d. nutartis c.b. *V.D. v. sodininkų bendrija „Statybininkas“*, byla Nr. 2A-42-616/06.
47. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. birželio 21 d. nutartis c.b. *R.K.J., R.K.L. v. AB „L.D.“*, byla Nr. 2A-645-52/06.
48. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. liepos 18 d. nutartis c.b. *D.Ž., S.P. v. V.M.*, byla Nr. 2A-32-690/06.
49. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c.b. *R.S. v. R.K.*, byla Nr. 2A-32-880/06.
50. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. spalio 18 d. nutartis c.b. *V.S. v. V.J., O.M.*, byla Nr. 2A-918/06.
51. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis c.b. *B.P. v. Z. N.*, byla Nr. 2A-1033-52/06.
52. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. *A.Ž.J. v. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija*, byla Nr. 2A-1111-52/06.
53. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 4 d. nutartis c.b. *V.T. v. A.V.*, byla Nr. 2A-31-1202/06.
54. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 15 d. nutartis c.b. *A.K. v. V.K.*, byla Nr. 2S-31-51/07.
55. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 22 d. nutartis c.b. *E.J. v. Vilniaus universiteto Onkologijos institutas*, byla Nr. 2A-35-113/07.
56. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. *D. Š. v. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Švietimo skyrius*, byla Nr. 2A-59-52/07.
57. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 6 d. nutartis c.b. *L.T. v. R.A.*, byla Nr. 2A-49-112/07.
58. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 19 d. nutartis c.b. *Z. D. v. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Vilniaus m. Vyriausiasis policijos komisariatas*, byla Nr. 2A-147-52/07.

59. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. kovo 29 d. nutartis c.b. *A.B. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, byla Nr. 2A-50-315/07.
60. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 17 d. nutartis c.b. *R.A. v. UAB „K.“, Č.I.*, byla Nr. 2A-406-52/07.
61. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 2 d. nutartis c.b. *P.V.M. v. Trakų raj. savivaldybės administracija, VĮ „Trakų ligoninė“*, byla Nr. 2A-302/07.
62. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis c.b. *N.K. v. UAB „L.N.K.“*, byla Nr. 2A-31-653/07.
63. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. liepos 16 d. nutartis c.b. *V.D. v. Visagino savivaldybės administracija*, byla Nr. 2A-723-40/07.
64. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugpjūčio 2 d. nutartis c.b. *A.A. v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija*, byla Nr. 2A-50-776/07.
65. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugpjūčio 27 d. nutartis c.b. *S.G. v. S.G.*, byla Nr. 2A-48-830/07.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 15 d. nutartis c.b. *L.K. v. UAB „I.“*, byla Nr. 3K-3-197/04 (kasacine tvarka skustas Vilniaus apygardos teismo 2003 m. spalio 23 d. sprendimas).
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 14 d. nutartis c.b. *A.A., G.A. v. N. J., AB „L.D.“*, byla Nr. 3K-3-86/05 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2004 m. spalio 26 d. nutartis).
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 26 d. nutartis c.b. *M.J. v. V.Č., V. Č.*, byla Nr. 3K-7-159/05 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis).
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 11 d. nutartis c.b. *J.A.J. v. UAB „O.“*, byla Nr. 3K-3-297/05 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis).
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 12 d. nutartis c.b. *UAB „N.“ v. UAB „N.“*, byla Nr. 3K-3-472/05 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. kovo 8 d. nutartis).
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 17 d. nutartis c.b. *S.S. v. UAB „L.D.“*, byla Nr. 3K-3-482/05 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. kovo 24 d. nutartis).
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 4 d. nutartis c.b. *V.R. v. F.A.K.*, byla Nr. 3K-3-9/06 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gegužės 27 d. nutartis).

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 4 d. nutartis c.b. *A.K. v. AB „V.P.“*, byla Nr. 3K-3-10/06 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 2 d. nutartis).
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 30 d. nutartis c.b. *L.P. v. A.M.P.*, byla Nr. 3K-3-65/06 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 23 d. nutartis).
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 1 d. nutartis c.b. *A.V., R.V. v. K.K.*, byla Nr. 3K-3-160/06 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. spalio 18 d. nutartis).
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis c.b. *O.V. v. V.K.*, byla Nr. 3K-7-115/06 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. liepos 21 d. nutartis).
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 17 d. nutartis c.b. *K.R. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija*, byla Nr. 3K-3-337/06 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. spalio 11 d. nutartis).
78. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 15 d. nuosprendis b.b. *A.Z., A.M., M.M., V.T. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-59/05.
79. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gegužės 2 d. nuosprendis b.b. *S.S., E.R. pagal LR BK 129 str., 180 str.*, byla Nr. 1-118/05.
80. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. birželio 13 d. nuosprendis b.b. *I.P., R.Z. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-156/05.
81. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 6 d. nuosprendis b.b. *T.G., I.P., M.Š., F.O. pagal LR BK 181 str.*, byla Nr. 1-58/06.
82. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. balandžio 26 d. nuosprendis b.b. *T.P., B.P. pagal LR BK 129 str., 253 str.*, byla Nr. 1-78/06.
83. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. rugpjūčio 24 d. nuosprendis b.b. *I.I. pagal LR BK 129 str., 302 str., 178 str., 187 str., 138 str.*, byla Nr. 1-193/06.
84. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 26 d. nuosprendis b.b. *O.L. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-47/07.
85. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 5 d. nuosprendis b.b. *G.D. pagal LR BK 150 str.*, byla Nr. 1-70/07.
86. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. vasario 15 d. nuosprendis b.b. *A.S. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-67/07.
87. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. kovo 20 d. nuosprendis b.b. *A.P.V. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-62/07.

88. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 25 d. nuosprendis b.b. *P.K., E.M. pagal LR BK 135 str., 180 str.*, byla Nr. 1-46/07.
89. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. balandžio 27 d. nuosprendis b.b. *K.J. pagal LR BK 149 str., 135 str.*, byla Nr. 1-60/07.
90. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 10 d. nuosprendis b.b. *A.R. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-113/07.
91. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. gegužės 25 d. nuosprendis b.b. *K.Š., T. K. pagal LR BK 150 str.*, byla Nr. 1-69/07.
92. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 7 d. nuosprendis b.b. *A.U. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-82/07.
93. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 14 d. nuosprendis b.b. *M.V., J.M. pagal LR BK 178 str., 180 str., 181 str.*, byla Nr. 1-111/07.
94. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. birželio 28 d. nuosprendis b.b. *I.P., A.M. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-102/07.
95. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. liepos 2 d. nuosprendis b.b. *G.V. pagal LR BK 129 str., 253 str.*, byla Nr. 1-29/07.
96. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. liepos 20 d. nuosprendis b.b. *E.K. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-161/07.
97. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. liepos 24 d. nuosprendis b.b. *A.M. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-131/07.
98. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis b.b. *L.S. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1-166/07.
99. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugsėjo 24 d. nutartis b.b. *A.B., I.J. pagal LR BK 180 str.*, byla Nr. 1A-828/07.
100. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. birželio 30 d. nuosprendis b.b. *J.T. pagal LR BK 129 str., 180 str.*, byla Nr. 1A-378/05 (apeliacine tvarka skustas Vilniaus apygardos teismo 2005 m. balandžio 11 d. nuosprendis).
101. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 30 d. nuosprendis b.b. *V.P. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1A-509-05.
102. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 11 d. nuosprendis b.b. *N.M. pagal LR BK 129 str.*, byla Nr. 1A-250/07.
103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 27 d. nutartis b.b. *O.L. pagal LR BK 139 str.*, byla Nr. 2K-268/04 (kasacine tvarka skusta Vilniaus apygardos teismo 2003 m. lapkričio 18 d. nutartis).

- 104.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 11 d. nutartis b.b. *L.V. pagal LR BK 281 str.*, byla Nr. 2K-50/05 (kasacine tvarka skūsta Vilniaus apygardos teismo 2004 gegužės 18 d. nutartis).
- 105.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 22 d. nutartis b.b. *T.B. pagal LR BK 281 str.*, byla Nr. 2K-204/05 (kasacine tvarka skūsta Vilniaus apygardos teismo 2004 spalio 21 d. nutartis).
- 106.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 20 d. nutartis b.b. *M.K. pagal LR BK 180 str., 181 str.*, byla Nr. 2K-510/05 (kasacine tvarka skūsta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. vasario 24 d. nutartis).
- 107.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis b.b. *A.E. pagal LR BK 281 str.*, byla Nr. 2K-447/05 (kasacine tvarka skūsta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. sausio 18 d. nutartis).
- 108.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 14 d. nutartis b.b. *E.S. pagal LR BK 284 str.*, byla Nr. 2K-101/06 (kasacine tvarka skūsta Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gegužės 12 d. nutartis).
- 109.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 21 d. nutartis b.b. *A.S. pagal LR BK 149 str.*, byla Nr. 2K-321/06 (kasacine tvarka skūsta Vilniaus apygardos teismo 2006 m. sausio 17d. nutartis).
- 110.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 20 d. nutartis b.b. *R.G. pagal LR BK 129 str., 149 str., 178 str.*, byla Nr. 2K-201/07 (kasacine tvarka skūsta Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis).
- 111.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis „Teismų praktika“. 1998, Nr.9.

Internetinės nuorodos:

- 112.Lietuvos teismų informacinė sistema „LITEKO“ - <http://172.20.55.1/liteko>
- 113.Lietuvos teismų praktikos duomenų bazė - <http://www.teismupraktika.lt/praktika/>
- 114.Latvijos teismų informacinė sistema „LURSOFT“ - <http://www.lursoft.lv/?a=108&v=lt>
- 115.Vilniaus apygardos teismo tinklapis - <http://www.vat.lt/>
- 116.Lietuvos Aukščiausiojo Teismo tinklapis - <http://www.lat.lt/default.aspx?item=home>
- 117.AB „SEB Vilniaus bankas“ tinklapis - <http://www.seb.lt/lt/>

SANTRAUKA

Darbo tema – neturtinės žalos atlyginimo praktiniai klausimai (pagal Vilniaus apygardos teismo praktiką).

Pagrindinės sąvokos – neturtinės žalos atlyginimas; neturtinė žala; moralinė žala;

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojami Vilniaus apygardos teismo veiklos praktiniai klausimai neturtinės žalos atlyginimo srityje. Lietuvoje dar nebuvo atlikinėjami tokio pobūdžio tyrimai apygardų teismuose, siekiant nustatyti bei apibendrinti jų praktika neturtinės žalos atlyginimo srityje. Autorius atliko tyrimą, įvertinantį Vilniaus apygardos teismo praktikos aiškumą ir nuoseklumą bei pateikė jo apibendrinimą.

Pirmajame darbo skyriuje nagrinėjama neturtinės žalos samprata. Analizuojama šio teisinio instituto kilmė, istorinė raida, aptariama neturtinės žalos sąvokos vartoseną, neturtinės žalos ribos, nagrinėjant Vilniaus apygardos teismo praktiką atskleidžiami neturtinės žalos pasireiškimo būdai. Kiekvienas neturtinės žalos pasireiškimo būdas gausiai iliustruojamas Vilniaus apygardos teismo praktikos pavydžiais. Antrajame darbo skyriuje gilinamasi į pagrindines kreipimosi dėl neturtinės žalos atlyginimo problemas, kurios atskleidžiamos per Vilniaus apygardos teismo išnagrinėtas bylas. Trečiasis darbo skyrius skirtas apžvelgti Vilniaus apygardos teismo priteisiamos neturtinės žalos dydžio nustatymo problemoms. Vilniaus apygardos teismo priteisiami pinigų sumų, neturtinei žalai atlyginti, dydžiai lyginami su Rygos apygardos teismo priteisiamomis pinigų sumomis neturtinei žalai atlyginti. Ketvirtajame skyriuje analizuojamas neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų taikymas Vilniaus apygardos teismo praktikoje.

SUMMARY

The subject of the work - The practical aspects of compensation for non-material damage by the practice of Vilnius district court.

Keywords - payment / compensation / reparation / restitution of non-material / non-property / non-penial damage; non-material / non-property / non-penial damage; moral damage;

The issues of the practical aspects of Vilnius district court work in the field of non-material damage compensation are analyzed in this final Master's paper. This kind of research, dealing with the district courts and aiming at identifying and determining towards where their practice is leading in the field of non-material damage compensation, has never been done in Lithuania before. The author of this paper carried out the research evaluating the clarity and consistency of the practice of Vilnius district court and made generalization on this.

In the first chapter of this paper the concept of non-material damage is analyzed. The origins and the historical development of this area of law are analyzed, too. The usage of the notion "the non-material damage", the range of non-material damage and the ways of non-material damage displays in Vilnius district court are considered here as well. The second chapter focuses on the major problems arising when applying for the non-material damage compensation and which are revealed through the civil and criminal cases scrutinized at Vilnius district court. The third chapter is devoted to look through the problems of estimating the amount of the adjudged compensations for the non-material damage at Vilnius district court. The application of the criteria in Vilnius district court practice on the amount of the compensation for the non-material damage is analyzed in the fourth chapter.

**BYLOS DĖL NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO
VILNIAUS APYGARDOS TEISME**

1. ☐ *Civilinė byla*
☐ *Baudžiamoji byla*

Teismo numeris: _____

2. Teismas nagrinėja bylą kaip:

- a) Pirmoji instancija;
b) Apeliacinė instancija;

3. Pareiškimo dėl neturtinės žalos priteisimo gavimo metai _____

4. Asmuo, kuris kreipėsi dėl neturtinės žalos atlyginimo:

- a) Fizinis asmuo;
b) Juridinis asmuo;

5. Neturtinės žalos atlyginimo reikalavimas kildinamas iš:

1. visais atvejais dėl žalos padarymo sveikatai (CK 6.250, 6.283, 6.285 str.);
2. visais atvejais dėl asmens gyvybės atėmimo (CK 6.250, 6.284 str.);
3. visais atvejais dėl nusikaltimo (CK 6.250 str.);
4. pripažinus sandomą negaliojančiu dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi (CK 1.91 str.);
5. dėl fizinių asmenų specifinių teisių (teisės į vardą, atvaizdą, privatų gyvenimą ir jo slaptumą, garbę ir orumą, kūno neliečiamumą ir vientisumą ir laisvę) ir juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo (CK 2.21, 2.22, 2.23, 2.24, 2.25, 2.26 str.);
6. dėl teisės į juridinio asmens pavadinimą pažeidimo (CK 2.42 str.);
7. dėl viešo susitarimo tuoktis nutraukimo (CK 3.11 str.);
8. dėl santuokos nutraukimo esant vieno sutuoktinio kaltei (CK 3.70 str.);
9. dėl neteisėtų išteisinio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo veiksmų (CK 6.272 str.);
10. dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų (CK 6.299 str.);
11. dėl netinkamo turizmo paslaugų sutarties vykdymo (CK 6.754 str.);
12. dėl draudiko padaryto informacijos konfidencialumo pareigos pažeidimo (CK 6.995 str.);
13. dėl neteisėtų viešojo administravimo subjektų aktų (Viešojo administravimo įstatymo 39 str.);
14. dėl neteisėto asmens duomenų tvarkymo arba kitų duomenų valdytojo ar duomenų tvarkytojo, taip pat kitų asmenų veiksmų ar neveikimo, pažeidžiančių įstatymo nuostatas (Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 34 str.);
15. dėl autoriaus ar atlikėjo asmeninių neturtinių teisių pažeidimo (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 80 str.);
16. dėl sveikatos priežiūros kokybės ir priimtino reikalavimų, asmens sveikatos informacijos konfidencialumo (asmens medicininės paslapties) pažeidimo (Paciento teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 10, 13 str.);
17. dėl darbo sutarties šalims padarytos neturtinės žalos (Darbo kodekso 250 str.);
18. dėl paciento psichinės sveikatos informacijos konfidencialumo pažeidimo (Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 47 str.);
19. kiti:

6. Koks yra asmens, kuris siekia neturtinės žalos atlyginimo motyvas:

- 1) fizinis skausmas;
- 2) dvasiniai išgyvenimai;
- 3) nepatogumai;
- 4) dvasinis sukrėtimas;
- 5) emocinė depresija;
- 6) pažeminimas;
- 7) reputacijos pablogėjimas;
- 8) bendravimo galimybių sumažėjimas;
- 9) kita _____

7. Ar buvo priteista neturtinė žala?

- 1) taip;

2) ne;

8. Kokiems neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijams teismas teikė prioritetą?

- 1) Žalos sukeltoms pasekmėms;
- 2) Žalą padariusio asmens kaltę;
- 3) Žalą padariusio asmens turtinę padėtį;
- 4) Padarytos turtinės žalos dydį;
- 5) Kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes _____

- 6) sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijams;

9. Kokio dydžio neturtinės žalos atlyginimo buvo prašoma? _____

10. Koks neturtinės žalos atlyginimo dydis priteistas teismo sprendimu? _____

11. Skirtumas tarp prašytojo ir priteistojo neturtinės žalos dydžio? _____

12. Kuo vadovaudamasis teismas pakeitė neturtinės žalos dydį? _____

13. Žalos sukeltos pasekmės:

1. asmens mirtis;
2. asmens sveikatos sutrikdymas;
3. pakenkimas asmens draugystės, santuokos ar šeimyniniams santykiams;
4. pakenkimas asmens verslo, darbo, tarnybos santykiams ar karjerai;
5. asmens vertinimo pablogėjimas: a. asmens populiarumas visuomenėje,
b. asmens vertinimas ar reputacija,
c. kita _____
6. pasekmių intensyvumas: a. sveikatos sutrikdymo laipsnis,
b. pakenkimo asmens santykiams mastas,
c. kita _____
7. pasekmių pasireiškimo trukmė (ilgalaikis ar nuolatinis invalidumas, ilgai nepamirštami ar nuolat atsigaminantys pergyvenimai ir kt.);
8. kita: _____

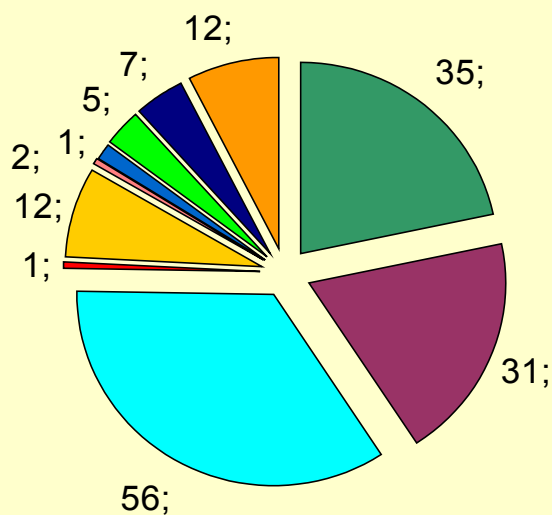
14. Žalą padariusio asmens kaltė:

1. kaltės laipsnis: a. tyčia,
b. neatsargumas,
c. didelis neatsargumas,
d. klaida;
2. kaltų veiksmų pobūdis: a. veikimas, b. neveikimas;
3. kaltų veiksmų trukmė: a. pasekmės kilo iš vienkartinio akto, b. pasekmės kilo iš veiklos;
4. kaltų veiksmų intensyvumas
5. veiksmai po kaltų veiksmų padarymo ar žalos paaiškėjimo: a. atsiprašymas,
b. duomenų paneigimas,
c. dalies žalos atlyginimas,
d. kita _____
6. atsakomybė be kaltės.

15. Žalą padariusiojo asmens turtinė padėtis:

1. ar atsakingas asmuo dėl turtinės padėties išsigalės padengti žalą;
2. ar atsakingas asmuo turi turto ar finansinių išteklių;
3. ar atsakingas asmuo turi nuolatinių pajamų, pelno ar finansavimą ir kt.
4. kita _____

Asmenų pareikšti reikalavimai atlyginti neturtinę žalą

- dėl žalos padarymo sveikatai
- dėl asmens gyvybės atėmimo
- dėl nusikaltimo
- pripažinus sandorį negaliojančiu dėl apgaulės
- dėl fizinių asmenų specifinių teisių ir juridinių asmenų dalykinės reputacijos pažeidimo
- dėl teisės į juridinio asmens pavadinimą pažeidimo
- dėl santuokos nutraukimo esant vieno sutuoktinio kaltei
- dėl neteisėtų teisėsaugos institucijų veiksmų
- dėl darbo sutarties šalims padarytos neturtinės žalos
- kiti reikalavimai

**VILNIAUS APYGARDOS TEISMO IR RYGOS APYGARDOS TEISMO
PRITEISIAMŲ PINIGŲ SUMŲ NETURTINEI ŽALAI ATLYGINTI GRAFINĖ ANALIZĖ**

